T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANA SANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ

TÜRK ASKERİ MÜZİĞİ İLE MEHTERDE BORUNUN ÖNEMİ VE GELİŞİMİ

ALPER ÇAM

TEZ DANIŞMANI
DR.ÖĞR.ÜYESİ ZERRİN TAN

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

25/06/2020
Alper ÇAM

Tezin Adı: Türk Askeri Müziği İle Mehterde Borunun Önemi ve Gelişimi
Hazırlayan: Alper ÇAM

ÖZET

Boru, tarihi geçmişi ile çok eskilere dayanan ve askeri müzik topluluklarının en önemli unsurlarından biri olarak varlık göstermiş, savaş alanlarından, devlet törenlerine kadar birçok platformda tüm bu unsurların vazgeçilmez çalgılarından biri olmuştur. Organolojik gelişimi ile günümüzde trompet ailesine dönüşen boru, tarihi formuna yakın bir biçimde boru-trampet takımlarında halen kullanılmaktadır. Boru, gür ses özelliğinden dolayı başlarda askeri komut, haberleşme/sinyal görevleri üstlenirken, yapısındaki değişimlerle birlikte parlak ezgileri seslendiren melodik bir çalgıya dönüşmüştür.

Türk Askeri Müziği, neredeyse Türk tarihi kadar eski bir geçmişe dayanmaktadır. Tarihi akış içerisinde; tuğ, tablhane, nevbethane, mehter ve bando olarak yer alan askeri müzik toplulukları, Hunlardan günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Savaşta ve barışta ayrı görevleri olan bu topluluklar ordu-millet olarak bilinen Türk kültürünün önemli bir parçası olarak anılmış, etkileri sınırları aşarak, Avrupa'ya kadar uzanmıştır. Türk askeri müziğinde boru, ilk kuruluşundan bu yana, en önemli çalgılardan biri olarak kullanılmış, farklı formlarda kendini göstermiş ve bugüne kadar gelmiştir. Günümüzde ise, başlangıçtaki formuyla boru-trampet takımlarında, geliştirilmiş haliyle ise trompet, kornet ve büğlü olarak çeşitli tipteki orkestralar ve çalgı gruplarında yer almaktadır.

Çalışma; borunun doğuşundan bugüne evrimini, Türklerde Askeri Müzik geleneğini, bu geleneğin doğduğu-sürdürüldüğü kurumları ve Türk Askeri Müziğinde geçmişten bugüne, borunun yeri ve önemini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Askeri Müziği, Mehter, Boru

Name of Thesis: The Importance And Development Of Pipe In Mehter With Turkish Military Music

Prepared: Alper ÇAM

ABSTRACT

Bugle has a long history with its historical background and has been one of the most important elements of military music groups; here by it has become one of the indispensable instruments of all these elements in many platforms from battlefields to state ceremonies. Today, the bugle transformed into the trumpet family with its organological development, is stillused in drum and bugle corps close to its historical form. Due to its sonorous sound, the pipe initially functioned as a military command and communication / signaling task, but with the changes in its structure, it turned into a melodic instrument that performed bright melodies.

Turkish Military Music is almost as old as Turkish history. With in the historical flow; military music groups, such as brigadier**,** tablhane, nevbethane, mehter and band, have survived from the Huns to the present day. These communities, which have separateduties in war and peace, are called as an important part of Turkish culture known as army-nation; effects have crossed the borders and reached/extended to Europe. In Turkish military music, bugle has been used as one of the most important instruments since its inception, has manifested itself in different form sand has come up to the present. Nowadays, the bugle, in its original form, is in drum and bugle corps sets, and while the pipe, in its developed form, has included in trumpet, cornet and as bugle in orchestras of various types and instruments groups.

The study includes the evolution of bugle since its birth, the tradition of military music in Turks, the institutions where this tradition was born-maintained and the place and importance of pipe in Turkish Military Music from past to present.

Keywords: Turkish Military Music, Mehter, Bugle

ÖNSÖZ

Türk Askeri Müziği tarihi, yüzyıllara dayanan geçmişi ile dünyanın en eski ve kurumsal yapılarından biridir. Araştırmanın temel amacı, Türk Askeri Müziği tarihi kadar eski sayılabilecek bir çalgı olan borunun, öneminin vurgulanmasıdır. Bir başka amaç ise, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde görev yapan askeri bandoların yeniden yapılanma sürecinde, boru-trampet takımlarının kaldırılması, dolayısıyla kullanımdan kaldırılmaya giden bir sürecin içine girmiş olan boru çalgısının, tarihsel öneminin vurgulanmasıdır. Üflemeli çalgıların en eski ve önemli çalgılarından biri olan boru, geçirdiği yüzyıllara dayanan evrimin sonucunda yalnızca belirli bir coğrafyada değil, dünyanın birçok bölgesinde eş zamanlı bir gelişim göstermiştir.

Araştırmaya öncelikle borunun doğuşu ve başlangıçtaki formu ile ilgili organolojik bir girişle başlanmış, sonrasında da gelişim süreci açıklanmıştır. Bu gelişim sürecinin somutlaşması için, mümkün olduğu kadar açıklayıcı şekiller, fotoğraflar kullanılmış ve kronolojik sıralamasındaki doğruluk için, kaynaklar arasında sağlama yapılmıştır. Borudan modern trompet ailesine uzanan bu dönemin açıklanmasından sonra, Türk Askeri Müzik geleneği ve tarihsel süreç içinde Askeri Müzik toplulukları tanıtılmıştır. Her iki konunun kesişmesi olan "Türk Askeri Müziği ile Mehterde Borunun Gelişimi ve Önemi" konusu genel bir toparlama niteliğindedir. Borunun, Türk kültüründeki yeri, savaş ve barışta kullanımı, gelişimi ve günümüzdeki durumu anlatılırken, yabancı gözüyle bu durumun seyri de ortaya konmuştur. Araştırmanın öncesi sırasıyla, kaynak taraması yapılmış, konu ile doğrudan ya da dolaylı olacak, tüm basılı ya da açık kaynaklar toplanmış ve bilimsel etik kuralları çerçevesinde yararlanılmıştır.

Tez konumla ilgili süreçte, katkısı olan kişiler; bu araştırmanın yönlenmesi, kurgulanması ve olgunlaşmasını sağlamıştır. Bu açıdan onlara ayrılacak teşekkür cümleleri, tezin bir parçası olmalıydı. Başta danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zerrin TAN'a, Konservatuvar Müdürümüz Prof. Ahmet Hamdi ZAFER'e ve İlker TULGA'ya teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖRNEKLER LİSTESİ ..... **vi**

RESİM LİSTESİ ..... **viii**

BÖLÜM I **1**

GİRİŞ **1**

1.Problem **3**

1.1.Alt Problemler **3**

1.2 Amaç **3**

1.3 Önem **3**

1.4 Sınırlılıklar **4**

1.5 Tanımlar **4**

BÖLÜM II **6**

2. Yöntem **6**

2.1 Araştırma Modeli **6**

2.2 Evren ve Örneklem **6**

2.3 Verilerin Toplanması **6**

BÖLÜM III **8**

3.Bulgular Ve Yorum **8**

3.1. Birinci Alt Problem **8**

Tarihsel Süreçte Boru **8**

3.1.1 Borunun Evrim Tarihi (M.Ö.1400-M.S.1400) **8**

3.1.2 Orta Çağ-Rönesans-Barok Döneminde Boru **17**

3.1.3 Klasik Dönem ve Romantik Dönemde Trompet 20

3.1.4 Modern Trompetin Doğuşu 22

3.1.5 Trompet Ailesinin Diğer Üyeleri 31

3.1.6 Borazan/Büğlü 32

3.1.7 Kornet 39

3.2 İkinci Alt Problem 42

Türklerde Askeri Müzik Geleneği 42

3.2.1 Mehter 45

3.2.1.1 Mehterin Tarihsel Gelişimi 45

3.2.1.2 Mehter Müziği ve Çalgı Düzeni 50

3.2.2 Muzika-i Hümayun-Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti 55

3.2.3 Askeri Bandolar ve Boru Trampet Takımları 61

3.3 Üçüncü Alt Problem 66

Türk Askeri Müzik Topluluklarında Borunun Kullanımı 66

3.3.1 Tuğ, Tablhane ve Mehterhanede Borunun Kullanımı 68

3.3.2 Askeri Bando ve Boru Trampet Takımlarında Borunun Kullanımı 74

3.3.3 Borunun Diğer Müzik Topluluklarındaki Kullanımı 81

SONUÇ 105

KAYNAKÇA 109

ÖRNEKLER LİSTESİ

Örnek 1: Rönesans Dönem Doğal Trompetin Ses Alanı (Doğuşkan Seri).....18

Örnek 2: Modern Trompetin Doğuşkan Serisi……...……..……...…...25

Örnek 3: Modern Trompetin Ses Alanı……..…….....…28

Örnek 4: İlk Üretilen Borazan/Büğlülerin Ses Alanı...…...…...…….…....33

Örnek 5: Sol-Re Pistonlu Büğlü Parmak Tablosu……...…….....37

Örnek 6: "French Horn Buğlü" Ses Alanı……..……...…..38

Örnek 7: Boru-Trampet Takımı İçin Yürüyüş Marşı 1-4.ölçüler arası…….....76

Örnek 8: Anafartalar Marşı Partituru 1-6 ölçüler arası……...…….....80

Örnek 9: MEB Boru Trampet Takımı Eğitim Broşürü……..……83

Örnek 9: Mehter, I. Ceddin Deden 1-7.ölçüler arası…….……..85

Örnek 10: Mehter, I. Ceddin Deden 8-13.ölçüler arası…….……..86

Örnek 11: Mehter, I. Ceddin Deden 14-21.ölçüler arası…….……87

Örnek 12: Mehter, I. Ceddin Deden 22-35.ölçüler arası…….88

Örnek 13: Mehter, I. Ceddin Deden 36-40.ölçüler arası…….……89

Örnek 14: Mehter, I. Ceddin Deden 41-44.ölçüler arası…….……90

Örnek 15: Mehter, I. Ceddin Deden 46-50.ölçüler arası…….……91

Örnek 16: Mehter, I. Ceddin Deden 51-55.ölçüler arası……...……..92

Örnek 17: Mehter, I. Ceddin Deden 56-60.ölçüler arası…….93

Örnek 18: Mehter, I. Ceddin Deden 61-64.ölçüler arası…….……94

Örnek 19: Mehter, I. Ceddin Deden 65-68.ölçüler arası…….……95

Örnek 20: Mehter, II. Mehter Marşı 69-75.ölçüler arası……96

Örnek 21: Mehter, II. Mehter Marşı 76-103.ölçüler arası…….…….97

Örnek 22: Mehter, II. Mehter Marşı 104-111.ölçüler arası……..…….98

Örnek 23: Mehter, III. Hücum Marşı 112-122.ölçüler …….……..99

Örnek 24: Mehter, III. Hücum Marşı 123-134.ölçüler……..……100

Örnek 25: Mehter, III. Hücum Marşı 135-147.ölçüler arası……101

Örnek 26: Mehter, III. Hücum Marşı 148-211.ölçüler arası……102

Örnek 27: Mehter, III. Hücum Marşı 212-219.ölçüler arası…..……..103

Örnek 28: Estergon Kal'ası Türküsü……...……...……104

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Filistin'de bulunan bir shofar…….……....9

Resim 2: Filistin'de bulunan bir shofar……..……...….9

Resim 3: Bronz Lur…….…….…...…...10

Resim 4: Çift Lur ……....……...……..…..…11

Resim 5: Lur Çalıcıları…….……..…11

Resim 6: Kral Tut'un Mezarından Çıkan Boru……..……..……12

Resim 7: Eski Mısır Boru Çalıcısı……...…….……...…12

Resim 8: İlkel Boru Didjeridu (Avustralya)……...…….…...…….13

Resim 9: Roma Dönemi 'Cornu' Çalgısı …….……..……..14

Resim 10: Roma Dönemi Cornu Çalıcısı (Temsili)…….……..…..14

Resim 11: Lituus……...…….…..……...15

Resim 12: Çift Lituus…….……...……..…..……..15

Resim 13: Romalı Borucu…….…….……....16

Resim 14: Salpinx Çalgıcısı ..……...……..……...16

Resim 15: Rönesans Trompet (Anton Schnitzer-1581)……..……..……...19

Resim 16: Barok Dönem Doğal Trompet……...……..19

Resim 17: Barok Dönem Doğal Trompet Marka Görünümü…….....20

Resim 18: Perdeli Trompet……..…….……..…22

Resim 19: Rotary Trompet……...……...……..23

Resim 20: Perinet Tipi Pistonlu Trompet……..……...24

Resim 21: Pistonlu Trompet……..25

Resim 22: Rotary Trompet…….……..……..25

Resim 23: Pistonlu Trompetin Parçaları…….……..……..…….....26

Resim 24: Do Trompet…….……..……....29

Resim 25: Mi bemol/Re Trompet…….…….……....30

Resim 26: Fa/Sol Trompet…….....……30

Resim 27: Si bemol/Do Pikolo Trompet……....…….…….....31

Resim 28: Borazan/Büğlü …….……...…….…….....32

Resim 29: Borazan/Büğlü Çalan Askerler (Amerika İç Savaş Dönemi)..….....32

Resim 30: Perde Sistemi Eklenmiş Borazan/Büğlü…….……....……34

Resim 31: Bakır Çalgılardan Oluşan "Brass Band"……...…….…….....34

Resim 32: Pelitti'nin Tek Pistonlu Büğlüsü……....……..……...35

Resim 33: Sol-Re Büğlü …….……..……..36

Resim 34: Büğlünün Gelişimi……....…….…...36

Resim 35: Si bemol ve Fa Büğlüler…….....……...37

Resim 36: Büğlü Ailesi……...……....……37

Resim 37: Kornet……..…….....39

Resim 38: İki Pistonlu Kornet……..…….....40

Resim 39: Üç Pistonlu Kornet ve Aksesuarları……..…….....41

Resim 40: Orta Asya'dan Yapılan Türk Göçleri……...…….....43

Resim 41: İstanbul'un Fethi ve Mehter ..……...…….47

Resim 42: Mehter Nevbet Töreninde….……...…….....47

Resim 43: Schweigger'in Seyahatnamesinde Yer Alan Osmanlı Çalgıları/ Çalgıcıları…….…..48

Resim 44: Levni'nin Minyatüründe 18. Yüzyılda Mehter (Surname-i Vehbi /1720)…..……..…….……49

Resim 45: Mehterbaşı (17.Yüzyıl)…….…….....52

Resim 46: Mehterbaşı (19.yüzyıl)……..…….…….....53

Resim 47: Mehteran Bölüğü (Askeri Müze Arşivinden)……..…….…….....55

Resim 48: .Guiseppe Donizetti……...……...…….....57

Resim 49: 1910 yılı Muzika-i Hümayun Öğrencileri …..…….…...…….....57

Resim 50: Zeki Bey Yönetimindeki Muzika-i Hümayun…….....59

Resim 51: Muzika-i Hümayun Almanya Turnesinde)……...……...…….……59

Resim 52: Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası……...……...…….62

Resim 53: Riyaset-i Cumhur Armoni Muzikası …….…….…….…..62

Resim 54: Mızıka Gedikli Okulu……...……..…….....64

Resim 55: Gedikli Okulu Diploma Töreni...…….…….....64

Resim 56: Borguy Üfleyen Askeri Müzisyen…….…….....……...67

Resim 57: Seferde Askeri Müzik Topluluğu…..……..…….....67

Resim 58: Seferde Tablhane …….....68

Resim 59: Türk Borusu…… …….....69

Resim 60: Timurlu Savaş Borusu…...…….…….....70

Resim 61: Kurrenay……..…….…….....70

Resim 62: Savaşta Türk Borucuları…….……...…….....72

Resim 63: Savaşta Türk Askeri Müzisyenleri ……..…….…….....72

Resim 64: Günümüzde Mehterde Kullanılan Trompet...…...…….....73

Resim 65: Mehteran Boruzenleri……...…….…….....73

Resim 66: Borucu Öğrencisi..……..……...……74

Resim 67: Borucu Nefer…….…….....….…….75

Resim 68: Askeri Birlik ve Borucular…….…….....…….75

Resim 69: Deniz Kuvvetleri Bandosu ve Boru-Trampet Takımı Törende…….....77

Resim 70: Boru Trampet Takımı (Deniz Kuvvetleri) …….……..…….……78

Resim 71: Boru Trampet Takımı (Kara Kuvvetleri…….……..…….....78

Resim 72: Tarihi Amerikan Lise Boru Trampet Takımı…….……...81

Resim 73: Üniversiteler Arası Yarışma (Amerika)……...…….…….....81

Resim 74: Boru Trampet Takımı (Ayşe Ve Ahmet İnci İlköğretim Okulu).....82

Resim 75: Boru Trampet Takımı (İskender Kaptan Anadolu Lisesi) …….……..82

BÖLÜM I

GİRİŞ

Türk tarihi kadar eski bir geçmişe dayanan Türk Askeri Müziği, Hunlardan günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Boru ise Türk Askeri Müziğinin en önemli parçalarından biridir. Türk kültürünün benimsediği, savaş ve barış alanlarında sıkça kullanılan, zaman içinde günümüz trompet çalgısına dönüşen ve askeriyede boru trampet takımlarında yer alan bir çalgıdır.[1]

En eski üflemeli çalgılarından biri olan boru, arkeolojik kazılarda sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Dünyadaki birçok ülkede önemli bir yere sahip olan bu çalgı, çeşitli kültür ve formlarda kullanıldığı görülmüştür. Zaman içerisindeki gelişimi büyük ilgi uyandırmıştır. Tarihsel araştırmalar sonucunda, bulunan yazıtlardan ve kalıntılardan yola çıkılarak boru; haberleşme, av, uyarıcı ve dini törenlerde sıkça kullanılmıştır.

Boru, nakkarehane, tablhane ve mehterhanede savaş ya da barış zamanlarında devamlı kullanılmıştır. II.Mahmut döneminde atılan yeni adımların ardından, yeniçeri kapatılmıştır. Bunun yerine düzenli, donanımlı ve eğitimiyle örnek teşkil eden yeni bir ordu kurulmuştur. Bir süre sonra, bu orduya yürüyüşlerinde eşlik eden boru ve vurmalı çalgıların başına müzik ustası Guisepe Donizetti[2] getirilmiştir. Bu sayede, daha iyi bir için müzik okulu kurulmuştur.

Türk Askeri Müziği ve boru, tarihimizde çok önemli bir yere sahiptir. Bu tezi yazarak, bilgi edinmek isteyen kişilere yardımcı olmak ve benzer konularda araştırma yapanlar için, kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. Borunun tarihi, gelişimi, modern

[1] Vural, Göher Vural 2012:564
[2] İtalyan müzisyen, (d.1788-ö.1856)

trompetin doğuşu, Türk Askeri Müziği, mehterin tarihsel gelişimi ve Türk Askeri Müzik topluluklarında borunun kullanımı derinlemesine incelenmiştir. Detaylı yapılan bu araştırmanın, yararlı olması amaçlanmıştır. Titiz bir şekilde araştırılarak neticelendirilmiştir.

1.Problem

Bu araştırmanın problemini; “Türk Askeri Müziği ile geçmişten günümüze Mehter’de borunun yeri ve önemi nedir?” oluşturmaktadır.

1.1.Alt Problemler

1. Birinci Alt Problem, Borunun tarihsel gelişimi nasıl gerçekleşmiştir?
2. İkinci Alt Problem, Türklerde Askeri Müzik Geleneğinin gelişim süreci nasıldır?
3. Üçüncü Alt Problem, Türk Askeri Müzik Topluluklarında, Boru Nasıl Kullanılmıştır? olarak belirlenmiştir.

1.2 Amaç

Bu araştırmanın amacı, “Türk Askeri Müziği ile Mehterde, Borunun Önemi ve Gelişimini” incelemektir. Tarihsel süreçte hem borunun hem de askeri müzik topluluklarımızın gelişimi ele alınarak, bu çalgının, topluluklarımızdaki yeri ve kullanım şekilleri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

1.3 Önem

Tez çalışmasında, günümüzde artık kullanımı giderek azalan, ancak tarihimizdeki yeri ve önemi oldukça fazla olan boru çalgısına vurgu yapılmaktadır. Özellikle, askeri müzik tarihimizin başından bu yana, kültürümüzde yer alan bu çalgının, mehterdeki kullanımı, değişimi ve gelişimi incelenmiştir. Yararlanılan kaynaklardan elde edilen verilerin bir araya getirilmesiyle, ulaşılan sonuçların, bundan sonra, bu alanda yapılacak

çalışmalara katkı sunabilmesi önem arz etmektedir. Kültürümüzün önemli bir figürü olan askeri müzik topluluklarımızda, yine askeri müzik geleneğinin, temel çalgılarından biri olan borunun baz alındığı bu çalışmada, geçmişten bugüne doğru büyüteç tutulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

Bu araştırma, boru ve borunun evrim sürecinden sonra ortaya çıkan trompet ailesi, Türk Askeri Müzik Toplulukları ve Mehter ile çalgının, yapım özellikleri, kullanım alanları ve gelişimi ile sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Akor: Aynı anda duyulan ya da duyulma işlevinde olan üç ya da daha fazla sesin birleşimi.[3]

Borguy: Geçmişte Türk kültüründe boru çalgısına verilen isimlerden biridir.[4]

Doğuşkan: Telin titreşimi ile oluşan seslere verilen isimdir.

Konçerto: Genel olarak tek, bazen de birçok çalgı için, orkestra eşliğiyle yazılmış beste.

Kromatik: On iki perdeli dizide, yarım perdeler sırasıyla çıkarak ya da inerek ilerleyiş.[5]

Nakkare: Türk askeri müzik topluluklarında kullanılan, vurmalı çalgılardan biridir.[6]

---

[3] Say, Ahmet, *Müzik Sözlüğü*, s.18.
[4] https://www.turkbitig.com/eskiturkcesozluk.html (erişim tarihi 04.102019)
[5] Say, a.g.e., s. 313.
[6] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=NAKKARE (erişim tarihi 04.10.2019)

Nefir: Türk askeri müzik topluluklarında kullanılan, boru çeşitlerinden biridir.[7]

Nevbet: Sözlük anlamı nöbet olan kelime, genellikle "askerî müzik topluluklarının hükümdarın saray veya otağı önünde icra ettiği müzik" anlamında kullanılır.[8]

Organoloji: Müzik enstrümanlarının sınıflandırmasıyla ilgilenen bilim dalıdır. Müzik enstrümanlarının tarihi, çeşitli ülkelerde kullanış biçimlerinin sınıflandırılmasını, müzik enstrümanlarının nasıl ses çıkardığını ve müzik aletlerinin sınıflandırılması konularını içerir.[9]

Rotary: Alman tipi trompete verilen isimdir.

Tabl: Geçmişte Türk kültüründe, davul çalgısına verilen isimlerden biridir.[10]

Tuğ: Türk ve Altay halklarının hükümranlık sembolüdür. Sancağın tepesine at kuyruğu takılır. Kıldan yapılan flama şeklindedir.[11]

[7] https://islamansiklopedisi.org.tr/nefir--alet (erişim tarihi 04.10.2019)
[8] https://islamansiklopedisi.org.tr/nevbet (erişim tarihi 04.10.2019)
[9] https://tr.wikipedia.org/wiki/Organoloji (erişim tarihi 04.10.2019)
[10] https://osmanlica.ihya.org/tabl-nedir-ne-demek.html (erişim tarihi 04.10.2019)
[11] https://tr.wikipedia.org/wiki/Tu%C4%9F (erişim tarihi 04.10.2019)

BÖLÜM II

2. Yöntem

2.1 Araştırma Modeli

Araştırmadaki bulgular, kaynak taraması yapılarak elde edilmiş, nitel araştırma tekniklerinden, betimleme yöntemi kullanılmıştır.

2.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Türk Askeri Müzik Topluluklarında kullanılan çalgılar, örneklemi ise boru çalgısıdır.

.

2.3 Verilerin Toplanması

Bu araştırmada, verilerin toplanmasında, alan taraması yöntemi uygulanmıştır. Konunun içeriğiyle ilgili olarak, yabancı ve yerli kaynaklardan yararlanılarak, araştırmanın amacına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Yapılan taramalar ışığında; boru ile ilgili tarihsel bilgilere ulaşılmış, gelişimi ortaya konmuş, Türk Askeri Müzik Topluluklarının incelenmesi sırasında, tarihi arşiv belgeleri incelenmiş, yerli ve yabancı müzikolojik kaynaklara ulaşılmış, yabancı dilde olanların çevirileri yapılmış ve gereken kaynaklar birbirleriyle karşılaştırılarak, bilgi doğruluğu açısından, sağlama yapılmıştır. Bu çerçevede; İngilizce, Fransızca, Osmanlıca, Arapça ve Almanca çeviriler yapılarak, bu alanda, bundan sonra yapılacak çalışmalara temel hazırlanmıştır. Borunun, tarihsel gelişimi ve kullanımı ile ilgili olarak, araştırmanın

evrenini oluşturan Türk Askeri Müzik Toplulukları dışında, boru türevi çalgıları kullanan, diğer kültürlere ait topluluklara da ulaşılmış ve araştırmanın boyutu derinleştirilmiştir.

Toplanan bilgiler, konu başlıklarına göre tasnif edilerek, kronolojik sıraya sokulmuştur. Özellikle konular ve olaylarla ilgili tarihi resimler konusunda, karşılaştırmalar yapılarak, seçilen resimlerin, tarihsel doğrulukları kontrol edilmiştir. Boru, trampet marşları ve armoni orkestrası partiturları için, TSK kaynaklarından yararlanılmıştır.

BÖLÜM III

3.Bulgular Ve Yorum

3.1. Birinci Alt Problem

Tarihsel Süreçte Boru

3.1.1 Borunun Evrim Tarihi (M.Ö.1400-M.S.1400)

Boru, üflemeli bakır çalgılar ailesinden, farklı isimlerle günümüze kadar gelen, dünya müzik ve organoloji tarihinde, önemli bir yere sahip, ana çalgılardan biridir. Geçmişteki izlerinin M.Ö. 1400'lere kadar dayandığı görülmektedir. Yapılan arkeolojik araştırmalar sırasında, Mısır'daki Kral Tut'un mezarında gümüş ve bronz boruya rastlanmıştır. Çalgının diğer eski versiyonları ise, Çin, Güney Amerika, İskandinavya ve Asya'da bulunmuştur. Buluşların çoğu önceki formlardan doğduğundan, insanların nesnelere üflediğini varsaymak mümkündür.

Bazı uygarlıkların ses çıkarmak için, bir hayvan boynuzu veya kabuklu deniz hayvanı kabuğu kullandığı tarihi araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır. Bu da üfleme geleneğinin, dolayısıyla üflemeli çalgıların tarihi geçmişinin çok eskilere dayandığının bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Tarihi araştırmalar ve kaynaklar, boru olarak adlandırılabilecek çalgının, dünyanın pek çok bölgesinde görülmekle birlikte, en eski türlerin, özellikle Orta Asya, Uzakdoğu, Ortadoğu, Antik Yunan ve Antik Mısır kültürlerinde yer aldığına işaret etmektedir. Mitolojide Tanrı Triton'un, dalgaları boru üfleyerek sakinleştirdiği yazıtlarda yer bulmuştur. İbraniler, bayram kutlamalarının

başladığını **‘shofar’** adı verilen tipik bir boru ile yapmışlardır. Bu çalgı günümüz kornosu ile trompetin ilk halleri olarak düşünülebilir.

Resim 1: Filistin’de bulunan bir shofar[12]

Resim 2: Filistin’de bulunan bir shofar[13]

[12] https://www.hasofer.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[13] https://www.hasofer.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

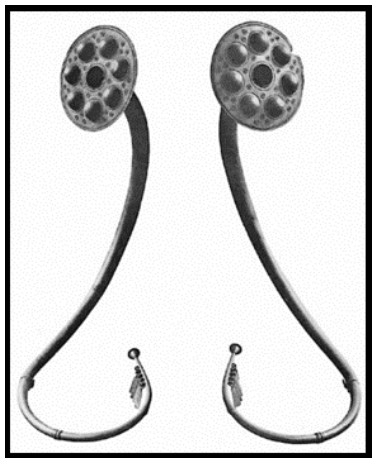
Özellikle koç boynuzunun kullanıldığı, bazen buharla yuvarlaklaştırıldığı, shofar adlı çalgı borunun o zamana ait örneklerinden yalnızca biridir. Üflemeli çalgıların gelişimi her kültür ve coğrafyada kendine has olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişim, aynı zamanda bizlere o toplumların yaşayışı, müziğe verdikleri önem ve kültürlerine dair önemli ipuçları da vermektedir. Medeniyetlerin gelişmesi, buluşlar ve kültürel etkileşimle boru, artık metal alaşımların kullanıldığı bir forma dönüşmüş, ses genişliği, hacmi ve niteliği artmıştır. Teutonik kabilelerin Tunç Çağında ürettiği, bir çalgı olan **'lur'** borunun metal versiyonudur. İsveç, Danimarka, Kuzey Almanya ve İrlanda'da arkeolojik kazılarda, rastlanan ve çiftler halinde bulunan bu çalgının, kullanılış amacı hakkında çok az şey bilinmektedir. Pirinçten yapılmış ve sıra dışı bir işçiliğe sahip bu çalgılar gizemini korumaktadır. Günümüzde çeşitli müzelerde sergilenen bu çalgılar Resim 3, 4 ve 5'te görülmektedir.

Resim 3: Bronz 'Lur'[14]

[14] https://www.wikiwand.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

Resim 4: Çift Lur[15]

Resim 5: Lur Çalıcıları[16]

Uygarlık kültürüne ait belge ve kalıtlar, bize boru ve kullanımı hakkında fikir vermektedir. Özellikle askeri tarihte sıkça yer alan boru, savaşı yürütmek için araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Antik boru örnekleri, Eski Mısırlılar, Asurlar, İsrailliler, Yunanlılar, Etrüskler, Romalılar, Teutonik Kabileler, Keltler ve ayrıca Asya

[15] https://en.wikipedia.org/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[16] https://www.flickr.com/photos/wilsonjim/9347943819 (erişim tarihi 09.09.2019)

kültürleri dahil hemen hemen her kültürde görülmektedir. Bu enstrümanlar dini törenlerde ve askeri sinyalizasyon aracı olarak kullanılmıştır.[17] Mısır'da bulunan yazıtlarda, Rahip-Kral Gudea[18]'nın çeşitli çalgılardan bahsettiğini, korno ve boru (trompet) olarak adlandırabileceğimiz çalgıların, altın kaplama olarak yapıldıkları görülmektedir. Düz borular (trompetler) ise Asur uygarlığı sırasında da net şekilde ortaya çıkmış ve askerler tarafından çalınmışlardır.[19] Yine Sachs'a göre, bu çalgıların ses sınırları, günümüzdeki modern kornetlerin bir oktav daha yukarısıdır.

Resim 6: Kral Tut'un mezarından çıkan boru[20]

Resim 7: Eski Mısır boru çalıcısı[21]

[17] Tarr, Edward, *Trumpet*, 1988:2).
[18] Lagaş Şehrinin Kralı, (d.M.Ö.2150-ö.2125)
[19] Sachs, Curt, *The History of Musical Instruments*, 1940:73.
[20] https://www.ancient-origins.net/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[21] http://hearingshofar.blogspot.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

Kaybolan güneşin, geri dönmesini sağlamak için dini törenlerde, büyülü ayinlerde, sünnetlerde, mezarlarda ve gün batımı törenlerinde borular kullanılmış, bu çalgı, özelliğinden dolayı kutsal bir forma dönüşmüştür. Amazon kabilelerinde, kadınların boruya baktığı için öldürüldüğü bilgisi, tarihsel kaynaklarda yer almıştır.[22] Eski uygarlık boyunca kırmızı renk, borularla ilişkilendirilmiştir. Bu muhtemelen, bu çalgıların sıklıkla kullanıldığı çeşitli "geçiş ayinlerinde" yer alan kanın varlığı ile açıklanabilir. Kırmızı renk, yüzyıllar boyunca müziğe yakından bağlı kalmış olup, günümüz askeri bandoların üniformaları, bu bağın devamı niteliğinde değerlendirilmektedir. Benzer bir ritüel, günümüzdeki resmi/askeri törenlerde, boru trampetin, saygı ifadesi olarak tek başına kullanılmasıdır. Kalıtlardan elde edilen bilgiler, bizi ilkel boruların hala kullanıldığı, Yeni Gine ve kuzeybatı Brezilya'nın ilkel kültürlerine ve aynı zamanda Avustralya kültürlerine götürmektedir. Örnek olarak **'didjeridu'** gösterilebilir.

Resim 8: İlkel boru didjeridu (Avustralya)[23]

Yunanlılar ve Romalılar, borunun Keltler gelmeden önce Akdeniz'de bronzu yöneten Etriler tarafından bulunduğunu düşünürlerdi. Yunanlıların sadece **'salpinx'** adını verdikleri, Romalılarda tuba olarak adlandırılan trompetler vardır. Bu trompetin, Mısır ve Asur'daki borularla yakın ilişkisinin olduğu açıkça görülmektedir. Bronzdan yapılma,

[22] Sachs, 1940: 48.
[23] https://ozoutback.com.au/ (erişim tarihi 09.09.2019)

konik bir deşiği olan, ağızlık ve zil kısmına sahip bu borular, sıklıkla savaş alanı çağrılarında kullanılmışlardır.[24]

Resim 9: Roma dönemi 'cornu' çalgısı[25]

Resim 10: Roma dönemi cornu çalıcısı (temsili)[26]

Sonrasında, daha güçlü seslerin üretilebildiği borular için, çalgıya özel kıvrımlar verilmiş ve amaçlanan etki elde edilene kadar bu geliştirme çalışmaları sürmüştür. O döneme ait kalıntılardan, bu gelişim, açıklıkla görülebilmektedir. Bu çerçevede, bahsedilen düz boruların yanı sıra, Romalıların **'lituus'** adını verdikleri, bir boru türü

[24] Sachs, 1940:145.
[25] http://www.kultofathena.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[26] https://www.britannica.com (erişim tarihi 09.09.2019)

olduğu görülmektedir. Bu boru; ince, uzun, sona doğru kıvrım almış ve ağızlığı olan bronzdan yapılma bir çalgıdır.

Resim 11: Lituus[27]

Resim 12: Çift lituus[28]

Romalılarda borucular, ordu tarafından büyük bir koruma altına alınmıştır, çünkü savaş alanında askeri talimatların, borucular aracılığıyla uzun mesafelere iletilmesi çok önemlidir. Yunanlıların gür sesli salpinxleri, olimpiyatlarda kullanmıştır. Açılış seremonilerinin, vazgeçilmez bir parçası haline gelen bu uzun borular, aynı zamanda ordu işaretleşmesinde de yaygın olarak kullanılmıştır.

[27] https://www.wulflund.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[28] https://www.collectors.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

Resim 13: Romalı borucu[29]

Resim 14: Salpinx çalan asker[30]

Roma lejyonunda, askeri örgütün ayrılmaz bir parçası olarak kullanılan borucular, ilk sırada yer almaktadır. Bu topluluk için, 43 farklı boru melodisinden oluşan bir repertuar, Roma Ordusu tarafından oluşturulmuş ve kullanılmıştır. Oldukça popüler hale gelen borucular, Roma İmparatorluğu'nun sona ermesinden sonra gözden düşmüştür.[31] 11-13.yüzyıllar arasında Haçlı seferleri sırasında, doğu kültürü ile yakın temasa giren Avrupalılarda, askeri müzik topluluklarının yeniden canlandığı, özellikle Türklerin,

[29] https://ancient-insane.weebly.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[30] https://la.wikipedia.org/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[31] Rienn, Richard, *Strike up the Band*, 49:13.

büyük davulları ve boruları ile yaptıkları, hücumlardan çok etkilendikleri, tarihi kaynaklarda yer bulmuştur.

3.1.2 Orta Çağ-Rönesans-Barok Döneminde Boru

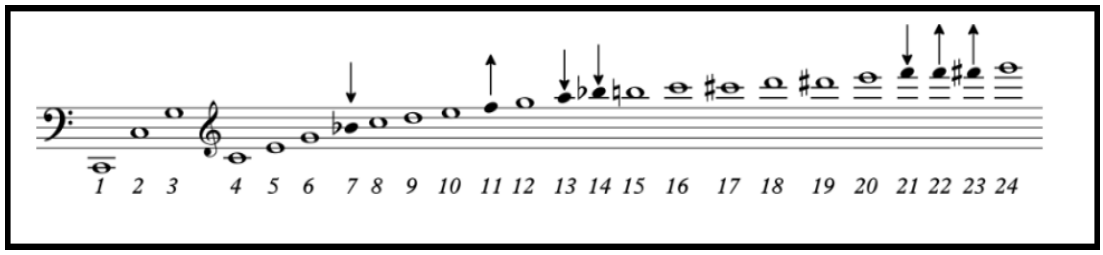
15. yüzyıl Avrupa'sında artık askeri müzisyenler, özellikle sinyalci olarak görev yapan borucular oldukça popüler olmuş, yüksek rütbe ve sorumluluklar alır duruma gelmişlerdir. Aynı dönemde İtalyan ordusunda flüt, davul ve boruların beraber kullanıldığı dönem yazıtlarından anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, Fransızların Marignana'daki zaferini gösteren Janequin[32]'in tablosunda, (La bataille) boru ve vurmalı çalgıların etkisi betimlenmiştir. İngilizler, süvari birliklerinin sevk ve idaresi için boruları kullanmışlar, piyadeler için davulu tercih etmişlerdir. Almanlar, boru işaretlerinin yer aldığı nota kitabını 17. yüzyılda yayınlamışlar ve süvarilerin bu şekilde yönetilmesini sağlamışlardır.[33] Modern zamanlarda boru, hala ordu tarafından kullanılmaktadır. Ancak bu daha çok geçmişe saygı ifadesi taşımaktadır.[34]

Erken Orta Çağ'da, hala uzun ve konik yapısı ile boru, bugünkü görünümüne uzak bir yapıdadır. Çalgı tasarımı ve metal işçiliği, Orta Çağ'dan itibaren gelişim göstermeye başlamış, ancak asıl büyük aşamayı Rönesans'ta kaydetmiştir. Bu gelişimle birlikte çalgı olarak boru, artık doğal trompetlere dönüşmüş ve üretilmeye başlanmıştır. Bu teknik anlamda önemli sayılabilecek iyileştirme olsa da valfleri olmayan doğal trompetler, ilk aşamalarda büyük bir ses alanına sahip olamamıştır. Doğal trompetin popüler oluşunda, zirvenin Barok dönem olduğu söylenebilir. Bu dönemde çalgı daha da geliştirilmiş ve teknik kapasitesi artırılmıştır. Dudak gerginliğindeki küçük ayarlamalar sayesinde bir trompetçi, doğal trompet üzerinde doğuşkan (armonik) seri adı verilen bir dizi nota çalabilir duruma gelmiştir.

---

[32] Fransız besteci, (d.1485-ö.1558)
[33] Stanley Sadie, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, 316.
[34] https://www.trumpet-history.com (erişim tarihi 09.09.2019)

Örnek 1: Rönesans dönem doğal trompetin ses alanı (doğuşkan seri)

Doğuşkan serinin, en pes sesi olan do, dudakların minimum gerilimli olduğu şekli kullanılarak üretilir. Bir sonraki ses (armonik) bir üst oktavdaki do'dur. Bu iki notayı, serinin ikinci oktavındaki sol izler. Bu üç ses, aynı zamanda doğuşkan üretiminin temel prensibi olan seslerdir. Her yeni oktav bu temel üç sesi içerir ve yeni eklenen seslerle devam eder. Doğal olmayan doğuşkan sesler, okla belirtilmiştir. Barok trompet çalıcıları, doğal olmayan doğuşkanların tınısal kusurlarını, dudaklarıyla (duruma bağlı olarak gerip veya gevşeterek) düzeltmişlerdir. Müzisyen ve eleştirmen yazar Michael Praetorius[35] 1619'da yazdığı bir makalede: *"Trompet, onu kontrol edebilen ve üzerinde sanatsal kontrol uygulayabilen ince bir usta tarafından çalındığında, muhteşem bir araçtır"* demiştir.[36] Doğuşkan dizi, sonsuza kadar devam edebilir. Ancak, oynamadaki zorluk nedeniyle, aşırı tiz olan doğuşkan örnekleri, oldukça az kullanılmıştır. Örneğin, 24. doğuşkan (si), muhtemelen 1750-1760 yılları arasında zamanının Avusturya'daki virtüözü J.B. Resenberger için yazılmış olan Michael Haydn[37] ve Georg Von Reutter[38] tarafından bestelenen trompet için iki konçertoda görülür. Leopold Mozart[39] ve Johann Heinrich[40]'e göre, özellikle tiz seslerin olduğu Johann Sebastian Bach[41] tarafından yazılan trompet parçaları, sıklıkla 16. ve 18. doğuşkanları (do, re) içermiştir. Sadece bir kez olmak üzere, Kantatın son bölümünde (31 Der Himmellacht- Die Erde jubilieret) gerekli olan 20. doğuşkan (mi) kullanılmıştır.

[35] Alman besteci, (d.1571-ö.1621)
[36] Myers, Herbert W., *Early Music, Vol. 17, No. 3,* 1989: 382.
[37] Avusturyalı besteci, (d.1737-ö.1806)
[38] Avusturyalı besteci, (d.1708-ö.1772)
[39] Alman besteci, müzisyen, (d.1719-ö.1787)
[40] Avusturyalı besteci, kemancı, (d.1623-ö.1680)
[41] Alman besteci, (d.1685-ö.1750)

Resim 15: Rönesans Trompet (Anton Schnitzer-1581)[42]

Resim 16: Barok Dönem Doğal Trompet[43]

Barok dönemdeki doğal trompetler "re" tonunda ve yaklaşık 240-250 cm uzunluğunda yapılmıştır. Ses genişliği yaklaşık olarak 4 oktava çıkabilen bu trompetlerde, özellikle tiz seslerin, kullanımı revaçtadır ve besteciler bu tiz ses alanını, eserlerinde oldukça sık kullanmışlardır. Mi bemol tonunda olan trompetler, re tonunda olanlara göre daha az yaygın olsalar da yine Avrupa çapında kullanıldığı görülmektedir. Fa trompetler, çoğunlukla askeri müzik topluluklarında kullanılmıştır. Bu trompetler dışında; sol trompet (150/160 cm uzunluğunda), do trompet (240/250 cm.) ve si bemol trompetlerin (270/280 cm) solo, grup ve orkestralarda kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemde çalgı yapımcılığındaki gelişmeler, çalıcıların, trompetlerin ses genişliğini, çeşitli aparatlarla arttırma olanakları doğmuştur. 16. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasında kalan

[42] https://caslabs.case.edu/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[43] https://imgbin.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

bölümde üretilen trompetlerin çoğu günümüze ulaşabilmiştir. Bunun nedeni kullanılan üretim maddesinin pirinç olmasıdır. Bu dönemde ortaya çıkan trompetlerin yapımcıları, özellikle kalak kısımlarına, isimlerini marka olarak kazıyarak, tarihe not düşmüşlerdir.

Resim 17: Barok dönem doğal trompet marka görünümü[44]

3.1.3 Klasik Dönem ve Romantik Dönemde Trompet

Klasik dönemde, trompetin Barok dönemdeki popülerliğini kaybetmiş olduğu görülür. Clarino tarzı, yani 3. oktav tiz seslerde çalma stili bu dönemde önemini kaybetmiştir. Doğal trompetin, fiziksel sınırlılıkları nedeniyle, orta ses alanındaki seslendirmeler kısıtlı kaldığından, Klasik dönem başlarında, Barok döneme nazaran, sönük bir profil sergilemiştir. Haydn ve Hummel[45] dışında, neredeyse diğer besteciler tarafından, ikinci planda düşünülen bir çalgı konumuna düşmüştür. Daha sonra trompetin teknik olanaklarını artırmak, farklı oktavlardaki melodi çalma olanaklarını geliştirmek ve

[44] https://tr.pinterest.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[45] Avusturyalı besteci ve piyanist, (d.1774-ö.1837)

önceki dönemdeki popülaritesine yeniden kavuşturmak için çalgı yapımcılarının, farklı denemeler yaptığı görülmüştür.

18. yüzyılın son yarısında, trompet icracıları ve çalgı yapımcılarının, ortak çalışmalarıyla trompetin teknik imkânlarını artırmanın yollarını aradıkları, çeşitli trompetler geliştirilmiştir. Doğal trompetlerden sonra üretilen bu trompetlerin, görülen sınırlıklarından en önemlisi kromatik olarak çalınamamasıdır. 1750'de Dresden'den Anton Joseph Hampel[46], bu sorunu, eli kalak kısmının içine yerleştirerek çözmeyi önermiş, 1777 civarında Michael Woggel ve Johann Andreas Stein, icracının elinin, kalak kısmına rahat ulaşmasını kolaylaştırmak için eğmiştir. Ancak bu çözümün yeterince güçlü olmadığı zaman içinde anlaşılmıştır.[47] İngilizler kulisli bir trompet üretmiş, ancak kulisi kontrol etme çabasının zorluğu, çalıcıların bu fikri çok sıcak yaklaşmamasına neden olmuştur. Çözüme en yakın deneme, valfli (pistonlu) sistem olmuştur. Çalıcıların sesleri üretme ve kullanım kolaylığı açısından, bu sistemde üretilen trompetleri benimsemesi uzun sürmemiştir.

Günümüz trompet yapısına, ilk adım olarak kabul edilen vana mekanizması, ilk olarak 1788'de bu fikrin patentini alan Charles Clagget[48] tarafından denenmiştir. Ancak bu fikrin pratik kullanıma dönüşü biraz zaman almıştır. 1818'de Heinrich Stoelzel[49] ve Friedrich Bluhmel[50] tarafından icat edilen kutu şeklindeki boru vanası, ilk ciddi örnek olarak kabul edilmektedir. 1832'de Joseph Riedl[51]'in rotary valfi, lokal olarak Almanya-Avusturya'da sıklıkla kullanılan bir form olmuştur. Bu çalışmaların en önemlilerinden biri, 1793'te ilk perdeli trompet yapımına başlayan, Viyana'dan Anton Weidinger[52] tarafından gerçekleştirilmiştir.

[46] Alman kornocu, (d.1710-ö.1771)
[47] https://sites.google.com/site/beginningofthetrumpet/subtopic-3 (erişim tarihi 09.09.2019)
[48] İrlandalı müzisyen ve besteci, (d.1740-ö.1795)
[49] Alman kornocu, (d.1777-ö.1844)
[50] Alman kornocu, (d.1777-ö.1845)
[51] Alman besteci, (d.1795-ö.1871)
[52] Avusturyalı trompet virtüözü, (d.1766-ö.1852)

Resim 18: Perdeli Trompet[53]

Perdeli trompetlerin yapım mantığı, modern flüt ve saksafon ile aynıdır: Üflenerek üretilen ses dalgaları, borunun belirli noktalarında delinmiş ve üzerinde perde olan çeşitli deliklere doğru ilerler. Perde kaldırıldığında, hava bu delikten dışarı doğru çıkar, tüpün içindeki hava kolonunu keser ve elde edilen sesin gürlüğünü yükseltir. Her delik belirli bir armonik seriye izin verir ve bunları birleştirerek armonik dizinin tüm notalarını üretebilir. Bu trompetlerde açılan delikler, kusursuz bir entonasyon sağlama yeteneğine sahip değildir ve bazı sesler için dudaklarla ayarlama gereklidir (Barok trompetçiler tarafından sıkça kullanılan dudakla düzeltme tekniği). Trompetin yapısındaki en radikal değişiklik, uzunluğun çalıcı tarafından ayarlanabilmesine olanak sağlayan, vana sisteminin bulunmasıyla on dokuzuncu yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Bu şekilde, trompetler "doğal trompetlere" göre yarı yarıya kısalmıştır. Farklı valf sistemleri ve çalgının uzunluğu üzerindeki etkileri dışında, trompet bu değişimden sonra temel anlamda daha büyük bir değişikliğe uğramamıştır. 19. yüzyılda trompet, geçirdiği evrimle artık bir orkestra çalgısı olmuştur.

3.1.4 Modern Trompetin Doğuşu

Çalgı yapımcılığı alanında, modern trompetin doğuşunun, 1815-1910 arasında şekillendiği genel kabul gören düşüncelerdendir. Bir başka deyişle bu sürecin, bakır çalgılar ailesi için, *valf* sisteminin buluşundan, Fransız tarzı si bemol trompetlerin popüler

[53] https://www.trumpetland.com (erişim tarihi 09.09.2019)

olmasına kadar olduğu söylenebilir. Modern trompet, onu kromatik bir çalgıya dönüştüren, bir valf mekanizmasına sahiptir. 19. Yüzyılın başlarında icat edilen valf sisteminden sonra iki tür trompet üretimine rastlanır. Bunlardan biri, 1835 yılında Josef Kail[54] tarafından tasarlanan patentli rotary vanadır. Rotary trompetler olarak bilinen bu trompetler, Almanya, Avusturya ve diğer doğu Avrupa ülkelerinde çok yaygındır. Aynı zamanda bu trompetler, Alman trompetleri olarak da bilinir.

Resim 19: Rotary Trompet[55]

Diğer valf tipi ise pistonlu trompetlerdir. Günümüzde en çok tercih edilen trompettir. Bu trompet, icat etmek için, boru şeklindeki valfı geliştiren, Parisli çalgı yapımcısı François Perinet[56], 1839'da bu fikri prototipe dönüştürmüş ve patentini almıştır. Pistonlu trompetler, dünyada kullanım açısından en yaygın trompetler olarak kabul görmüştür. Perinet'in bulduğu sistemde valfler ve boru uzunluğundaki değişim, kromatik sesleri üretebilen bir trompetin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu sistemde açık bir valf, havanın tüpten tamamen geçmesini sağlar. Kapalı bir vana havayı ana boruya göndermeden önce, kısa yardımcı borudan geçirerek yolunu uzatır. Üç valfın kombinasyonu, kromatik bir trompetin ihtiyaç duyduğu tüm varyasyonları sağlar.

[54] Çek trompetçi, mucit ve Viyana çalgı yapımcısı, (d.1795-1871)
[55] https://trevorjonesltd.co.uk/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[56] Fransız çalgı yapımcısı, (d.1752-ö.1810)

Resim 20: Perinet Tipi Pistonlu Trompet[57]

Yapılan tüm bu denemeler ve geliştirmeler sonrasında, ilk trompet fabrikası, 1842'de Paris'te Adolphe Sax[58] tarafından kurulmuş, bu gelişme İngiltere ve Amerika'daki büyük çalgı yapım firmaları tarafından hızla takip edilmiştir. Gustave Auguste Besson[59] tarafından geliştirilen standart parçalar 1856 yılında piyasaya sürülmüş, böylece trompet yapımcılığı için bir parça endüstrisi oluşmuştur. 1875 yılında, Charles Gerard Conn[60]'un Indiana'da kurduğu fabrika, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bakır/pirinç çalgı üretiminin önemli merkezlerinden biri olmuştur.[61] Gelinen noktada, doğal trompetlerin sınırlı ses verebilen ve entonasyon sorunları bulunan yapısı, modern trompetin valf-piston sistemi ile değiştirilmiş ve kromatik sesleri üretebilen, daha güçlü, ses sınırları geniş ve parlak tonlu bir çalgı geliştirilmiştir.

[57] https://brassego.at/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[58] Belçikalı çalgı yapımcısı, (d.1814-ö.1894)
[59] Fransız çalgı yapımcısı, (d.1820-ö.1874)
[60] Amerikalı çalgı üreticisi, girişimci, (d.1844-ö.1931)
[61] https://www.encyclopedia.com (erişim tarihi 20.09.2019)

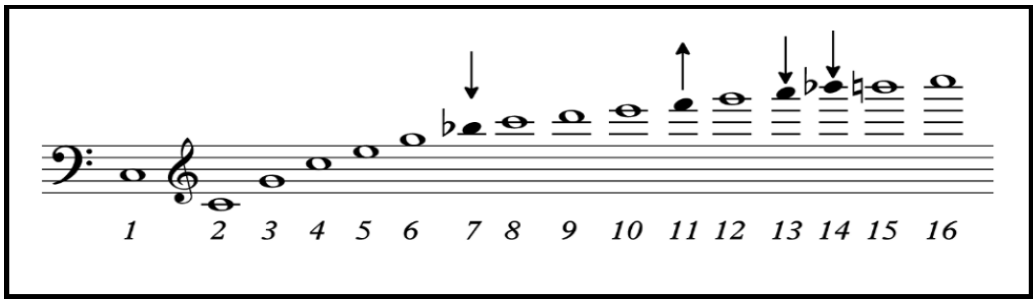
Resim 21: Pistonlu Trompet[62]

Resim 22: Rotary Trompet[63]

Örnek 2: Modern Trompetin Doğuşkan Serisi

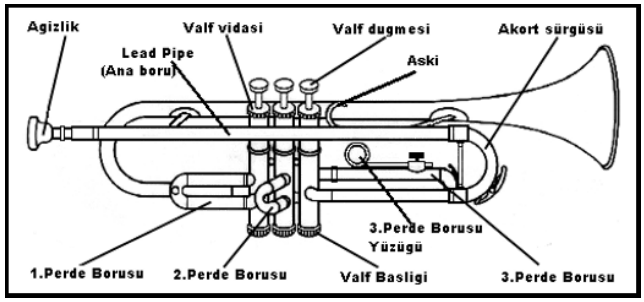

Trompet ve diğer bakır çalgılar ailesi üyelerinin yapım materyali pirinçtir. Ancak çalgı yapımcıları, tını arayışları için farklı alaşımları da kaplama olarak kullanabilmektedir. Altın ve gümüş trompetler, günümüzde sıkça kullanılan ve tercih edilen örneklerdir. Çalgı yapımcılığında, 19. yüzyıldan başlayarak atılan adımlar, bir çalgının yapımında kullanılacak temel hammadde ve alaşımların oran standartlarını da

[62] https://www.fmb-direkt.de/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[63] https://trevorjonesltd.co.uk/ (erişim tarihi 09.09.2019)

belirlemiştir. Buna göre en yaygın kullanılan oran, %70 bakır ve %30 çinko olan sarı pirinçtir. Diğer tipler arasında altın pirinç (%80 bakır ve %20 çinko) ve gümüş pirinç (bakır, çinko ve nikelden yapılmış) bulunmaktadır.[64]Günümüzdeki modern trompetlerin yapısı incelendiğinde, üç ana unsur göze çarpar; borular, kalak kısmı ve valf sistemi. Yapım aşaması oldukça titiz bir süreç gerektirmektedir.

Resim 23: Pistonlu trompetin parçaları[65]

Boru kısmı, nefesin içinden geçtiği ve ses üretilmesinde taşıyıcı olarak görev alan esas bölümdür. Silindirik bir yapıya sahip olan boru, kıvrılarak kalak kısmına ulaşır. Ana boru ve yan perde boruları valflere bağlıdır. Ana boru, ilk önce direk biçimli, konik bir mandrel üzerine konulan ve yağlanan standart işlenebilir pirinçten imal edilir. Çöreği andıran bir kalıp, daha sonra tüm uzunluğu boyunca çekilir, böylece düzgün bir şekilde sivrilir ve şekillendirilir. Daha sonra, şekillendirilmiş boru tavlanır ve çalışır hale getirmek için ısıtılır (yaklaşık 538 ˚C). Hazırlanan borular çeşitli yöntemlerle bükülerek bilinen şekline kavuşturulur.

Kalak kısmı, sesin çıkış bölümüdür. Üretilen sesin yayılması düşünülerek yapısı oval olarak tasarlanmıştır. Bu özelliğinden dolayı, kesin bir desen kullanılarak pirinçten kesilir. Kesilen tabaka daha sonra bir direğin etrafına dövülür. Borunun silindirik olduğu yerde, uçlar bir alt ekleme birleştirilir. Tüm eklem daha sonra sızdırmazlığı sağlamak için

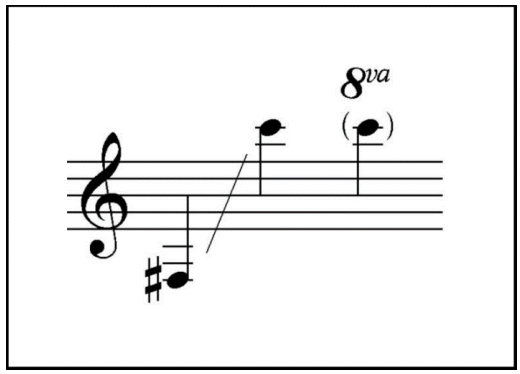
[64] https://www.encyclopedia.com (erişim tarihi 20.09.2019)
[65] https://www.adams-music.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

(yaklaşık 816-871˚C) bir propan oksijen alevi ile lehimlenir. Kalak, tüm düzeltme işlemlerinden sonra, ana boruya lehimlenir. Valfler, (pistonlar) modern trompetin en önemli bölümüdür. Kromatik seslerin çıkarılması ve melodik esneklik valfler yoluyla sağlanır. Trompetin orta bölümüne konumlandırılmış, üst kısımlarına, çalıcının basması için düğme sistemi koyulmuş, alt kısımlarında ise açılabilir başlıklar yerleştirilmiştir. Günümüzde kullanılan valf sayısı üçtür. Ancak özel amaçlar için kullanılan dördüncü valfin eklendiği örnekler de mevcuttur. Valflerin yapımında, iki parçanın hareket kabiliyetini kaybetmeden, birbirine eklenmesi için kullanan mafsallar ve aksesuar boruları ilk olarak bir mandrel (şekil vermeyi sağlayan silindirik materyal) üzerine çekilir. Mafsallar 30, 45, 60 ve 90 derecelik açılara ayarlanır ve daha küçük borular bükülür, tavlanır ve asitle yıkanır. Valf kutuları, ağır borulardan uzunlamasına kesilir ve uçlarından geçirilir. Daha sonra, pistonlara uygun delikler açmaları gerekir bunun için hazırlanmış bilgisayar yazılımları mevcuttur. Valfler üzerindeki pürüzlerin giderilmesi gibi diğer işlemlerin de bitirilmesinden sonra, yıkama, yağlama ve cilalama yapılır. Tüm bu parçaların hazırlanmasından sonra, trompetin birleştirilme işlemine geçilir. Valf kızaklarının yan boruları, mafsallara birleştirilir ve ana boru, halkaları üst üste bindirilerek ve lehimlenerek uçtan uca birleştirilir. Daha sonra, pistonlar yerleştirilir ve valf grubunun tamamı ana boruya vidalanır. Trompet temizlenir, cilalanır ve verniklenir. Bu şekilde trompet yapımı tamamlanmış ve kullanıma hazır hale gelmiş olur.

Günümüzdeki modern trompetler, basit trompetlerin genel yapısına sadık kalınarak yapılmış olmakla beraber, ventil veya piston mekanizmalı olarak da üretilmektedir. Karakteristik olarak kalağın hemen yanındaki kıvrımda,akord sürgüsü **(tuningslide)** yer almaktadır. Borular içerisinde biriken su buharının atımı için, mandal olarak ifade edilen iki adet su musluğu, yine kalak yakınındaki boru kıvrımlarının alt ucuna yerleştirilmiştir. Ses yelpazesi ise trompeti çalacak olan kişinin yeteneği ile doğru orantılıdır. Lakin genel olarak 2,5 oktavlık bir ses aralığında, boş pozisyonunda çıkartılan

pestdo'nun altındaki fa diyezden başlayarak, boş pozisyonunda çıkartılan en tiz do ve üzerine kadar devam eder.[66]

Örnek 3: Modern Trompetin Ses Alanı

Pistonlu trompetlerin üzerinde, ayrıca akort için bir sürgü, anlık entonasyonu sağlamak için perde borusu yüzüğü vardır. Bu yüzük içine geçirilen parmak yoluyla, çekip-itilerek o an üflenen sesin gerektiğinde frekans düzeltmesini yapmak için kullanılmaktadır. Ağızlık ana parçalardan biri olup, çalıcının dudak yapısına bağlı olarak derinlik, genişlik gibi değişkenlere sahiptir ve bu değişkenlere göre numaralandırılırlar. Günümüzde, çalıcının özellikle dudak kalınlığı konusundaki fiziksel uyum sorunları, doğru ağızlık kullanılarak giderilebilmektedir. Bu ana gövde üzerinde kullanılan parçaların dışında trompet için kullanılan çeşitli aksesuarlar da vardır;

Rim (Çerçeve): Çubuk üzerine yerleştirilmiş, ağızlık kenarı şeklindedir. Öğretmenin, öğrencinin dudak hareketlerini açıkça gözlemlemesini sağlar. Ayrıca ağızlık olmadan, alıştırma yapmak için iyi bir araçtır.

Üfleme Aparatı: Dudak kaslarını güçlendirmeyi amaçlayan, ağızlığın dudaklarda doğru konumlanmasını sağlayan bir aparattır.

[66] Demir, Ümit, *Türk Askeri Müzik Kültüründe Boru (Trompet) Geleneği Ve Günümüz Mehterhanelerindeki Makamsal İcra Teknikleri (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), 2015:47

Ağızlık Adaptörü: Farklı çaptaki ağızlıkların trompete yerleştirilmesine yardımcı olur.

Halka: Trompetin kalak kısmına yakın bir bölgeye takılır. Ses hacmini artırarak, daha güçlü ve pürüzsüz bir ses üretilmesine yardımcı olur.

Leadpipe (boru): Hava akışının ve perdenin doğruluğunun kontrolüne yardımcı olmak için ana boru içine takılan iç borudur.

Surdin (susturucu): Trompetin ses gürlüğünü düşürmek ya da ses rengini değiştirmek için kullanılır. Farklı tipleri vardır, özellikle 20. yüzyıldan itibaren, değişik müzik türlerindeki farklı ses tınılarını, üretmek için tasarlanmıştır.

Günümüzde çeşitli topluluk ve orkestralarda kullanılan, farklı tonlarda üretilmiş trompetler bulunmaktadır. Bunlar;

Do Trompet: Orkestralarda özellikle tiz ses alanlarındaki başarısından dolayı sık kullanılan trompet türüdür.

Resim 24: Do Trompet[67]

[67] https://www.adams-music.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

Mi bemol/Re Trompet: Re trompet, önceden özellikle Barok eserlerde sıkça kullanılan, ancak şimdi nadiren ihtiyaç duyulan trompet çeşitlerindendir. Günümüzde esas olarak J.Haydn[68] ve J.N.Hummel konçertosunun seslendirilmesinde kullanılmaktadır.

Resim 25: Mi bemol/Re Trompet[69]

Fa/Sol Trompet: Fa trompet geçmişte çoğunlukla, ses alanından dolayı, J.S.Bach'ın Brandenburg Concerto no.2 adlı eseri için kullanılmıştır. Sol trompetlerle de benzer şekilde ağırlıklı olarak Bach'ın eserleri seslendirilmiştir. Günümüzde, icracıların ihtiyaçlarına bağlı olarak trompeti fa ya da sol tonuna çevirebilen sürgü ayarlama aparatlarına sahip trompetler bulunmaktadır.

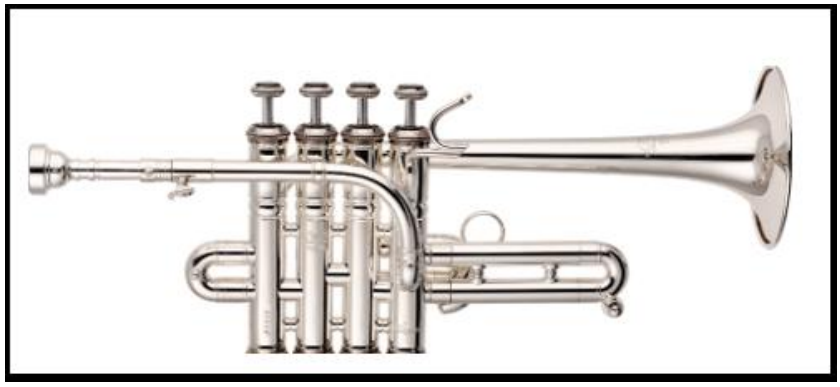
Resim 26: Fa/Sol Trompet[70]

[68] Avusturyalı besteci, (d.1732-ö.1809)
[69] https://www.dillonmusic.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[70] https://trevorjonesltd.co.uk/ (erişim tarihi 09.09.2019)

Si bemol/Do Pikolo Trompet: Günümüzde Barok müzik için en çok kullanılan, özellikle Fransız trompetçi Maurice Andre[71] ile özdeşleşmiş olan, si bemol ve do tonlarında pikolo trompetler bulunmaktadır. Çalış tekniği, normal pistonlu trompetten biraz farklı olan bu trompetler, tiz ses alanlarını seslendirmek için idealdir.

Resim 27: Si bemol/Do Pikolo Trompet[72]

3.1.5 Trompet Ailesinin Diğer Üyeleri

Hayvan boynuzlarının av borularına dönüştüğü ve borunun temel çıkış noktasını oluşturduğu, bakır çalgılar ailesinde, trompet önemli bir yer tutmaktadır. Bu ailenin yüzyıllar içindeki gelişimi ve genişlemesi, günümüzde orkestraların temel bir bölümünü oluşturacak kadar büyümesi ile sonuçlandığı görülmektedir. Günümüzde boru, tarihsel süreçteki biçimiyle kullanılmakla beraber, bu ailenin diğer üyeleri olan; büğlü, kornet, trompet ve artık saxhorn olarak adlandırılan grup (melofon, bariton, efonyum ve tuba) solo ve orkestra çalgıları olarak müzikteki yerini almıştır. Bu büyük ailenin tarihsel serüveni, geniş bir yelpazeye sahiptir.

[71] Fransız trompetçi, (d.1933-ö.2012)
[72] https://thompsonmusic.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

3.1.6 Borazan/Büğlü

Aynı boru ve korno gibi boynuzlarından evrimleşen ve avlarda kullanılan üflemeli çalgılardan birine "flügelhorns" adı verilmiştir. Bu enstrümanlar, 7 Yıl Savaşı (1756-63) sırasında ordu tarafından kullanılmıştır.

Resim 28: Borazan/Büğlü[73]

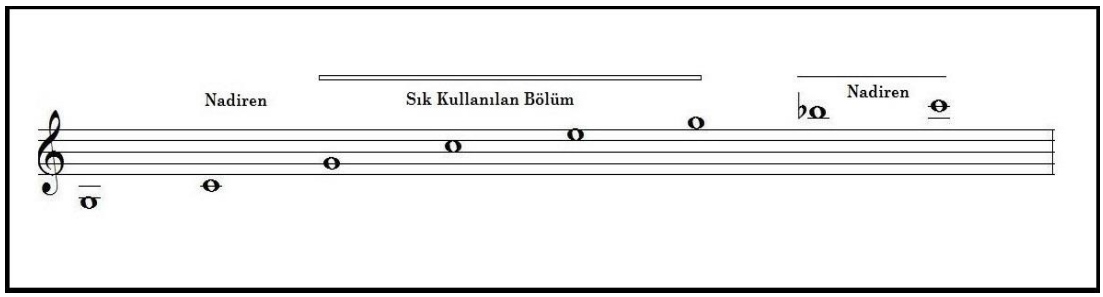
Resim 29: Borazan/Büğlü Çalan Askerler(Amerika İç Savaş Dönemi)[74]

[73] https://www.dillonmusic.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[74] https://tapsbugler.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

Dilimize ‘büğlü’ olarak geçen "buglehorn/flugelhorns" Fransızca borazan kelimesinden gelmektedir (Belli bir döneme kadar bugünkü büğlü yapısını çağrıştırmaması için çalışmanın bu bölümünde itibaren ‘borazan/büğlü’ olarak anılacaktır). Borazan/büğlü yapısı temel olarak bir trompetten farklıdır ve birkaç şekilde üretilmiştir. İlk üretimlerde, kalak kısmı silindirik yerine koni şeklinde düşünülmüş, ağızlık ise huni biçiminde yapılmıştır. Sonradan hatları yumuşatılmış, silindirik bir yapıya kavuşmuş, ağızlığı trompette kullanılanlara benzetilmiştir. Tınısal olarak trompetten daha koyu ve daha yumuşak olarak tasarlanmıştır. Doğal trompetlerin revaçta olduğu barok dönemde sıklıkla do, nadiren re tonunda üretildiği görülmektedir. Ses alanı trompetlere göre oldukça sınırlı olan borazan/büğlülerin uzunlukları do tonundaki doğal trompetlerin yarısı kadardır. Yapısı farklı olsa da çalınış tekniği bakımından bir trompetçinin rahatça çalabileceği bir çalgıdır.

Örnek 4: İlk Üretilen Borazan/Büğlülerin Ses Alanı

Amerikan Ordusu dışında borazan/büğlüler, İngiliz, Prusya ve Fransız ordularında da sıklıkla kullanılmıştır. Başlangıçta sinyal amaçlı olarak kullanılan bu çalgı, sonrasında askeri müzik topluluklarında yer almış, davul ve trampetlerle birlikte, askeri birliklerin yürüyüşlerine eşlik etmişlerdir. Üzerinde yapılan değişiklikler ve geliştirmeler sonrasında, perde sistemi oluşmuş ve artık doğuşkanlar dışında dizi sesleri de verebilir duruma gelen melodik bir çalgı yapısına kavuşmuştur. Bu gelişimin, borazan/büğlülerin askeri alanın dışında da kullanımının önünü açtığı görülmektedir.

Resim 30: Perde Sistemi Eklenmiş Borazan/Büğlü[75]

Resim 31: Bakır Çalgılardan Oluşan "BrassBand"[76]

Modern bakır üflemeli çalgıların oluşumunda ise valf-piston sisteminin bulunması ve kullanılmaya başlanmasının rolü büyüktür. Bu sistem, çalgıların kromatik sesleri rahatça üretmesini sağlayacak imkânlar yaratmış, diğer pirinç/bakır çalgılarla birlikte *brass band* adı verilen gruplar oluşmaya başlamıştır.

[75] http://www.middlehornleader.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)
[76] http://www.reethbrassband.co.uk/ (erişim tarihi 09.09.2019)

Amerika'nın yanı sıra Avrupa'daki çalgı yapımcılığı da, bu yeni pazara ortak olmuş, Adolph Sax'ın öncülüğünde, çalgı yapımı popüler bir alan haline gelmiştir. Sivil müzik topluluklarının yanı sıra, askeri müzik toplulukları da bu gelişimden nasibini almış ve artık daha iyi müzik yapar hale gelmişlerdir. Melodik kapasiteleri artan bu çalgılar için orkestral düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Askeri müzik toplulukları artık yalnızca birliklerin düzenli yürüyüşlerine eşlik etmenin sınırlarını aşmış, teknik ve müzikal eserleri seslendiren orkestralara dönüşmüşlerdir. 1850'li yıllarda Birleşik Krallık Büğlü Bandosu, bu popüler askeri müzik topluluklarının en güçlü örneklerinden biridir.

Artık iyiden iyiye hız kazanan çalgı yapımcılığı, büğlünün transpozisyon imkânlarını da arttıran, silindirik boruların kullanılmasını sağlamış, bu gelişme ile artık farklı tonlarda üretilen çalgılar yerine, tek çalgıda birleşen geniş bir ses alanı yaratılmıştır. Bu formun hemen üzerine, Giuseppe Clemente Pelitti[77]'nin ürettiği tek perdeli büğlü modeli, artık günümüz anlayışına yaklaşan, valf-piston-boru-perde konseptine doğru atılan ilk adım sayılabilir. Pelitti'nin ürettiği bu model, Avusturya ve Osmanlı Orduları tarafından hemen kabul görmüş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönem, aynı zamanda A.Sax ile G.C.Pelitti arasında güçlü bir rekabetin yaşanmasına sahne olmuştur.[78]

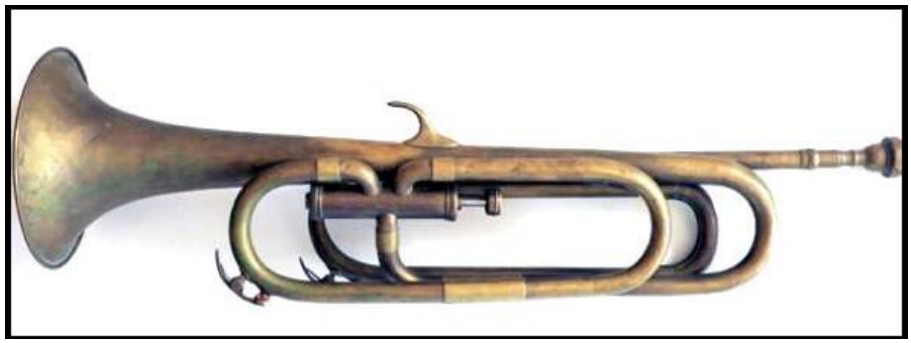
Resim 32: Pelitti'nin Tek Pistonlu Büğlüsü[79]

[77] İtalyan çalgı yapımcısı, (d.1811-ö1865)
[78] http://www.middlehornleader.com (erişim tarihi 20.09.2019)
[79] https://www.horn-u-copia.net/ (erişim tarihi 09.09.2019)

1900'lü yılların başına gelindiğinde, aparat desteği ile iki tonda (sol-re) büğlülerin kullanımının başladığı görülmektedir. Bu süreçte çift tonlu modeller özellikle Amerikan ordu bandolarında yaygındır. Sonrasında si bemol ve fa tonlarında aynı uygulama devam etmiş ve fonksiyonel olarak kullanılmıştır. Öyle ki; bu büğlülerdeki sistem değişikliğinin kullanılması, bandolar arası yarışmalarda çeşitli esaslara bağlandığı görülmektedir.

Resim 33: Sol-Re Büğlü[80]

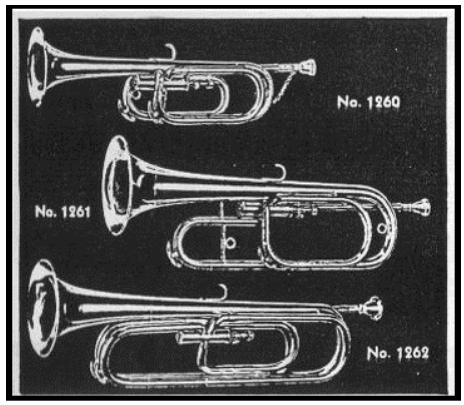

Resim 34: Büğlünün Gelişimi[81]

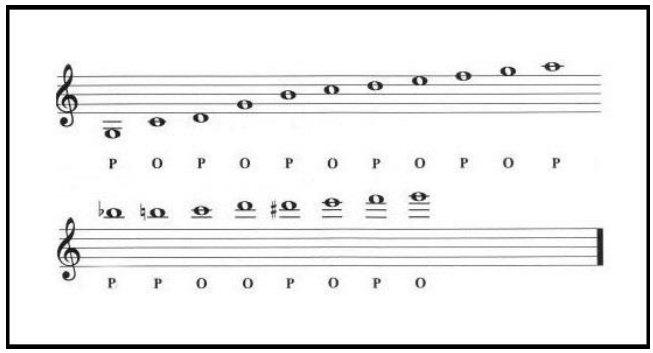
[80] http://www.middlehornleader.com/ (erişim tarihi 20.09.2019)
[81] http://www.middlehornleader.com/ (erişim tarihi 20.09.2019)

Resim 35: Si bemol ve Fa Büğlüler[82]

Özellikle sol-re pistonlu büğlülerin pratik kullanımı, (gelişmiş ses üretebilme kapasitesi ve transpozisyon avantajlarından dolayı) ve yaygınlığı artmıştır. Örnek 5'te gösterilen tabloda, P: piston ile 0: boş pozisyonda çıkan sesleri göstermektedir.[83]

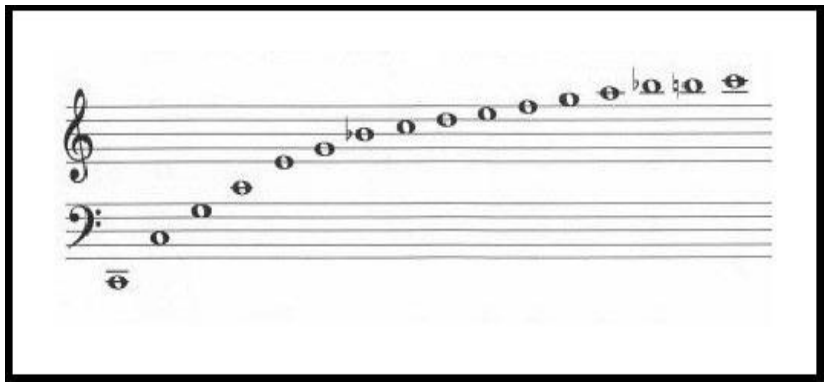
Örnek 5: Sol-Re Pistonlu Büğlü Parmak Tablosu

Bu seslendirme avantajlarını yaratan aparatlar sayesinde, büğlü, özellikle ordu bandolarının vazgeçilmez çalgılarından biri olmuştur. Hatta büğlünün ses genişliği daha da aşağıda olan bariton ve bas modelleri de üretilmiştir. Bunlardan "French HornBugle" ses alanı aşağıda gösterilmiştir.

[82] http://www.middlehornleader.com/ (erişim tarihi 20.09.2019)
[83] http://www.middlehornleader.com (erişim tarihi 20.09.2019)

Örnek 6: "French Horn" Buğlü Ses Alanı

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büğlülerde, trombonlarda kullanılan slide sistemi kullanılmaya başlanmış ve bu yöntem seslerin kaydırılmasına olanak tanımıştır. Yeni bir çalma sitili yaratan bu yenilik avantajlarına rağmen, çalma zorluklarını da beraberinde getirmiş, çalıcıların adaptasyon sorunu ortaya çıkmıştır. Bu problem için ekstra bir valf sistemi düşünülmüş ve çalgıya eklenmiştir. Valf, slide ve diğer aparatlarla süren gelişme, büğlü ailesine, melofon, efonyum ve kontrbas büğlünün de eklenmesi ile devam etmiştir.

Resim 36: Büğlü Ailesi[84]

[84] http://www.middlehornleader.com/ (erişim tarihi 20.09.2019)

3.1.7 Kornet

Kornet, bakırdan veya pirinçten yapılmış, bakır nefesli çalgılar grubuna bağlı üflemeli bir enstrümandır. Şekil olarak trompete çok benzeyen kornet, trompet gibi bir ağızlık ve kendi üzerine kıvrılmış silindir biçimindeki borudan oluşur. Kalak kısmı konik biçimdedir. Ses rengi parlak ve trompete göre daha tiz karakterdedir. Trompetten farklı olarak, kornetin boru kısmı konik şekildedir. Yapısal olarak bir kornet 40 cm civarında ve soprano ses alanında bir çalgıdır. Uzunluğunun 2/3 konik, 1/3'ü silindirik formdadır.

Resim 37: Kornet[85]

Kornetin konik boruları, trompetin sert ve delici tınısının aksine, sıcak ve kadifemsi bir ses üretir. Bu tını farklılığından dolayı, besteciler trompet ve kornetler için ayrı parçalar yazmayı ya da müziklerinde bu iki çalgıya farklı roller vermeyi tercih etmişlerdir. Trompete daha köşeli ve fanfar etkisindeki pasajları çaldırırken, kornete daha çevik ve etkileyici olanları ayırmışlardır. Senfonik orkestralarda, kornet partisinin özellikle trompetçiler tarafından çalınabildiği de görülür. Asıl aktör olduğu gruplar ise, bakır çalgılar orkestraları (brass band) ve armoni orkestralarıdır. Her iki grupta da solo görevleri alırlar, ses hacmi ve özelliğinden dolayı, trompetle birlikte kullanıldığında daha çok melodileri çalan olarak, kornet tercih edilir.

1814 yılında kornet, piston sisteminin icat edilmesinden hemen sonra, yaklaşık olarak 1820 yıllarında geliştirilmeye başlanmıştır. İlk kornetlerden biri, çoğunlukla

[85] https://www.normans.co.uk/ (erişim tarihi 20.09.2019)

köylüler tarafından kullanılan almanca *Zinke* olarak bilinmektedir. Bu çalgı o dönemde trompetin prestijine sahip değildir ve genel olarak halk tarafından kullanılmıştır. 19. yüzyıl boyunca orkestralar, askeri müzik toplulukları ve kilisede kullanılmıştır.

Organoloji kaynakları, kornetin mucidi olarak, aynı zamanda tubaya benzer bir alet olarak bilinen *ophicledi* çalgı grubunun da yapımcısı olan, Fransız çalgı yapımcısı Jean HilaireAste[86]'yi işaret etmektedir. *Cornet a Pistonya* ya da *Cornopean* adını verdiği çalgı modern kornetin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Heinrich Stölzel[87] ve Francois Perinet'in geliştirdikleri vana sistemi bakır çalgıların, dolayısıyla kornetin gelişiminde önemli bir adım olmuştur. 1825 yılında iki pistonlu bir kornet geliştirilmiş, yaklaşık dört yıl sonrasında ise üç pistonlu kornetin üretimi başlamıştır. Stölzel ve Perinet'in geliştirdikleri sistemi, Fransa'da Adolf Sax tarafından benimsenmiş, kurduğu fabrikada bu bilgilerden de faydalanarak çalgı üretimine başlamıştır. Bu üretim konsepti, 1850'li yıllara kadar aynı şekilde devam etmiştir. Ancak bugün bildiğimiz kornet üretiminin, 1855 yılında Antoine Courtoisşirketi tarafından yapıldığı ve adına *anglais* adını verdiği bilinmektedir.

Resim 38: İki Pistonlu Kornet[88]

[86] Fransız çalgı yapımcısı, (d.1775-ö.1840)
[87] Alman korno sanatçısı, (d.1777-ö.1844)
[88] https://vichyencheres.wordpress.com/ (erişim tarihi 20.09.2019)

Resim 39: Üç Pistonlu Kornet ve Aksesuarları[89]

Bakır çalgılar için ilk önemli eğitim kitabı, 1864 yılında yayınlanmıştır. J.B. Arban[90]'ın trompet ve kornet öğrencileri için yazmış olduğu bu metot sonrasında, hemen tüm bakır çalgılar ailesi için uyarlanmıştır. Bu yayın, çalgının gelişimi üzerine önemli bir etki yapmıştır. 1870'li yıllarda kornet ve trompet, halk arasında, bandolarda ve orkestralarda oldukça popüler hale gelmiştir. 1900'lü yılların başlarında Buescher, Epoch adını verdiği valf sistemli kornetin patentini almıştır. 20. yüzyılda gelişimini sürdüren kornet, özellikle askeri bandolarda ve bakır çalgılar orkestralarında yaygın olarak kullanılmıştır. Günümüzde senfonik orkestralarda, ancak eser gerektirdikçe kullanılan kornetin, armoni orkestralarında kullanımı devam etmektedir. Bu orkestralarda iki partisi vardır ve bakır çalgılar ailesinin, soprano çalgısı olarak melodik görevler alır.

[89] https://www.metmuseum.org/ (erişim tarihi 20.09.2019)
[90] Fransız şef, besteci ve kornet sanatçısı, (d.1825-ö.1889)

3.2 İkinci Alt Problem

Türklerde Askeri Müzik Geleneği

Kültürel birikimi, yaşayışı ve oluşturduğu toplum yapısıyla, Ordu-millet olarak anılan Türklerde askeri müzik, kendi tarihi kadar eskidir. Türklerde askeri müzik geleneğinin bilinen tarihi, Asya Hun'larına dayanmaktadır. Bu dönemden itibaren kurulan bütün Türk devletlerinde, askeri müzik ve askeri müzik takımları büyük öneme sahip olmuştur. İslâmiyet'ten sonra kurulan Türk devletlerinde, bu müzik ve müzik takımları farklı isimlerle devam ede gelmiştir.[91]

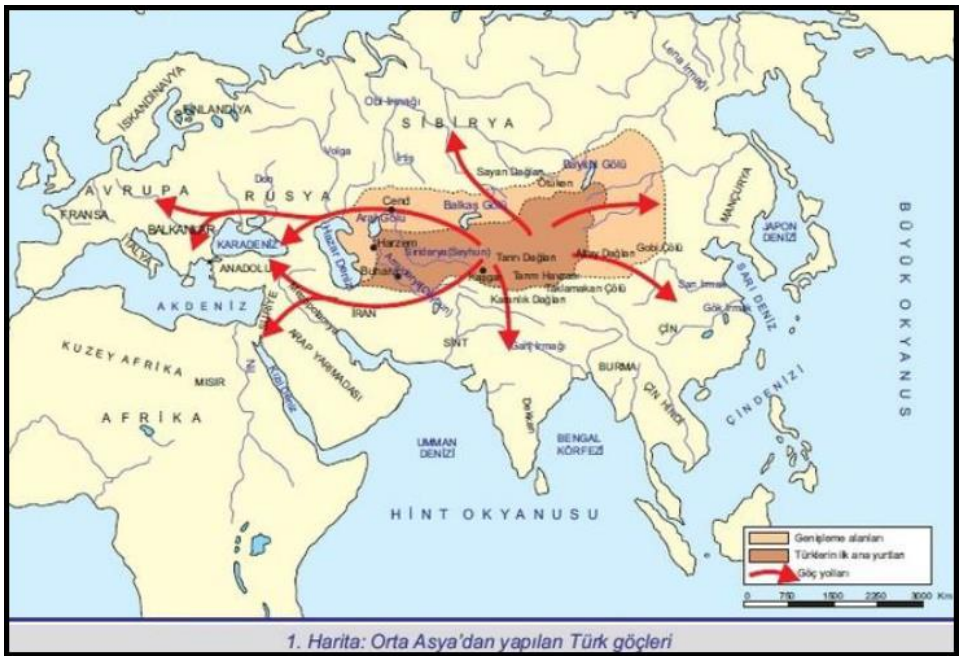
Hun döneminde, ilk askeri müzik topluluğu olarak ortaya çıkan yapı, tuğ takımıdır. "Çin kaynaklarına göre Milattan Önce II. yüzyılda Türkler Orta Asya'nın Kuça, Balasagun gibi önemli merkezlerinde yasarken, görevli olarak Türk âlemine yollanan bir Çin generalinin dönüsünde, Türklerden alıp getirdiği çalgılarla, Çin sarayında bir müzik takımı kurdurup, Türk havaları çaldırdığı anlaşılmaktadır.[92]Gerek Orhun gerekse Sine-Usu yazıtlarında çalgı topluluğunu ifade eden, tuğ takımından bahsedilmektedir. Bu anlamda tuğ takımları, dünyada bilinen en eski askeri müzik topluluklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Tuğ takımları ile başlayan ve büyüyerek mehtere kadar uzanan Türk askeri müzik toplulukları, Hun, Göktürk ve Uygurlarda tuğ, Karahanlılar, Abbasiler, Harzemşahlar, Anadolu Selçuklularına, onlardan İlhanlılar ve Memluklerde tablhane ve en son Osmanlı'da mehter adıyla gelenek mirası olarak devrolmuştur. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeleri sürecinde Selçuklular, Haçlı ordularıyla girdikleri savaşlarda tablhane yine önemli görevler üstlenmiştir. Büyük köslerin çıkardığı sesler, düşmanı şaşırtmış, korku ile karışık saygı uyandırmıştır. Bu gelenek aslında Orta Asya'da dini ayin ve törenlerin

[91] Vural, Göher Vural, 2012:564
[92] Tuğlacı, Pars, *Mehterhane'den Bando'ya*, 1986:2

yanı sıra, savaşlarda da şamanların büyük davulları kullanmasından gelmektedir. Askeri müzik geleneği gerek Türklerin göç ve fetihleriyle gerekse Türkler tarafından kurulan devletler vasıtasıyla, Batı'ya doğru Türklerle birlikte yayılarak, Çin, Hindistan, İran, Arabistan, Mısır, Endülüs, Anadolu ve haçlı seferlerinden sonra da Avrupa'ya kadar ulaştığını söyleyebiliriz.[93]

Resim 40: Orta Asya'dan Yapılan Türk Göçleri[94]

1. Harita: Orta Asya'dan yapılan Türk göçleri

Tuğ takımları, devletin bir parçası olduğundan, törenlerin ve özellikle savaşların vazgeçilmez bir parçası idiler. Önemli siyasal anlamlar içeren tuğ takımı bu dönemde, küvrük (kös), tomruk/kübürge (davul), çeng (zil), gibi sazlardan oluşmaktadır. Üflemeli çalgıların tuğ takımında ön plana çıkmış olması, ezgilerin daha belirgin bir hal almış olduğunu düşündürmektedir. Hükümdara ait olan bu tuğ takımlarının, Göktürklerin gök ayinlerinde de çaldıkları bilinmektedir.[95] Bu döneme ait tuğ takımlarında yırağ,

[93] Tekin, Erhan, *Yirminci Yüzyılda Mehter, (Basılmamış Doktora Tezi)*, 2017:25
[94] https://www.pinterest.nz/ (erişim tarihi 20.09.2019)
[95] Vural, 2011:135

küvrük/kövrük, borguy gibi çalgıların yer aldığı bilinmektedir.[96] Uygurların VIII ve IX. yüzyıllarda askeri müzikte surnay (zurna) kullandıkları, Uygurlara ait yazıtlarda, surnayın savaşlarda kullanılan bir çalgı olduğundan bahsedilmektedir.[97]

Özellikle 10. yüzyıldan itibaren, yani İslamiyet'in kabulünden sonra da Türklerde askeri müzik geleneği devam etmiş, tören ve savaşlarda kullanılan müzik toplulukları, gelişerek yerini korumuştur. Nevbet, yer ve zaman açısından değişime uğrasa da sultanların ve meliklerin önemli imtiyazlarından biri olmayı sürdürmüştür. Özellikle cenk davulunun vurulması, Türklere ait bir gelenek ve simge haline gelmiş, orduya cesaret veren bu çalgı, aynı zamanda askeri işaret dili olarak kullanılmıştır. Selçuklu döneminde askeri müzik topluluğu, nevbet, nevbet takımı, tablhane gibi isimler almıştır. Selçuklulara ait nevbet takımının kadrosu, XI. yüzyılda kös, davul, boru ve zilden ibaret iken, XII. yüzyıldan itibaren bu takıma "nay-i Türkî" adı verilen, Türk borusu da eklenmiştir.[98] Bu dönemde, zurna yerine ezgi seslendirmede, kıvrak bir yeteneği olmayan, sadece işaret ve dem sesler vererek insanın içini titreten, pirinçten yapılmış "nefir" veya "buk" adı verilen uzun boruların, savaşlarda kullanılmış olduğu, bundan ötürü savaş müziğinin, melodik yapıdan yoksun, askerlere sadece işaret ve komutlar veren davul ve boruların ritmik gürültüsünden oluştuğu düşünülmektedir.[99] Tarihi belgelerden anlaşıldığı üzere; Tablhanelerin savaşlarda ordunun toplanma, hazırlık ya da hücum etme işaretlerini vermesinin yanı sıra, düşmanı şaşırtmakta önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı dönemine gelindiğinde tablhane daha sonra mehterhane olarak anılmaya başlanmıştır.

[96] Tuğlacı, 1986: 3
[97] Sertkaya, 1982:16
[98] Tuğlacı,1986:4
[99] Altınölçek,1999:752

3.2.1 Mehter

3.2.1.1 Mehterin Tarihsel Gelişimi

Mehterle ilgili bilgiler içeren kaynaklar ve dönemi resmeden minyatürlerde, mehterde kullanılan çalgılar, dizilişleri ve düzenleri konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bu kaynaklara göre, kös, davul, kudüm, nakkare, zil, çevgan, zurna ve boruların, mehterin temel çalgıları olduğu görülmektedir. Bu çalgıların icracılarına da, zurnazen, tablzen, nakkarezen, nefiri, boruzen, zilzen denildiğini aynı kaynaklardan anlamak mümkündür. Özellikle minyatürlerde, mehterlerin çeşitli çalgı sayısı ve dizilişlerde olabildiği görülmektedir. Mehterin, bağımsızlık sembolü olarak gönderilmesi ilk kez, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud'un, Osman Bey'i taltif etmek üzere, 1289 yılında bağımsızlık fermanı ile, berat, tuğ, bayrak, boru, zil, davul ve nakkare yollaması ile gerçekleşmiştir. Osmanlı Beyliği, ilk mehter takımına bu şekilde sahip olmuştur. Osman Bey, Selçuklu hükümdarının gönderdiği mehter takımını, ayakta dinleyerek, saygısını göstermiştir. Bu gelenek, Fatih Sultan Mehmed Han'a kadar devam eder. Tarihi süreçte yerini alan, bu nevbet takımı, mehterin çekirdeğini oluşturmuştur.

Dönem belgeleri ve minyatürler, mehterin, Orhan Bey'in saltanatında, savaşlarda etkin olarak görev almaya başladığını göstermektedir. Daha büyük bir kadro ve daha güçlü çalgılarla, orduya güven ve cesaret, düşmana ise korku verdiği anlaşılan topluluk gerek çalıcı sayısı, gerekse çalgıların ses hacimlerinin artırılması ile gelişmeye başlamıştır. Bu gelişme sürecinin, Sultan I. Murad döneminde üst noktalara ulaştığı, tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bu dönemde mehter, savaşlarda ordunun önemli bir parçası haline gelmiştir. Minyatürlerde mehterin işlenişi, savaştaki rolü ve önemi ortaya koyulmaktadır. Bu dönemde, çıkarılan kanunla, fethedilen yerlerden esir alınan çocuklar, Osmanlı ordusuna, devşirme olarak alınmaya başlanmış, Yeniçeri ocağının kurulması ile beraber, alınan bu çocuklardan, müziğe yeteneği olanlar Enderun'a gönderilmiştir. Böylece Enderun'dan yetişen bu çocuklar, mehterhanenin müzisyen kaynağını

oluşturmuşlardır. Şahiner'in Osmanlı Tarihi adlı eserinde, İstanbul'un fethi sırasında mehterin rolü şu şekilde anlatılmıştır:

"Yüzlerce davul ve zurnanın seslerinden gök inliyordu. Osmanlı ordusuyla beraber, mehter de savaş meydanında idi. Fatih, İstanbul surlarının önüne geldiği zaman, 300 kişilik mehter takımında 100 zurna, 70 davul durmadan cenk havası çalıyor, "kalp ve ruhları" cûş u hurûşagetiriyordu. Okmeydanı'ndaki ikinci bir mehter de Haliç surlarına hücum eden kıtaların harp şevkini arttırıyordu."[100]

Bizans Tarihçisi Kritovulos, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul kuşatmasını anlatırken şöyle demiştir;

"Herkes bağlı bulunduğu alaya katılarak, gün gün eksiklerini tamamlar ve savaşın eşiğinde bu konuyu konuşurlardı. Padişah ise, akşama yakın tam ikindi vaktinde, yani isteğine göre güneş askerlerinin arka tarafına, düşmanlarının gözlerine karşı geldiği anda, ilk evvel boruların savaş havası çalmasını ve diğer alâtın, yani zurna ve nakkarelerin, tizden çalmasını emreyledi. Bütün alayların muzikaları,hep birden savaş havası çalmaya başladı ki şiddetinden yer yarılacak, gök çatlayacak zannolunurdu."[101]

Ordunun büyüklüğünün yanı sıra, burada kullanılan askeri müzik topluluğunun da sayıca büyüklüğü dikkat çekicidir. Bu anlatımı destekleyen, batılı kaynaklardan da anlaşılacağı üzere, askeri müzik toplulukları savaşlarda ordunun motivasyonunu artırmak için kullanılmış, düşman askerlerinin dikkatini dağıtan, cesaretini kıran ve moralini bozan bir unsur olmuştur. Savaş zamanında, bu tür bir misyon üstlenen mehterin, barışta da görevleri bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde, Fatih Sultan Mehmet

[100] Şahiner, 2007:19
[101] Erendil, 1992:11

zamanında İstanbul'un çeşitli semtlerinde nevbet çalan 40 kişilik bir mehterden söz edilmektedir.

Resim 41: İstanbul'un Fethi ve Mehter[102]

Resim 42: Mehter Nevbet Töreninde[103]

[102] https://gramho.com/ (erişim tarihi 20.09.2019)
[103] http://www.ekrembugraekinci.com/ (erişim tarihi 20.09.2019)

Osmanlı'da görev yapan, Alman asıllı diplomat Salomon Schweigger[104] 1577 yılında İmparator II. Rudolf'un, Sultan III. Murat'a yolladığı elçilik heyetine katılarak, Viyana'dan yola çıkar, güneydoğu Avrupa karayolunu izleyerek İstanbul'a varır ve burada 1581'e kadar kaldıktan sonra Mısır, Filistin ve Suriye'ye seyahat eder. Schweigger'in yayınlanan seyahatnamesi, Osmanlı döneminin kültür, sosyal hayat ve Avrupa ile ilişkilerine yönelik olarak oldukça önemli bilgiler içermektedir. Yazıların yanı sıra, gravürlerin de yer aldığı bu seyahatname 1582 yılında arkadaşı tarafından yayınlanmıştır.[105]

Resim 43: Schweigger'in Seyahatnamesinde Yer Alan Osmanlı Çalgıları/Çalgıcıları[106]

Tarihi Viyana kuşatmasında, o güne dek savaşlarda kullanılmış olan en büyük askeri müzik topluluğu, Avrupa'nın önemli bir başkenti olan Viyana'nın surları önünde görülmüştür. "1683 yılının 12 Eylül günü, Viyana varoşlarındaki Kahlenberg eteğinde kös vuran mehteran, Türklerin savaş meydanlarına getirdikleri en büyük mehter takımıdır. 3250 müzisyenden oluşan mehter, yeri göğü inletirken, davul, zurna, zil ve daha çok farklı çalgıların aynı anda çıkardığı ses, Avrupa insanı tarafından, ilk defa

[104] Alman diplomat, (d.1551-ö.1622)
[105] http://tr.travelogues.gr (erişim tarihi 10.09.2019)
[106] https://docplayer.biz.tr/ (erişim tarihi 20.09.2019)

duyulmuştur. Avrupalı devlet adamı ve askeri liderlerin savaş meydanlarından yabancı olmadıkları mehteran, bu defa Viyana'da, hem de kalenin önünde, kös vurmuştur. Avusturya ile hanedan bağlılığı olan ve Kaiser Lepold'un imdadına ilk yetişen, Bavyera askerleri, dolayısı ile kuşatmanın başından bu yana Türk ordusuna karşı savaştıklarından, neredeyse mehterin, hangi saatte hangi makamda hangi marşları çalacağını, ezberleyecek kadar etkisi altında kalmışlardır.[107]

Savaşlarda, bu kadar önemli bir rolü olan mehterin, susturulmasının, düşman tarafı için çok önemli bir hedef niteliğine dönüştüğü, tarihi belgelerden anlaşılmaktadır. Savaşlarda köslerin ve diğer çalgıların, çıkardığı sesten olumsuz etkilenen düşman birlikleri, öncelikle mehteri hedef almaya, onları etkisiz hale getirip Türk ordusunun moral gücünü yıkmaya çalışmışlardır.

Resim 44: Levni'nin Minyatüründe 18. Yüzyılda Mehter (Surname-i Vehbi/1720)[108]

1794'te ise, Yeniçeri ordusunun yanında kurulan Nizam-ı Cedid birliklerinin günlük eğitim ve yürüyüşlerinde kullanılmak üzere, asker yetiştirmekle görevli Fransız subaylarının girişimiyle, bir boru trampet takımı meydana getirilmiştir. Bu deneme,

[107] Çelik, 2009:256
[108] https://tr.wikipedia.org/ (erişim tarihi 20.09.2019)

orduda Mehterin dışında başka bir müzikal topluluk kullanılması bakımından ilk olma özeliğini taşımaktadır.[109] Mehterhane 1828'de II. Mahmut tarafından kapatılmış, yerine İtalyan bando subayı Giuseppe Donizetti'ye görev verilerek Musika-i Hümayun adıyla batı tarzında bir askeri bando oluşturulmuştur. Daha sonraki süreçte Mehter, 1914 yılında askeri müze bünyesinde, yeniden kurulmuştur. Bu dönemde Mehter musikisini icra eden icracılara ek olarak, bir tuğ takımı ile yeniçeri ordularını sembolik olarak temsil eden tarihi birlik mehtere eklenmiştir. 1. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında, askeri müzede varlığını sürdüren mehter: 1935 yılında tekrar kaldırılmıştır. 1952 yılında ise askeri müze bünyesinde Mehter takımı yeniden kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Günümüzde Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yapan Mehteran Bölüğü dışında, belediyelerin kurduğu özel mehter birlikleri bulunmaktadır.

3.2.1.2 Mehter Müziği ve Çalgı Düzeni

Santuri Ali Ufki Bey (Albertus Bobovius)[110], *Saray-ı Enderun 4*(1669) adlı eserinde, Osmanlı müziğiyle ilgili olarak, şu satırlara yer verir: "Musikileri iki türlüdür; birincisi ev musikisi veya bir oda içinde dinlenebilen musikidir; diğeri ise çok gürültülü, savaşta ve açık yerlerde dinlemeye uygun mehter müziğidir".[111] Ali Ufki'nin bu değerlendirmesini, 1781'de Alman seyyah Sulzer de teyit etmektedir. Sulzer, Balkanlarda tanık olduğu şekliyle Türklerde iki tip musikinin varlığından söz eder. Bunlardan birincisi, davul, zurna, boru, daire, nakkare ve zillerle icra edilen "mehterhane musikisi"dir. İkincisi de ney, tanbur, santur, mıskal, kemane gibi "oda musikisi sazları" ile çalınan "Türk oda musikisi"dir.[112]Sulzer'in Mehterhane musikisi olarak adlandırdığı, kökeni bin yıllara dayanan tuğ ve tablhane geleneğinin devamı olan mehter, savaşta ve barışta farklı görevler alan bir açık hava askeri müzik topluluğudur. Kuruluşunda, yüksek ses hacmine sahip vurmalı çalgıların yanı sıra, melodik özelliklere sahip üflemeli çalgılarda bulunmaktadır. Ayrıca, sözlü eserleri seslendiren çevgenler, aynı zamanda

[109] Aksoy, 2003:237
[110] Polonyalı Klasik Türk Müziği Bestecisi, (d.1610-ö.1675)
[111] *Saray-ı Enderun 4,*2002:76
[112] Öztürk, 2010:1

cevgân çalarlar. Eugenia Popescu-Judetz[113]'in mehter müziği ile ilgili yaptığı araştırmalarından birinde şu şekilde aktarımda bulunmuştur:

"Mehter musikisinin dağarcığı daha çok peşrevler ile semâilerden oluşuyordu; genellikle düyek usulüyle bestelenmiş olan peşrevler ile semâiler geleneksel askerî yürüyüş ezgilerinin çekirdeğini meydana getiriyordu. Ceng-i harbî mehterin yarattığı özel bir beste şekliydi. Mehter takımı askerî yürüyüş havaları dışında, bayramlarda şenliklerde, serhat boylarında yaşayan halkı eğlendirmek için ilahiler, halk türküleri, oyun havaları da çalar, okurdu. Dağarcığındaki eserlerin çeşitliliği mehter musikisinin toplumun bütün tabakalarında yaygın bir biçimde sevildiği gerçeği yansıtır. Mehter musikisi, aslında, şehir ezgileri ile halk türkülerini aynı tiyatro olgusu içinde hem sanat musikisi eserleriyle, hem de askerî yürüyüş havalarıyla bütünleştiriyordu. Geniş anlamda düşünülürse, mehter musikisi kültürü, zamanla Türk musikisinin ana malzemesi için bir kaynak olmuş, böylece Türk ulusal musikisinin taşıdığı kimliğin biçimlenmesine son derecede önemli bir katkıda bulunmuştur."[114]

Bu araştırmanın ortaya koyduğu iki temel unsur vardır: Birincisi; mehterin yüzyıllardır taşıdığı birikimle artık ülke kültürünün temel bir parçası olmayı başarması, ikincisi de; icra ettiği müziğin çeşitliliği ile hem orduyu hem de halkı kavramasıdır. Kuruluşunun ilk zamanlarında kişi-çalgı sayısı, müzikal kapasitesi ve repertuvarı kısıtlı olan mehter, zaman içinde büyümüş, gelişmiş ve çok daha fonksiyonel hale gelmiştir. Sayıca büyüyen ve bölüklere ulaşan mehteranın kuruluşu şu şekildedir;

Mehterhane-i amirenin en üst düzey yöneticisi *emir-i alemdir*. Emir-i alemin görevi; savaş ilan olunduğunda, tuğların ve sancakların çıkarılması merasiminde görev almak, padişah farklı bir yerde bulunduğu zamanlarda, saltanat sancaklarının

[113] Romen etnomüzikolog ve sanat tarihçisi, (d.1925-ö.2012)
[114] Eugenia Popescu-Judetz, *Türk Musiki Kültürünün Anlamları, (Çev. B. Aksoy)*, 1996:26

sorumluluğunu almak ve ak sancağı taşıyarak sancakların önünde gitmektir. Emir-i alem, protokolde yeniçeri ağasından sonra ikinci sıradadır.[115] Tabl-u alem mehterlerinin başına, *mehterbaşı* denilmiştir. Bu kişi Mehteran denilen müzisyenlerin yetiştirilmesinden ve mehter takımının müzik icrasından sorumlu olmuştur. Mehterbaşı idari olarak emir-i aleme karşı sorumludur. Tabl ve alem mehterleri, toplamda yedi bölükten oluşmuştur. Normal şartlarda sekiz bölük olması gerekse de kösçüler ile davulcular aynı bölükte yer aldığı için sayı yediye düşmüştür.[116]

Resim 45: Mehterbaşı (17. yüzyıl)[117]

[115] Gazimihal, Mahmut Ragıp, *Türkiye- Avrupa musiki münasebetleri-1,* 1939:37
[116] Gazimihal, a.g.e 1939:38
[117] http://www.acikerisim.baskent.edu.tr (erişim tarihi 20.09.2019)

Resim 46: Mehterbaşı (19. yüzyıl)[118]

Mehterhanenin bölük kuruluş düzeni aşağıdaki gibidir:

1. Surnaylar (Zurnazenler) Bölüğü: Tabl ve alem mehterleri teşkilatında, zurnacı başının başında olduğu bölüktür. Zurnacı başı aynı zamanda mehterbaşının yardımcısıdır.

2. Tablzenler (Davulcular) Bölüğü: Mehterhanenin en eski ve önemli çalgılarından biri de davuldur. Davul çalan bölüğün başında davulcu başı bulunur. Ayrıca köszenler de bu bölüktedir.

3. Nakkarazenler Bölüğü: Nakkareciler; Mehteranın en kalabalık bölüklerinden birisidir. Nakkare çalanlardan sorumlu kişi nakkarezen başıdır.

[118] http://www.acikerisim.baskent.edu.tr (erişim tarihi 20.09.2019)

4. Nefirciyan (Boruzen) Bölüğü: Nefir adlı enstrümanı çalan kişiye nefirciyan denir. Nefir, Arapça bir kelime olup topluluk anlamına gelmektedir. Boynuzdan yapılmış bir musiki aletidir. Boru ve burgu-borguy gibi adlarla da anılmıştır.

5. Zilzen Bölüğü: Tabl ve âlem mehterlerinin kullandıkları diğer bir müzik aleti de zildir. Zil Farsça alet anlamındaki *zir* kelimesinden gelmektedir. Bölüğün başında zilzenbaşı bulunur. Zil çalanlara zilci, zençciyan ve zilzen gibi adlar verilmiştir.

6. Çoganiler (Çevgani) Bölüğü: Kökünün,çoğandan geldiği düşünülen çevkan ya da çevgan gibi adlarla anılan bu çalgı, ucunda ziller ve çıngıraklar ile donatılmıştır. Bir değneğin ucuna yerleştirilen ve gümüşten yapılmış çevganlar sola-sağa ve yukarı-aşağı sallanarak kullanılmaktadır. Topluluğun vurmalı çalgılar bölümünde anılırlar.

7. Alemdaran Bölüğü: Tuğları ve sancakları taşıyan bölüktür.

Mehter takımının yürüyüşünde, usul şu şekildedir: Önde Çorbacıbaşı (Emir-i Âlem) unvanını taşıyan ve başında "üsküf" bulunan mehteran bölüğü komutanı, onun arkasında sol tarafında zırhlı muhafızı ile birlikte yeşil sancak, ortada istiklal alameti olan ak sancak, sağ başta ise zırhlı muhafız ile birlikte kırmızı sancak bulunur. Sancakların arkasında ise, üçerli koldan üç sıra halinde dizilmiş dokuz tuğ gelir. Sağ taraftan kırmızı sancağın arkasında, yeniçerilerin taşıdığı hücum tuğu yer alır. Tuğlardan sonra ortada mehterbaşı bulunur. Mehterbaşından sonra ise mehterin iki katı adedince çevgenler, zurnazenler, boruzenler, nakkarezenler, zilzenler ve davulzenler gelir. En arkada ise, at sırtında taşınan kös bulunmaktadır. Mehter takımı katlardan oluşur. En küçüğü 3 katlı, en büyüğü 13 katlı olarak kurulmuştur. Mehter takımında kat, her çalgıdan o kat sayısı kadar kadroda bulunması demektir. Beş katlı mehter takımında, 5 zurna, 5 boru, 5 nakkare, 5 zil ve 5 davul ile kös var demektir. Buna göre 10 çevgen (diğer çalgıların iki katı sayıda) bulunur. 13 katlı mehter yalnızca Padişaha aittir. Mehter takımının kendine has bir yürüyüş şekli vardır. Yürüyüş yapılırken her üç adımda bir sağa ve sola dönülerek yürünür.

Resim 47: Mehteran Bölüğü (Askeri Müze Arşivinden)[119]

3.2.2 Muzika-i Hümayun-Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti

Osmanlı İmparatorluğunda, II. Mahmut devrinde (1808-1839) batılı anlamdaki köklü ıslahat gerçekleşirken, mehter 1826 yılında, Yeniçeri Ocağı ile beraber kaldırılmıştır. Yeniçeri Ocağı yerine, farklı bir kıyafet ve düzende olan "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adlı bir ordu kurulmuştur. Bu değişiklik üzerine, kurulan yeni orduya Avrupa'da olduğu gibi askeri bir bando gerektiği düşünülmüş, sonunda o devrin ileri ülkelerindeki standartlara göre, Türk askeri bandoculuğunu örgütlemek üzere 1826 yılında "Muzika-i Humayun" kurulmuştur.[120]

Bu yeni ordu düzeninin; üniforma, techizat, düzen ve yürüyüş açılarından da, yeniçeri ordu sisteminden oldukça farklı olması, ordunun önemli bir parçası olan mehterin, yürüyüş düzeni ile olan farkı ve bu düzenin ihtiyaç duyduğu yeni bando ihtiyacı Sevengil'in çalışmasında şu şekilde açıklanmıştır:

[119] http://www.arpaboyuyol.com/ (erişim tarihi 21.09.2019)
[120] Gazimihal, a.g.e.1955:88

"Yeniçeri ordusu kaldırıldıktan sonra, yerine konulan Batı örneğine uygun askerin mehter takımı ile yürümesi uygun olmayacaktı, yeni askere, yeni muzika gerekliydi. III. Selim'in [1761-1808] saltanatı yıllarında bu alanda küçük bir deneme olmuş; III. Selim 1794'te Yeniçeri ordusuna dokunmadan onun yanı başında Avrupa örneğine uygun bir askerî birlik kurmuştu; bu birliği yetiştirmek için getirtilmiş olan Fransız subayları, bu yeni askerin önüne bir boru takımı koymuşlardı. Yeniçeri ordusunun yerine geçen yeni asker için bu defa tam bando oluşturulması düşünüldü. Pâdişâh II. Mahmud ilk Türk bandosunun, saraya mensup gençlerden kurulmasını kararlaştırdı"[121]

Her köklü değişimde olduğu gibi, mehter teşkilatından, bandoya geçiş süreci de sancılı olmuştur. Yüzyıllardan bu yana gelen geleneksel öğreti ve alışkanlıklar, geçilen yeni sistemin öğrenilmesi, öğretilmesi ve yerleşik hale gelmesinde, doğal olarak birtakım zorlukların yaşanmasına sebep olmuştur. O döneme kadar ihtiyaç duyulan müzisyenlerin yetiştirilmesinde, merkez durumunda olan Enderun'dan yetişen ve mehter geleneğinden gelen bazı müzisyenler Muzika-i Humayun'un ilk eğitimcileri olmuşlar, ancak gerek aldıkları eğitimin yeni sisteme uymaması, gerekse istenilen verimi sağlayamamaları yöneticileri yurt dışından 'Avrupa müziği ehli' bir müzisyen arayışına itmiştir. Bu amaçla ilk olarak Fransa'dan Mösyö Manguel'in bu göreve atandığı, ancak çalışmalardan beklenen sonucun alınamadığı görülmüştür. Bunun üzerine II.Mahmud, bandonun başına Avrupalı yeni bir eğitici aramış, Sardunya ve Piemonte Krallığı'nın İstanbul'daki temsilcisi Marchese Gropollo aracılığı ile Giuseppe Donizetti'de karar kılınmıştır.

Guiseppe Donizetti, 7 Kasım 1827 tarihli bir resmi yazışmaya göre "Istruttore Generale de le Musiche Imperiali Ottomane" veya "'Osmanlı Muzikaları Baş Ustakarı'" unvanı ile İstanbul'daki görevine tayin edilmiştir.[122] Donizetti'nin ilk işi, bando çalgılarının icrasında, temel teşkil eden, yeni müzik teorisini ve notasyon sistemini

[121] Sevengil, Refik Ahmet,*Saray Tiyatrosu,* 1962:3
[122] Aracı, Emre, *Donizetti Paşa Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu***,** 2006:42

öğretecek, eğitim sistemi kurmak olmuştur. Bunun için yine çoğu Enderun kökenli yetenekli gençleri seçip, hızlı bir öğretim sürecinden geçirerek işe başlamıştır.

Resim 48: GuiseppeDonizetti[123]

Resim 49: 1910 yılı Muzika-i Hümayun Öğrencileri[124]

[123] https://www.wannart.com/ (erişim tarihi 21.09.2019)
[124] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

Muzika-i Hümayun, Donizetti'nin tecrübesi ile kısa süre içinde büyük ilerleme sağlamış, Enderun kökenli genç ve yetenekli müzisyenler farklı bir ses sistemi ve notasyona uyum sağlamayı başarmıştır. Önceleri bando olarak çalışmalarına başlayan Mızıka-i Hümayun, yeni bandolara müzisyen yetiştirmek üzere 23 Kasım 1831'de okul haline getirilmiştir. Arşiv kayıtlarından elde edilen bilgilere göre Donizetti'nin yanı sıra, klarnet virtüözü Françisko, bakır sazlar öğretmeni Doos, piyano öğretmeni Freel, keman virtüözleri Valz ve Bugvani ile müzik teorisi ve nota okuma öğretmeni Hanzen gibi Avrupalı öğretmenler de Mızıka-i Hümayun'da görev yapmışlardır.[125] Bu meslek derslerinin yanı sıra Fransızca, Türkçe, Arapça ve Yazı gibi dersler de okutulmuştur. Fransızcayı Eki Pavis, tercümanı Ohanes Efendi'yle birlikte okumuştur. Nota okuma öğretmeni Salih, Arapça öğretmeni Süleyman ve yazı öğretmeni Kadri Efendilerdi. [126]

II. Mahmud döneminde, temellerini attığı müzik okulunu, sonrasında tahta geçen Abdülmecid döneminde de geliştirmeye devam eden Donizetti, her iki padişah döneminde yazdığı Mahmudiye ve Mecidiye marşları ile Osmanlı sarayında önemli bir yer kazanmıştır. Hizmetlerinden dolayı paşa rütbesi verilen Donizetti, görevini vefat tarihi 1856 yılına kadar sürdürmüştür. Sonrasında, Guatelli Paşa ve D'Aranda Paşalar görev yapmıştır. Sultan Abdülmecid dönemine gelindiğinde, Muzıka-i Hümayun'un mevcudu 90 kişiye ulaşmıştır. Sultan Abdülmecid, sarayına gelen ünlü Avrupalı müzisyenlerden, Muzika-i Hümayun'u denetleyerek bu hususstaki görüşlerini beyan etmelerini istemiş, 1848'de İstanbul'a gelen kemancı Henri Vieuxtemps[127] ile İstanbul doğumlu bir başka keman virtüözü ve besteci August Rittervon Adelburg[128]'un 1861'de görüşleri alınmıştır.

Meşrutiyetin ilanından sonra, yabancı şefler yerine Türk şeflerin başa gelmesine karar verilmiştir. Bu süreçte, Guatelli'nin de öğrencileri olan; Mehmet Ali Bey, Zati Bey (Arca), Saffet Bey (Atabinen) Muzika-i Hümayun'un şeflik görevini üstlenmişlerdir.

---

[125] Alaner, *Muzıkaı Hümayun'dan Günümüze Klasik Batı Müziğinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi*, 2002:26-27
[126] Gazimihal, a.g.e. 1939:54
[127] Belçikalı kemancı, (d.1820-ö.1881)
[128] Avusturyalı kemancı, besteci, (d.183-ö.1873)

Aynı zamanda, İstiklal Marşımızın da bestecisi olan Zeki Bey'in (Üngör) yönetiminde oldukça iyi bir müzikal seviye yakalayan Muzika-i Hümayun 1917 yılında Avrupa turnesine çıkmıştır.

Resim 50: Zeki Bey Yönetimindeki Muzika-i Hümayun[129]

Resim 51: Muzika-i Hümayun Almanya Turnesinde[130]

[129] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[130] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

Askeri müzik eğitimi, Avrupa sanat müziğinin 1828'den itibaren devlet politikası olarak benimsenerek yaygınlaşmaya başlaması ile yeni bir nitelik kazanmış, Batı müziği, çalgı/araç, yöntem ve teknikleriyle yapılan müzik eğitimi uygulamaları Avrupa tarzında bir askeri müzik topluluğunun doğması ile sonuçlanmıştır. Bu yönüyle Muzika-i Hümayun'un, çok sesli müzik alanında ilk ciddi eğitimin yapıldığı kurum olması ve belirli bir sanat, kültür ve müzik birikimini Türkiye Cumhuriyet'ine aktaracak sayıda müzisyen yetiştirmiş olmasından dolayı Türk müzik tarihindeki yeri ve önemi büyüktür. Muzika-i Hümayun dışında diğer bando okulları ise; Tophane Mızıkası, Askeri Dikimhane Mızıkası, Bahriye Mızıka Okulu, Tersane Mızıkası, Bahriye Ertuğrul Mızıkası olarak sayılabilir.

Mütareke yıllarından, Cumhuriyetin ilanının ilk yıllarına kadar, Muzika-i Hümayun, Rumeli'den gelen göçmenler yararına, İstanbul'da konserler vermiştir. Bu konserler gerek halk gerekse hükümet erkânı tarafından çok sevilmiştir. O zamana kadar çoğunlukla saray ve çevresi için müzik yapan topluluk, artık halkla buluşmuştur. Muzika-i Hümayun konserlerinin yarattığı olumlu etki, kısa süre içinde yayılmış ve Atatürk'ün talimatı üzerine konserlerin Ankara'da tekrarlanması karara bağlanmıştır. Başarılı konserleri ile artık ülkenin en önemli müzik kurumu haline gelen Muzika-i Hümayun kurumu, 1924'te Cumhurbaşkanlığı makamına devredilip, Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti adını almıştır.

Orkestra, bando ve fasıl heyetinden oluşan topluluk, 27 Nisan 1924'te tamamen Ankara'ya taşınmıştır. Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda, konu ile ilgili olarak görevlendirilen heyetin teklifi ile orkestra Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası adı altında Milli Eğitim Bakanlığı'na, Bando ve Bando Okulu ise Milli Savunma Bakanlığı'na bağlamıştır.

3.2.3 Askeri Bandolar ve Boru Trampet Takımları

II.Mahmud ile başlayan batılılaşma hareketleri kapsamında kurulan yeni ordunun, müzik desteğini sağlamak, evrensel boyutlarda bir müzik topluluğu oluşturma ihtiyacı doğmuştur. Bu bağlamda ilk olarak *Mabeyn Mızıkası* (Saray Bandosu) kurulmuş ve sonradan daha nitelikli bir eğitim kurumu olan Muzika-i Hümayun'a dönüştürülmüştür. Burada Avrupa müzik yazısı ve çalgıları benimsenmiş, çok seslilik resmi Türk müzik politikası haline gelmiştir. Muzika-i Hümayun'da Guiseppe Donizetti'den başka çeşitli branşlarda Avrupa'dan getirtilen yabancı uzmanlardan yararlanılmış ve bu alandaki eğitim ve öğretime hız kazandırılmış, değerli müzikçiler yetiştirilmiştir. Guiseppe Donizetti ve sonrasında aynı görevlerde bulunan Pizani, Guatelli gibi müzikçilerin İtalyan olmaları nedeni ile icra stili İtalyan müziği etkisi altında gelişmiştir. Daha sonra göreve gelen Paul Dussap[131], D'Aranda[132] ve Paris'te eğitim görmüş olan Saffet Bey (Ata binen) gibi şeflerle hem müzik hem çalgılar yönünden Fransız etkisine girilmiştir.

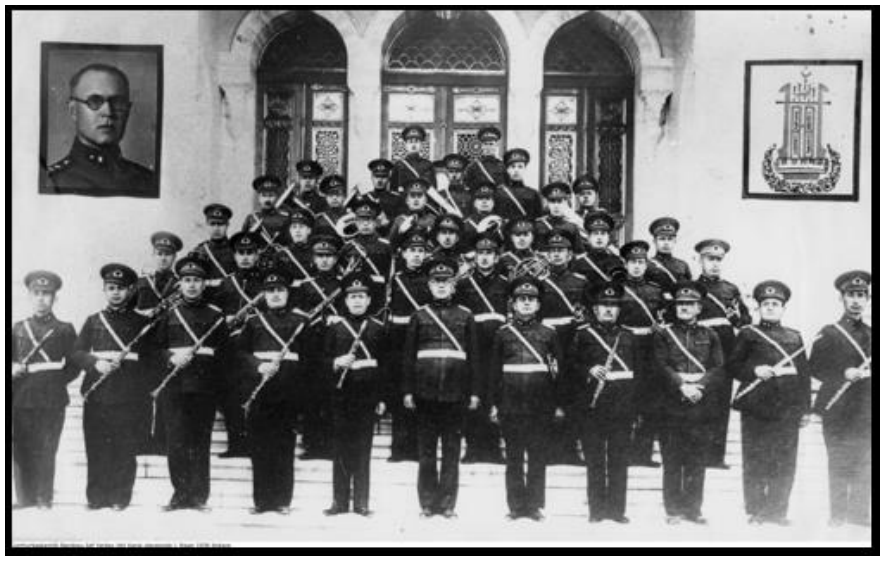
Donizetti ile başlayan yeni müzik hareketi, 1932 yılına kadar Musika-i Hümayun ve Riyaset-i Cumhur Musiki Heyetinin bir bölümü olarak varlığını sürdürmüştür. Bando ve orkestra, 2021 Sayılı Kanun ile düzenlenerek birbirinden kesin olarak ayrılmış, 2 Temmuz 1932 tarihi ve 2139 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu ayrılma sonucunda orkestra "Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası" (Senfoni), adı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na; bando ise "Riyaset-i Cumhur Armoni Mızıkası" adı ile Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır. Orkestranın başına Albay Zeki Bey, bandonun başına ise Yarbay Veli Bey getirilmiştir.

[131] Ermeni piyanist ve müzik öğretmeni, (d.1840-ö.1922)
[132] Fransız piyanist, organist, orkestra şefi ve müzik öğretmeni, (d.1846-ö.1919)

Resim 52: Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası[133]

Resim 53: Riyaset-i Cumhur Armoni Mızıkası (Şef: Veli Kanık)[134]

Yeni müzik hareketi ile kurulan bandolar, Cumhuriyet dönemine kadar gelişmiş, şekillenmiş ve kurumsal bir kimliğe oturtulmaya çalışılmıştır. Başlangıç yıllarında

[133] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[134] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

Muzika-i Hümayun ve Bahriye Mızıka Okullarından mezun olan öğrenciler, ülkeye yayılan bandoların kaynağını oluşturmuşlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği müzik devriminin uygulanmasıyla, sanatın her alanında olduğu gibi, askeri müzik de önem kazanmıştır. Yurdumuzun birçok merkezinde, bandolar çoğalmış ve çok sesli müziğin halka, ordu eliyle götürülmesi için çaba gösterilmiş, sonuç olarak da önemli ölçüde başarı sağlanmıştır. Bu kapsamda başta Riyaseti-i Cumhur Armoni Mızıkası olmak üzere, kara, deniz ve jandarma bandolarının sayısı artmış, bu aileye 1955 yılında Hava Kuvvetleri Bandosu katılmıştır. Ordu, kolordu, tümen ve tugay bünyesinde bandolar, alay seviyesinde ise boru trampet takımları konuşlandırılmıştır. Bandolar, zaman içinde değişen ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılmıştır. Askeri bandolar, geleneğinde olduğu gibi savaş ve barışta çeşitli görevler üstlenmiştir.

Askeri bandoların ihtiyaç duyduğu subay ve astsubay ihtiyacı ise, geçmişte olduğu gibi sistematik bir yapıda yürütülmeye çalışılmış, orkestra ve bandonun birbirinden ayrılmasından sonra kurulan Musiki Muallim Mektebi, bir süre bu ihtiyacı karşılamaya çalışsa da alan olarak farklı bir eğitim ihtiyacının daha önceki sistem ile daha verimli olacağı düşüncesi oluşmaya başlamıştır. 1927'de Riyaset-i Cumhur Armoni Mızıkasına, eleman yetiştirilmesi amacıyla Musiki Muallim Mektebi'nden başka bir askeri mızıka okulunun açılması için Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti tarafından hazırlanan teklif reddedildikten sonra, Cebeci'de bulunan beş yıl temel eğitime dayalı, üç yıllık İhzari Küçük Zabit Mektebi'ne bağlı Mızıka Gedikli Şubesi açılmıştır. Ordu bandolarının icracı elemanlarını yetiştirmek amacı ile 1 Eylül 1939'da şimdiki Bando Okulları Komutanlığı binasında, Veli Kanık[135] ve İhsan Künçer[136]'in çabaları ile Musiki Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulu açılmış, bu okul ilk mezunlarını 1943 yılında vermiştir.

[135] Türk şair, (d.1914-ö.1950)
[136] Türk klarnet virtüözü ve orkestra şefi, (d.1900-ö.1963)

Resim 54: Mızıka Gedikli Okulu[137]

Resim 55: Gedikli Okulu Diploma Töreni[138]

Önceleri Cebeci, Konya, Deniz Kuvvetleri İstanbul/Beylerbeyi ve Ankara/Güvercinlik'te Hava ve Jandarma Astsubay Yetiştirme Kursları aracılığı ile bandolardaki icracı eleman gereksinimi karşılanmaya çalışılmıştır. Askeri Mızıka Okulu, 1963 yılında, ortaokula dayalı iki yıl meslek okulu ve bir yıl sınıf okulu öğretim sistemiyle, 1967 yılından itibaren de Kara Kuvvetleri'ne bağlı bandolara icracı eleman

[137] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[138] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

yetiştirmenin yanı sıra, diğer kuvvetlerdeki (Hava, Deniz, Jandarma) bandolara da astsubay yetiştirme görevini tek kaynak olarak üstlenmiştir. 1974-1975 Eğitim-Öğretim Yılında 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren 1424 Sayılı Kanun'a göre yeniden yapılandırılmıştır. Buna göre, Astsubay Hazırlama Okulları'nın öğretim süresi üç yıl, Astsubay Sınıf Okulları'nın öğretim süresi de bir yıl olarak düzenlenmiş, bu tarihten sonra Askeri Mızıka Okulu'na ortaokulu bitiren öğrencilerden ÖSYM tarafından hazırlanan sınavda başarılı olanlar içinden müzik yetenek sınavını geçenler alınmaya başlanmıştır. Bu okul, ortaokul mezuniyetine dayalı 4 (dört) yıl Hazırlama, 2 (iki) yıl Meslek Yüksekokulu kapsayan 6 (altı) yıllık eğitimle Bando Okulları Komutanlığı olarak 2003-2004 Öğretim yılından itibaren etkinliklerini sürdürmüştür. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden hemen sonra, KHK ile askeri liselerin kapatılması kararı alınmış, bu karardan Bando Astsubay Hazırlama Lisesi de etkilenerek kapatılan askeri liselerin arasında yer almıştır. Bu durum, küçük yaşta müzik eğitimine başlayarak hem askeri eğitim ve terbiye hem de bandoculuk eğitimi veren okulun, öğrenci kaynağını ciddi bir şekilde olumsuz etkilemiştir. Bu tarihten sonra, Milli Savunma Üniversitesine bağlanan ve yalnızca Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu olarak 2 (iki) yıl süreli eğitim öğretime devam eden kurum, kaynak olarak Güzel Sanatlar Liseleri, konservatuvarların lise mezunları ve özengen eğitim almış yetenekli öğrencileri hedeflemiştir.

Askeri bandolardaki subay kadroları, kuruluşundan bu yana; şef, şef yardımcısı (tören-konser kısmı), icracı, arşiv kısmı gibi bölümlerde konumlandırılmıştır. Riyaset-i Cumhur Armoni Mızıkasının ilk icracılarının subay olduğu görülmektedir. Şeflerinin bir bölümünün, paşa rütbesine yükseltildiği kurumda, özellikle Meşrutiyet döneminden itibaren tamamen Türk şeflere görev verildiği bilinmektedir. Bando subayı yetiştirilmesinde, ilk kurumsal planlamanın 1944 yıllarına dayanması ile ilgili Çakar'ın araştırmasında şu bilgiler yer almaktadır:

"1 Eylül 1939'da Milli Savunma Bakanı General Naci Tınaz'ın emri ile Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası binasında 35 kişi ile eğitim-öğretime başlayan Askeri Mızıka Ortaokulu'nun (o zamanki adı ile Mızıka Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulu)

devamı niteliğinde, bando şefi, bando öğretmeni ve aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkasına gerekli olan icracı subay yetiştirmek amacıyla bir Mızıka Meslek Okulu'nun açılması, 24 Kasım 1944'te daha kapsamlı bir teklif olarak Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası şefi Albay İhsan Servet Künçer tarafından hazırlanmıştır. Askeri Mızıka Meslek Okulu'nun açılması teklifi gereğince hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti Ordusu Bandoları ve Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası İçin Yetiştirilecek Mızıka Öğretmenleri Hakkında Kanun, 31 Mayıs 1949 tarihinde kabul edilip 4 Haziran 1949 tarihinde 5407 numara ve 7224 sayı ile yayımlanarak yürürlüğe girmiş, 1 Eylül 1949 tarihinde de eğitim ve öğretime başlanmıştır"[139]

1963 yılına kadar bu çatı altında yetiştirilen bando subayları, 1965 yılından itibaren Devlet Konservatuvarında öğrenim görmeye başlamışlar, bu tarihten sonra yenilenen protokollerle Hacettepe Üniversitesi Kompozisyon ve Orkestra Şefliği Ana Sanat Dalı, Bando Şefliği Sanat Dalından mezun olarak görevlerine gönderilmişlerdir.

3.3 Üçüncü Alt Problem

Türk Askeri Müzik Topluluklarında Borunun Kullanımı

Tarihsel açıdan, çeşitli Türk topluluk ve devletlerinde, müziğin başlıca dinsel ve dindışı karakterde müzik türlerine sahip olduğu görülmektedir.[140] Bin yıllara uzanan geçmişiyle, askeri müzik toplulukları, güç ve bağımsızlık sembolü olarak, resmi ve kurumsal bir müzik türünün varlığını ortaya koymaktadır. Nevbethane, tablhane, nakkarehane ve mehterhane gibi isimlerle anılan bu topluluklar, başta gücü temsil eden davul olmak üzere, zurna, boru, nakkare, kös ve zil gibi çalgılarla desteklenmiş, savaşta ve barışta etkin olarak kullanılmıştır. Tarihi kaynaklarda, nevbet vurma geleneğinden yola çıkarak kullanılan çalgılar ve müzik topluluğunun kuruluşu hakkında da bilgi sahibi

[139] Çakar, 2016, s.39
[140] Uzunçarşılı, 1988b; Ögel, 1987; Turan, 2008

olunabilmektedir. Bu araştırmalar ışığında, ana çalgının davul olduğu ve ondan sonra borunun gerek ses hacmi gerekse tını özellikleri ile öncelikli tercih edilen bir çalgı olduğu görülmektedir.

Resim 56: Borguy Üfleyen Askeri Müzisyen[141]

Resim 57: Seferde Askeri Müzik Topluluğu[142]

[141] http://www.acikerisim.baskent.edu.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[142] http://www.acikerisim.baskent.edu.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

3.3.1 Tuğ, Tablhane ve Mehterhanede Borunun Kullanımı

İlk olarak, Göktürklerde rastladığımız askeri müzik toplulukları ile ilgili bilgiler MS. 585 yılına uzanmaktadır. Bu dönemde, isyan eden Göktürk kağanı Işbara' ya Çin imparatoru yolladığı araba, kıyafet, davul ve boru ile onu Göktürk hanı olarak tanıdığını iletmiştir.[143] Göktürklerde yaygın olarak kullanılan tuğ takımları, Uygur Türklerinde de devam etmiş, yine ağırlıklı olarak kullanılan davulun yanı sıra borguy adıyla boru çalgısına yer verilmiştir. Tuğlacı, araştırmasında; "Bu döneme ait tuğ takımlarında yırağ, küvrük/kövrük, borguy gibi çalgıların yer aldığı bilinmektedir."[144] vurgusunu yapmıştır.

Büyük Selçuklu Devletinin kuruluşu esnasında, Tuğrul Bey ile Gazneli Sultan Mesud'un 1039 tarihinde yaptığı savaşlara şahit olan tarihçi Muhammed bin Hüseyin el-Beyhaki, iki tarafın tablhanelerinin vurduğu nevbetler ile etrafı dolduran kös, davul ve boruların sesleri yüzünden, cihanın yerinden oynadığını ve Sultan Mesud'un ordugâhının, saldırıya geçmesi sırasında, nevbet seslerine karışan kılıç ve kalkan şakırtılarıyla muazzam bir gürültünün her yanı sardığını belirtmiştir.[145]

Resim 58: Seferde Tablhane[146]

[143] Ögel, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, 1986:42
[144] Tuğlacı, 1986:3
[145] Özcan, N., *Mehter*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003:546
[146] http://www.acikerisim.baskent.edu.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

Resim 59: Türk Borusu[147]

Güner, Selçuklu dönemini içeren benzer kapsamdaki araştırmasında; "VIII. Ve IX. Yüzyıllarda, yalnız davul ve ilkel borularla vurulan nevbet, IX. yüzyılda, kös, davul, boru ve zil ile zenginleşip vurulmaya başlanmıştır. XII. yüzyılda Nay-ı Türk adı verilen Türk borusunun da enstrümanlar grubuna katılması ile Mehter bugünküne yakın şekliyle ortaya çıkmıştır"[148] belirlemesini yapmıştır. Bu araştırmanın işaret ettiği yeni bir boru çeşidi olan Nay-i Türk dikkat çekmektedir. Ordu-millet olarak anılan Türklerde devlet devamlığı esastır. Bu yüzden yıkılan bir Türk devletinin yerine kurulan bir diğerinde, geleneklerin devamı ve kültürün yaşatılması önemli unsurlardan biri olmuştur. Bu kapsamda Selçuklularda süren askeri müzik geleneği, Osmanlılara geçmiştir. Osman Gazi döneminde savaş alanlarında yerini alan tablhane, I. Murad döneminde belirgin bir olgunluğa ulaşmıştır. Artık mehterhane olarak anılmaya başlayan topluluklarda, davul, zurna, boru, zil, kös, nakkarenin ana çalgılar olarak kullanılmış olduğu tarihi belgelerde görülmektedir.

[147] http://www.acikerisim.baskent.edu.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[148] Güner, Süleyman Sırrı, *Osmanlı Musikisi ve Mehter. Karadeniz Araştırmaları,* 2007:102

Resim 60: Timurlu Savaş Borusu[149]

Kerrenay veya Kurrenay, pirinç ve gümüşten yapılmış bas sesli uzun bir borudur. Asya kökenli bir çalgı olup, İran, Doğu Türkistan ve Kırgız Türklerince kullanılmıştır. Bir süreliğine Osmanlı mehteri içerisinde de kullanılmış, zurna ile çalındıklarında hoş bir ahenk yakalanamadığı için olsa gerek, pek uzun soluklu olmamışlardır.[150]

Resim 61: Kurrenay[151]

Osmanlı döneminde özellikle Avrupalı seyyahların ya da sarayda bir şekilde yer almış yabancıların, ülkelerine döndüklerinde kaleme aldıkları anılardan, borunun askeri müzik topluluklarındaki yeri ve önemi konusunda bilgi sahibi olunmuştur. Bu seyyahlardan biri olan Giovan Antonio Menavino 1501 yılında esir düştüğü Osmanlı'da, sarayda hizmet etmiş ve dönüşünde yayınlanan hatıratında, mehterdeki boruların kullanımından şu şekilde bahsetmiştir: "Padişahın borucuları ve diğer çalıcıları yüz elli

[149] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[150] Demir, a.g.e. 2015:39
[151] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

kişi kadardır. Günde sekiz akçe maaş alırlar. On beşi sarayın yanındaki bir kulede, on beşi de şehrin bir başka köşesinde dururlar. Bunlar gece saat ikide borazan, zurna ve davul çalarlar." Seyyah, savaş zamanından da çeşitli bilgiler aktarmıştır:

"Beyazıt'ın adamları derhal bayrakları açtılar ve silah başına çağıran boruları çaldırarak birlikleri nizama sokmaya başladırlar. Selim de aynı şeyi yaptı. Selim'in kardeşi Ahmet'le savaşı esnasında iki tarafta bayrakları açarak davul ve boruları kuvvetle çaldırıyorlardı". [152]

Jean-Baptiste Tavernier[153] 1631-1663 arasında yaptığı Orta Doğu gezisinden aktardıkları borunun barış zamanında kullanımına aittir. Aslen Polonyalı olan ve esir düşerek Osmanlı sarayında hizmete giren Albertus Bobovius, bu süreçte Osmanlı kültürünü tanıma fırsatı bulmuş, sarayda musiki eğitimi almış ve sonrasında Türk Musikisi ile ilgili antoloji niteliğinde bir kitap yazmıştır. Bobovius bu dönemde boru ile ilgili şunları aktarır: "*Bazısı da İstanbul'un bazı kulelerinde güneş battıktan iki saat sonra yat borusunu çalar; ... güneş doğmadan iki saat önce de kalk borusu çalarlar*".[154]

Fransız seyyah Jean Thevenot[155], 1655'te İstanbul'a gelmiş ve dokuz ay burada kalmıştır. Thevenot günlüğünün bir kısmına şöyle yazmıştır; *"Kahire'de 11 Haziran 1657 padişaha gidecek olan hazine kaleden indirildi. Bu hazine kalabalık bir muhafız birliği eşliğinde, bir sancakbeyi ile İstanbul'a gitti. Bu alayda sancakların ardından çoğu Mağribîlerden oluşan, kimileri zurna, kimileri davul, kimileri kudüm(nakkare), ellerindeki boruları üfleyen bir kalabalık geliyordu".* [156]

[152] Menavino, GiovanAntonio, *Türklerin Hayatı ve Adetleri Üzerine Bir İnceleme*, 2011:141
[153] Fransız seyyah, (d.1605-ö.1689)
[154] Bobovius, Albertus, *Topkapı Sarayı'nda Yaşam*,2009:80
[155] Fransız seyyah, (d.1633-m.1667)
[156] Thevenot, Jean, *Thevenot Seyahatnamesi*, 2009:191

Resim 62: Savaşta Türk Boruculari[157]

Resim 63: Savaşta Türk Askeri Müzisyenleri[158]

Yabancıların gözüyle, Osmanlı'da borunun, yalnızca savaşta değil barış zamanlarında da etkin olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu kaynaklara dayanarak borunun, müziğin yanı sıra; vakit bildirici, askeri işaret, sinyal ve komut aracı, karşılama ve diğer törenlerde kullanıldığı söylenebilir. Günümüz mehter takımları içerisinde

[157] https://docplayer.biz.tr/ (erişim tarihi 21.09.2019)
[158] https://docplayer.biz.tr/ (erişim tarihi 21.09.2019)

borular, yerlerini modern pistonlu trompetlere bırakmışlardır. Böylelikle zurna kadar önem arz etmektedir. Bu trompetler Si bemol tonundadır. Askeri Müze Mehteran Birliği içerisindeki boruzenlerin kullanmış oldukları trompetlerde, uzun kalaklı Si bemol trompetler (Herald Trumpet) tercih edilmektedir. Bu trompetler "*Zafer Trompeti*" olarak adlandırılmaktadır.[159]

Resim 64: Günümüzde Mehterde Kullanılan Trompet[160]

Resim 65: Mehteran Boruzenleri[161]

[159] Demir, a.g.e. 2015:41
[160] https://do-re.com.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[161] https://www.mehteran.com/ (erişim tarihi 21.09.2019)

3.3.2 Askeri Bando ve Boru Trampet Takımlarında Borunun Kullanımı

Nizam-ı Cedit Ordusunun kurulması, yani Batı tarzı askeri düzene geçilmesi ile askeri müzik topluluklarında da zorunlu bir değişim yaşanmış, geçiş sürecinin başlarında çalgılar içinde ana aktörlerinden biri boru olmuştur. Bu süreç, Muzika-i Hümayun'a doğru evirilen genişlemeyle, önce boru trampet takımları sonra da bandolara dönüşen bir formda kendine yer bulmuştur. Öncelikle yeni kurulan askeri birliklerin, düzen içinde yürüyüşünü sağlamak için vurmalı çalgılarla birlikte görev alan boru, askeri sevk ve idare konusunda da önemli bir rol üstlenmiştir. Askeri bandoların henüz tam olarak oluşmaması, burada çalan müzisyenlerin yetişme sürecinden dolayı, bu dönemde boru ve vurmalı grupları birliklerin temel destek ünitesi olmuşlardır.

Resim 66: Borucu Öğrenci[162]

[162] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

Resim 67: Borucu Nefer[163]

Resim 68: Askeri Birlik ve Borucular[164]

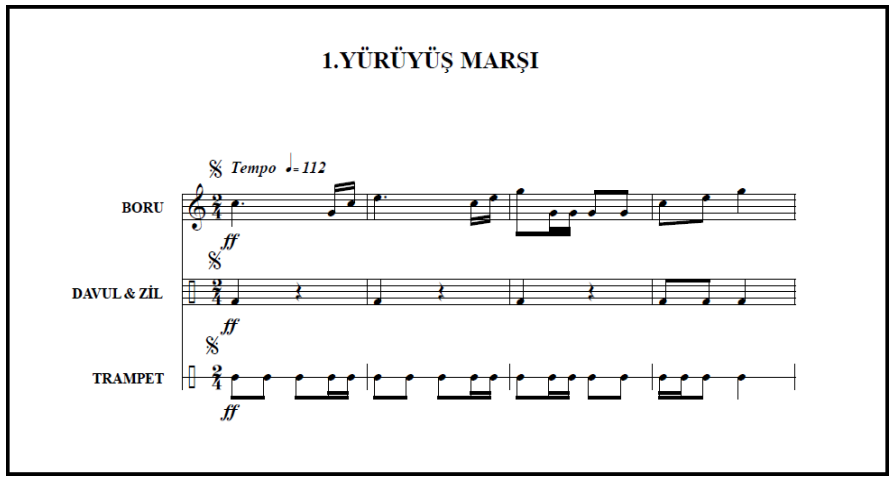
Geçmişten günümüze, borunun, askeri birliklerde kullanımı iki şekilde olmaktadır: Birincisi günlük faaliyetlerin yürütülmesinde bir uyarıcı işaret olarak kullanılan hizmet boruları, ikincisi de askeri birliklerin eğitim ya da tören sırasında,

[163] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[164] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

düzenli yürümelerini sağlayan, yürüyüş marşlarının seslendirilmesi. Hizmet boruları, olarak adlandırılan bu sinyal işaretleri; kalk borusu, yat borusu, toplanma borusu vb. askeri günlük faaliyetleri düzenleme amaçlıdır. Bunun dışında geçmişte savaş sırasında kullanılan hücum borusu yine askeri sevk idareyi sağlayan bir sinyal niteliğindedir. Ayrıca saygı marşı ya da ti olarak da adlandırılan ezgi borunun kullanıldığı yerlerdendir. Boru-trampet takımları ise deliksiz ve pistonsuz borular ile vurmalı grubunun (trampet, davul, zil) birlikte oluşturdukları, başlarında bir majörün (şef) yönettiği, törenlerde gösteri ve yürüyen birliklerin düzenine yardımcı bir unsur olarak kurgulanmıştır.

Boru-trampet takımlarının seslendirdikleri marşların partiturları oluşturulmuş ve Askeri Boru-Trampet Marşları Albümü olarak Silahlı Kuvvetler bünyesinde yayınlanmıştır. Bu marşlardan birinin kısa bir pasajına Örnek 7'de yer verilmiş, diğer marşların notaları ise ekler bölümünde sunulmuştur.

Örnek 7: Boru Trampet Takımı İçin Yürüyüş Marşı 1-4.ölçüler arası[165]

Boru, askeri müzik topluluklarında, geleneksel yapısının korunduğu şekilde son yıllara kadar kullanıldığı gerek askeri bandoların bünyesinde gerekse bağımsız kuruluşta olan boru trampet takımları, 2018 yılına kadar görev yapmıştır. Uzun yıllar boyunca tüm

[165] Kara Kuvvetler Komutanlığı Marşlar Albümü, 2016:13

kuvvet bandolarının bünyesinde bando ile törene çıkan boru trampet takımları, törenin bir kısmında tek başına görev alan, sonrasında bando ile birlikte hareket ederek töreni tamamlayan takım, bando şefine uyan bir majör tarafından yönetilmiştir.

Resim 69: Deniz Kuvvetleri Bandosu ve Boru-Trampet Takımı Törende[166]

Bu takımlar, birliklerde askerlerin yürüyüş eğitimlerini destekleyici bir unsur olarak varlıklarını sürdürmüştür. Ancak son on beş yıldan bu yana, askeri bandoların yeniden yapılanması kapsamında, bölge bandoları düzenine geçilmiş ve kadrolarında bulunan boru trampet takımları önce azaltılmış, ardından tamamen kaldırılmıştır.

Kendine özgü bir kuruluşu, tören hareketleri ve repertuvarı olan bir boru trampet takımı genellikle; 12 trampet, 12 boru, 4 davul ve 2 zil ve bir majörden (şef) oluşmaktadır. Bu sayı simetrik olarak azalabilen ya da çoğalabilen bir yapıda kurgulanmıştır.

[166] http://www.dzkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

Resim 70: Boru Trampet Takımı (Deniz Kuvvetleri)[167]

Resim 71: Boru Trampet Takımı (Kara Kuvvetleri)[168]

Ancak, özellikle 2003 yılından sonra askeri bandoların yeniden yapılandırılması kapsamında, sayıları azaltılmış, en son Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Bando Komutanlığı bünyesinde bulunan boru-trampet takımı da 2018 yılında kaldırılmıştır. Bugün, yalnızca Harp Okulu öğrencilerinin, geleneksel olarak sürdürdükleri takımlar varlığını korumaktadır. Normal kuruluşun sayıca daha fazlası olarak kurgulanan bu takımlar, Harbiyelilerin katıldığı ulusal ve uluslararası törenlerde görev yapmaktadır. Mevcut koşullarda askeri birliklerdeki er-erbaş sayısının eskiye oranla oldukça azalması

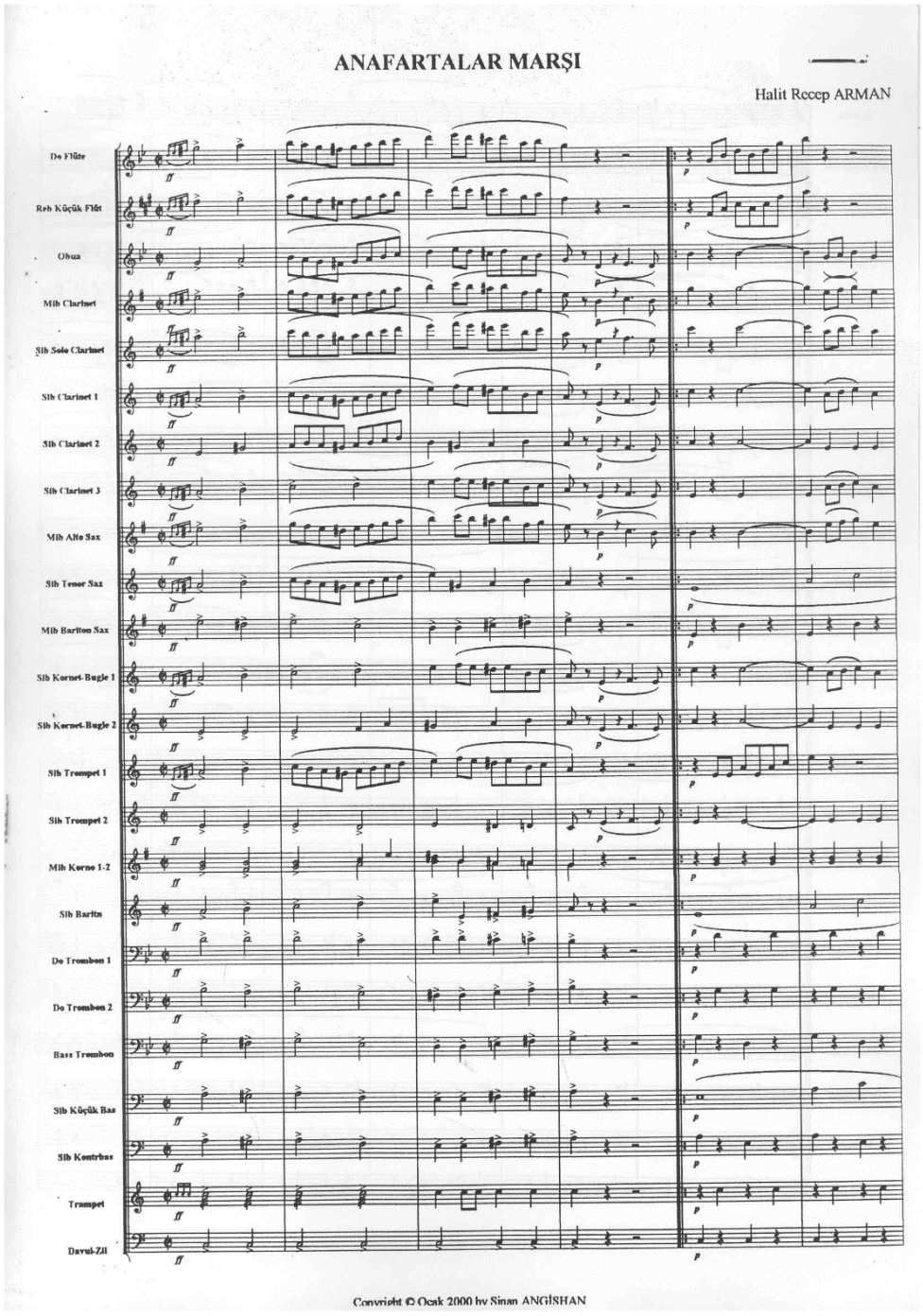
[167] http://www.dzkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)
[168] http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 21.09.2019)

ve boru trampet takımlarının mevcut ordu ihtiyaçlarında öncelikli olarak görülmemesi gibi sebeplerle kadrolardan kaldırılmış, yerine ses kayıt teknolojisi kullanılarak birliklerin yürüyüşlerine eşlik edilme yolu seçilmiştir.

Askeri bandolarda ise boru, kurulduğu ilk zamanlarda orijinal formuyla kullanılmış, 19. yüzyılın başında pistonun bulunması ve borunun kromatik sesleri üretebilme özelliği kazanmasıyla birlikte yerini trompet, kornet ve büğlüye bırakmıştır. Trompet, kornet ve büğlülerin armoni orkestralarındaki kullanımı tarihsel açıdan incelendiğinde, pistonlu sistemin daha çok tercih edildiği, ancak özellikle Alman sanatçıların Türkiye'ye iltica ettiği 2. Dünya Savaşı yıllarında Alman tipi (rotary) trompetlerin de kullanıldığını görmekteyiz.

Günümüz armoni orkestralarında (bando) trompetin 2 (iki), kornetin 2 (iki), büğlünün ise genellikle 1 (bir) partisi bulunmaktadır. Bakır nefesli çalgılar arasında soprano görevi gören ve genellikle melodileri çalan kornetler, sinyal niteliğindeki ezgilerle köşeli tamamlamaları yapan trompetler ve yumuşak ezgilerde rol alan ve tahta üflemelileri destekleyen büğlüler orkestraların önemli bir parçası haline gelmiştir. Özellikle güçlü ses hacmi ile açık alanda yapılan törenlerde önemli bir rol üstlenen bakır üflemeli çalgılar ailesi, günümüz askeri bandolarının vazgeçilmez çalgıları arasında olmaya devam etmektedir. Bu ailenin üyelerinden kornet, trompet ve büğlünün orkestrada solo ve eşlik görevleri bulunmaktadır. Atası boru olan bu çalgılarının, yer aldığı armoni orkestrası partiturlarından bir bölüm, Örnek 8'de gösterilmiş, diğer partüturların tam sayfa görünümüne EKLER bölümünde yer verilmiştir.

Örnek 8: Halit Recep Arman, Anafartalar Marşı Partituru 1-6.ölçüler arası[169]

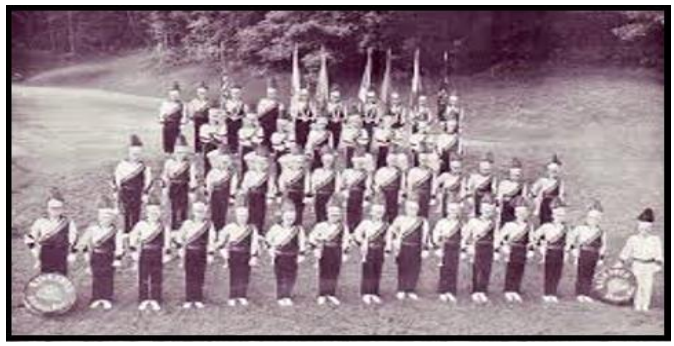

[169] Kara Kuvvetler Komutanlığı Marşlar Albümü, 2016:59

3.3.3 Borunun Diğer Müzik Topluluklarındaki Kullanımı

Ülkemizde bando geleneğinin ordu içinde başlaması ve sonrasında özellikle okullarda da yaygınlaşmasının en güzel örneği boru trampet takımlarıdır. Askeri kökenli bu müzik toplulukları sonradan ilk ve orta öğretim seviyesindeki okullarda da kendisine yer bulmuştur. Dünyadaki örneklerine baktığımızda geleneksel/tarihi yapıda olan askeri müzik topluluklarının korunduğu, temsili olarak yaşatılmaya devam edildiği görülmektedir. Buna örnek olarak Amerika'da 'drumcorps' adı verilen trampet grupları, bunların bakır üflemeliler eklenmiş hali olan 'bugle&drumcorps', boru ve trampet grupları verilebilir. Lise ve üniversiteler arası yarışmalar, festivaller düzenlenen bu alan önemini korumaya devam etmektedir.

Resim 72: Tarihi Amerikan Lise Boru Trampet Takımı[170]

Resim 73: Üniversiteler Arası Yarışma (Amerika)[171]

[170] https://www.voiceofalexandria.com/ (erişim tarihi 21.09.2019)
[171] https://www.voiceofalexandria.com/ (erişim tarihi 21.09.2019)

Bugün askeri müzik alanında artık kadro olarak yer almayan boru trampet takımları, ülkemizdeki birçok ortaokul ve lise düzeyinde yaşatılmakta, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ve 19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı gibi milli bayramlarda düzenlenen törenlerin geleneksel unsurları sayılmaktadır. Devlet okulları bu konuya bütçe ayırmakta sıkıntılar yaşasa da, özel okulların ağırlıklı olarak konuya sahip çıkmaları sevindiricidir. Özellikle son yıllarda yeniden canlanmaya başlayan "fener alayı" etkinliklerinde boru trampet takımlarının yer aldığı görülmektedir.

Resim 74: Boru Trampet Takımı (Ayşe Ahmet İnci İlköğretim Okulu)[172]

Resim 75: Boru Trampet Takımı (İskender Kaptan Anadolu Lisesi)

[172] https://ayseahmetinci.tr.gg/ (erişim tarihi 21.09.2019)

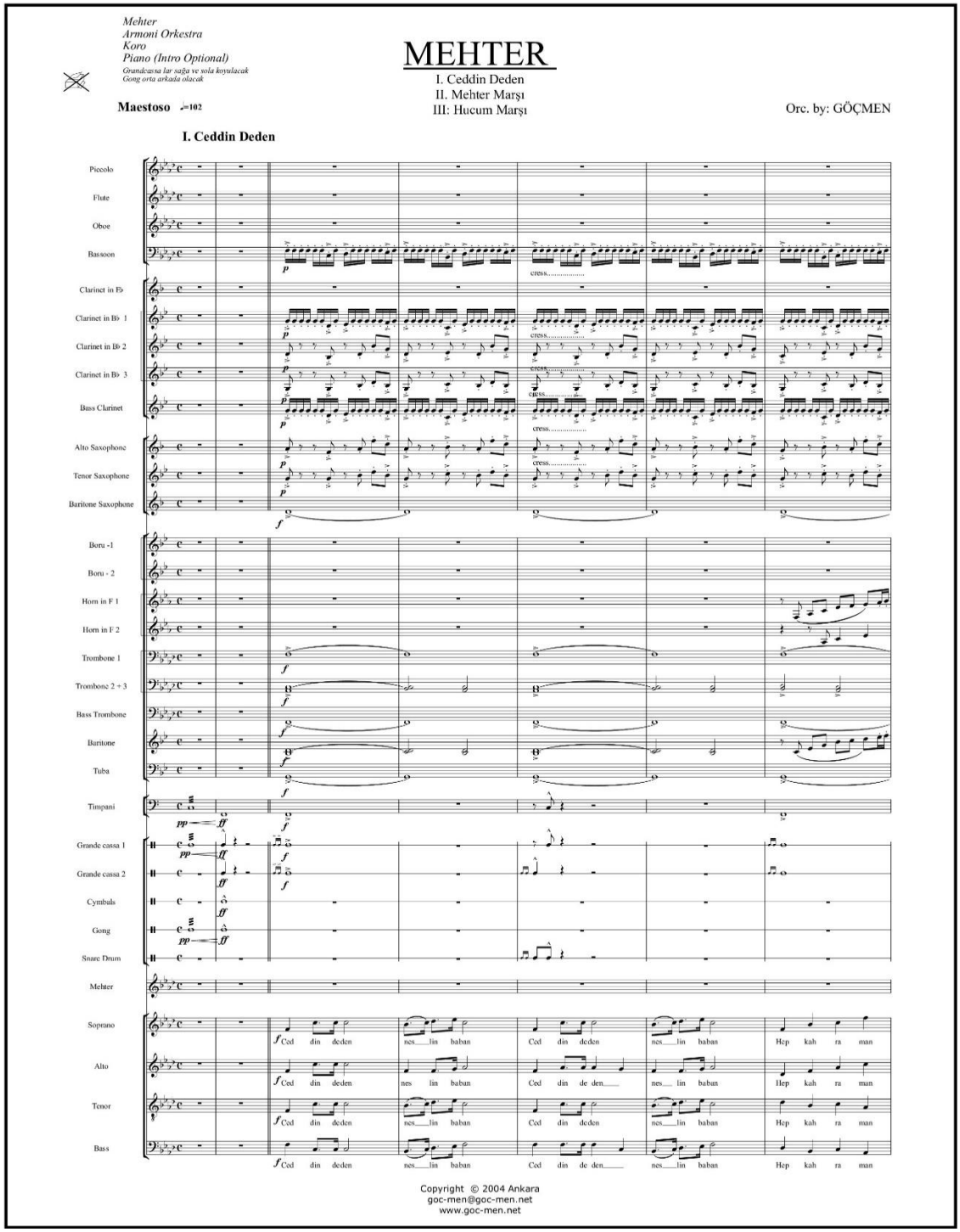
Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Hayat Boyu Öğrenme" programı kapsamında Boru-Trampet Eğitim Albümü yayınlamış ve bu vasıtayla okullarda verilen eğitimi desteklemiştir. Yayınladığı Boru-Trampet Eğitimi broşüründe eğitim konuları ve kazandırılmak istenen davranışlar Örnek 9'da gösterilmiştir.

Örnek 9: MEB Hayat Boyu Öğrenme Programı Boru-Trampet Eğitim Tablosu

YETERLİLİKLER		**MODÜLLER**	**SÜRE**
1	Müziğin temel öğelerini kullanmak	Müziğin Temel Öğeleri	40/16
2	İki, üç ve dört zamanlı ritim kalıpları tartılmamak	İki, Üç ve Dört Zamanlı Ritim Kalıpları	40/32
3	Boruyu tutuş ve üfleme tekniğine uygun çalmak	Boruda Tutuş ve Üfleme Tekniği	40/24
4	Trampeti tutuş ve vuruş tekniğine uygun çalmak	Trampette Tutuş ve Vuruş Tekniği	40/24
5	Davul, zil, tomtomu tutuş ve vuruş tekniğine uygun çalmak	Davul, Zil, Tomtom Tutuş ve Vuruş Tekniği	40/24
6	Majör hareketlerini doğru yapmak	Majör	40/16
7	Öğrenilen repertuarı çalmak	Repertuar	40/32
8	Tören yürüyüş ve hareketlerini yapmak	Tören Yürüyüş ve Hareketleri	40/32
TOPLAM			**320/200**

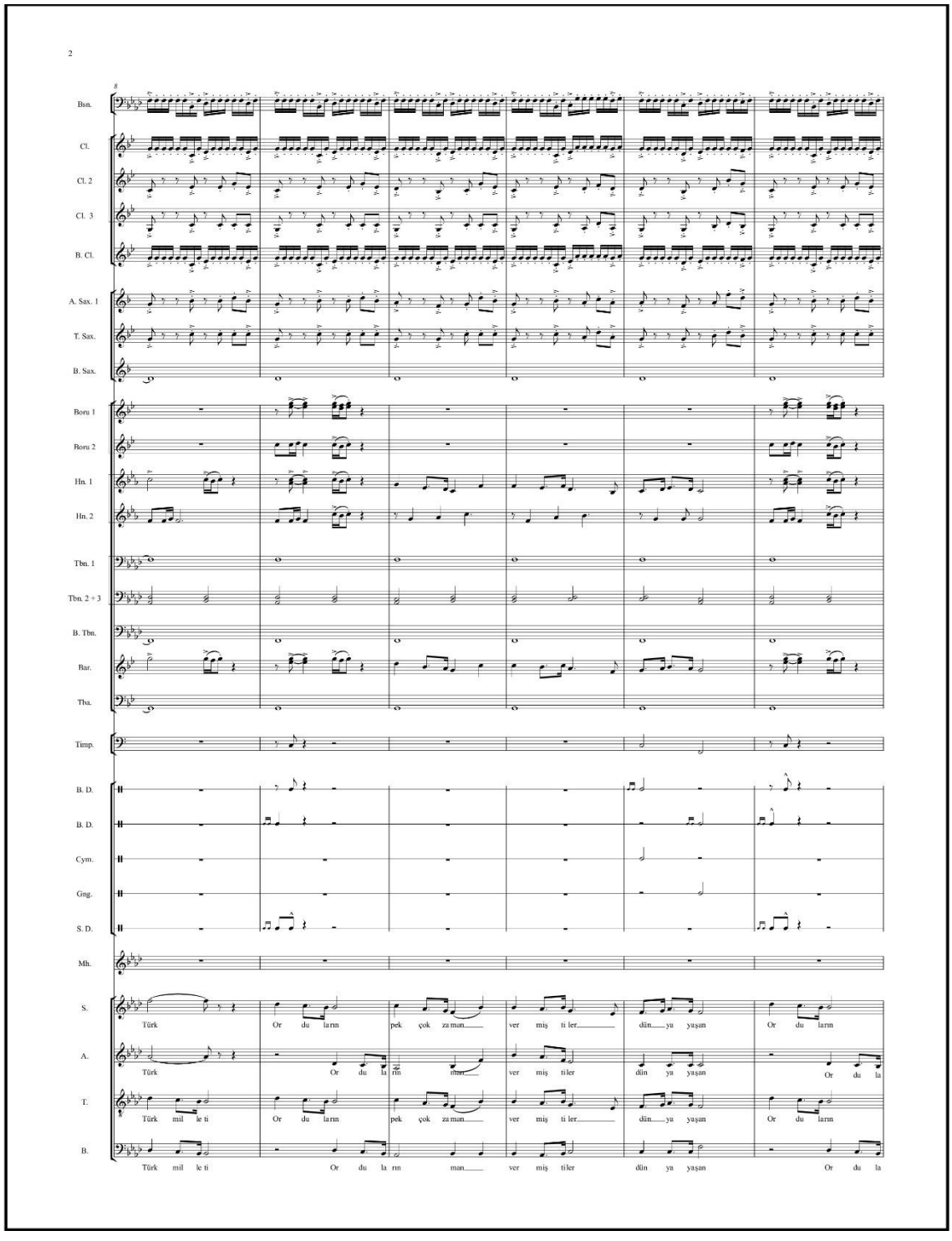
Bu tür etkinliklerde yer alan öğrencilerin eğitimleri okullarda genellikle emekli askeri bando personeli ya da ilgili müzik öğretmeni tarafından yürütülmekte ve bir gelenek bu şekilde yaşatılmaktadır. Ordu bünyesinde başlayan ve iki yüz yıla yakın bir süre yaşatılan bir geleneğin artık Silahlı Kuvvetler bünyesinde yer almaması düşündürücüdür. Diğer ülkelerin askeri müzik toplulukları incelendiğinde modern bando ya da grupların dışında, tarihi toplulukların yaşatılmasına özen gösterildiği görülmektedir. Borunun gelişmiş versiyonu trompet ailesi ise armoni ve senfoni orkestralarında, küçük orkestralarda ve bakır üflemeli orkestralarında sıklıkla yer almaktadır.

Örnek 9: Mehter, I. Ceddin Deden 1-7.ölçüler arası[173]

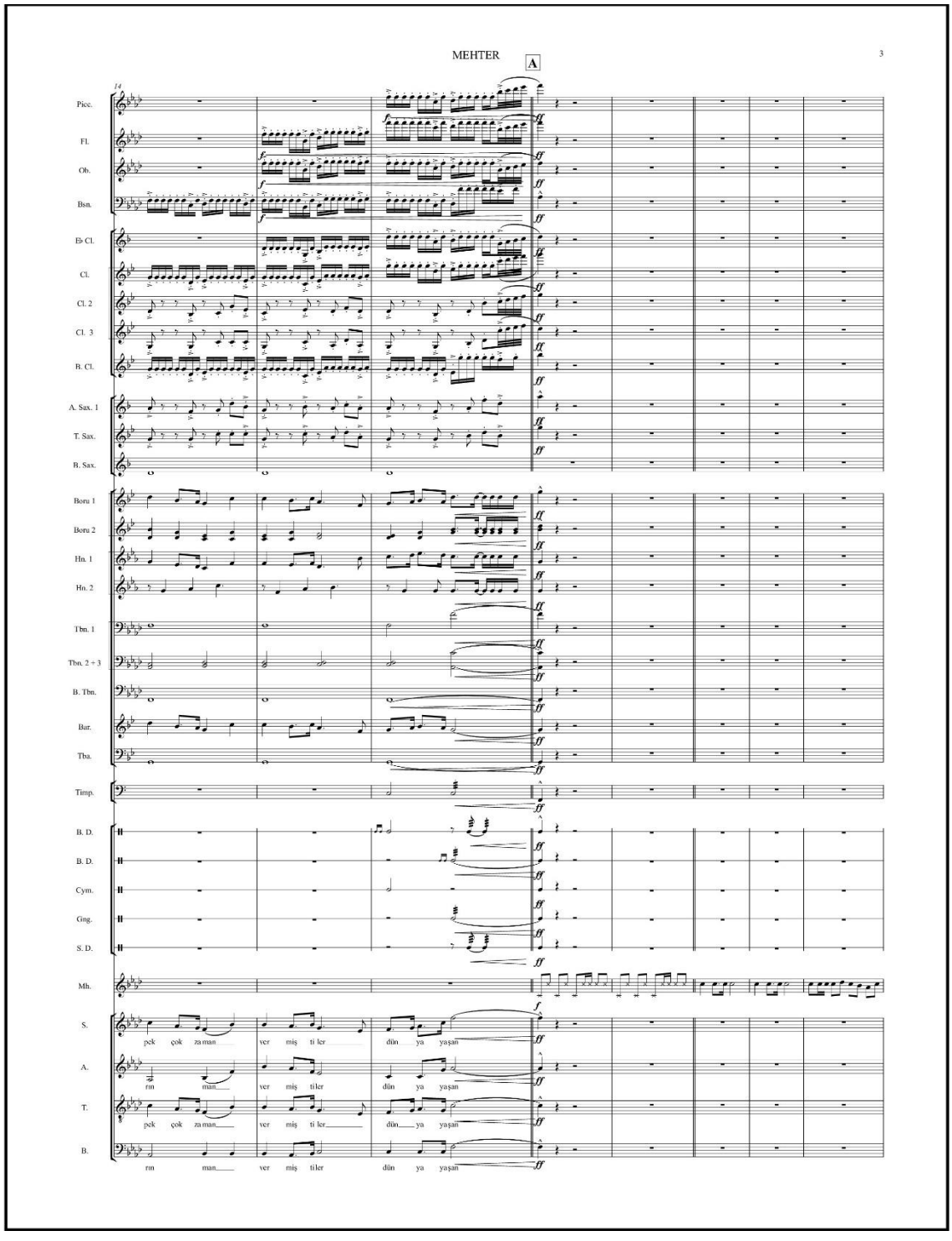

[173] Mehter Marşının örnekleri, Silahlı Kuvvetler Armoni Mızıkası Komutanlığı kütüphanesinden alınmıştır. Orkestral düzenleme, Musa Göçmen tarafından yapılmıştır.

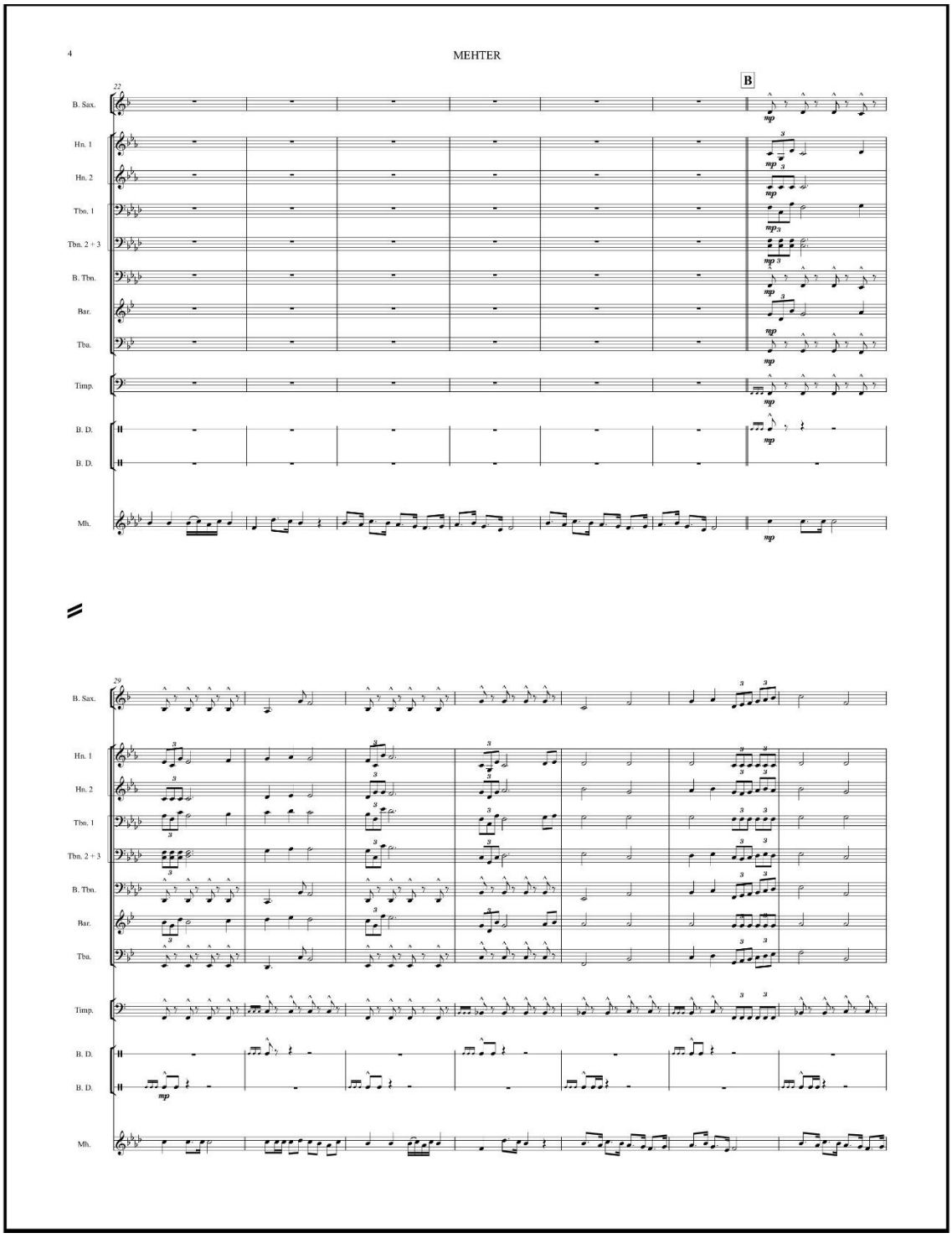
Örnek 10: Mehter, I. Ceddin Deden 8-13.ölçüler arası
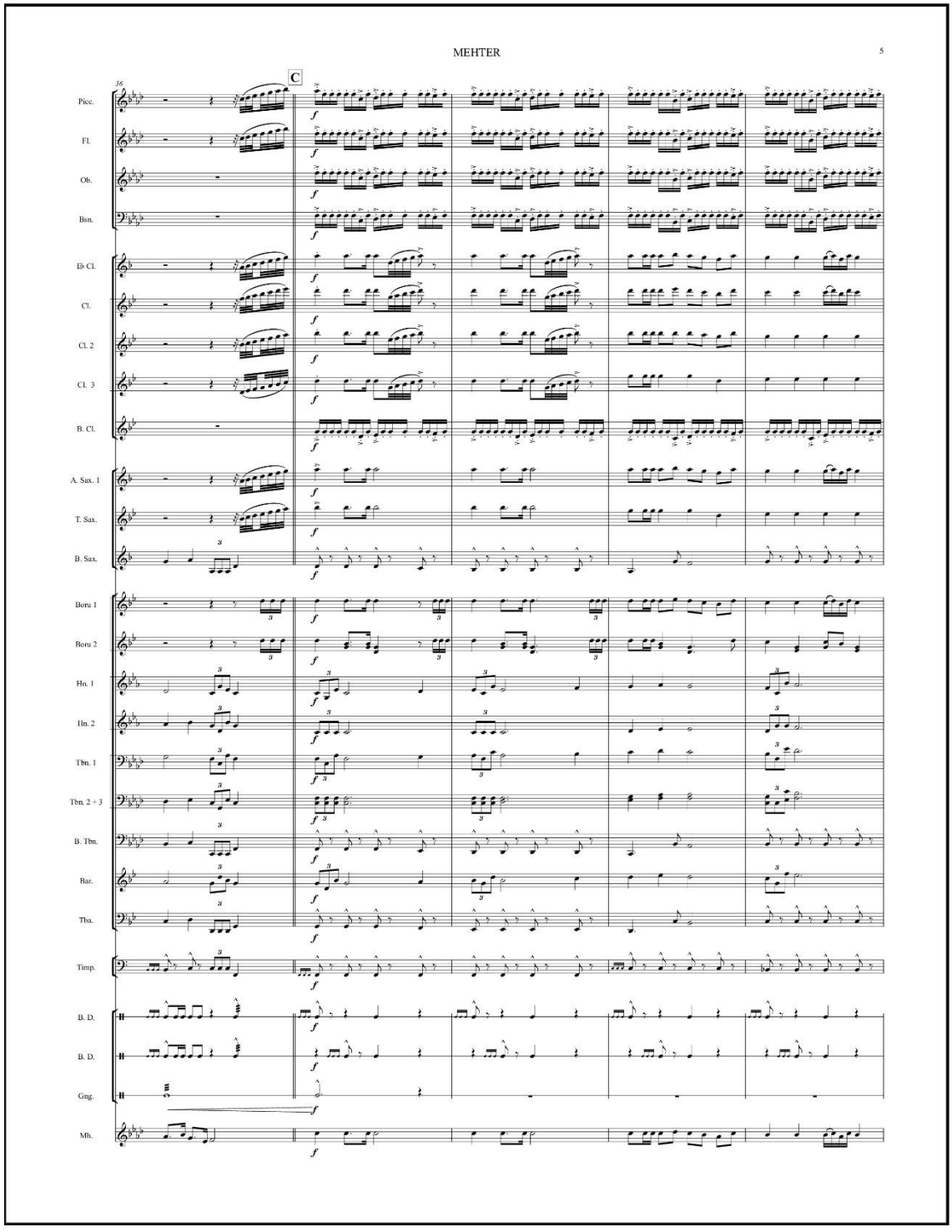

Örnek 11: Mehter, I. Ceddin Deden 14-21.ölçüler arası

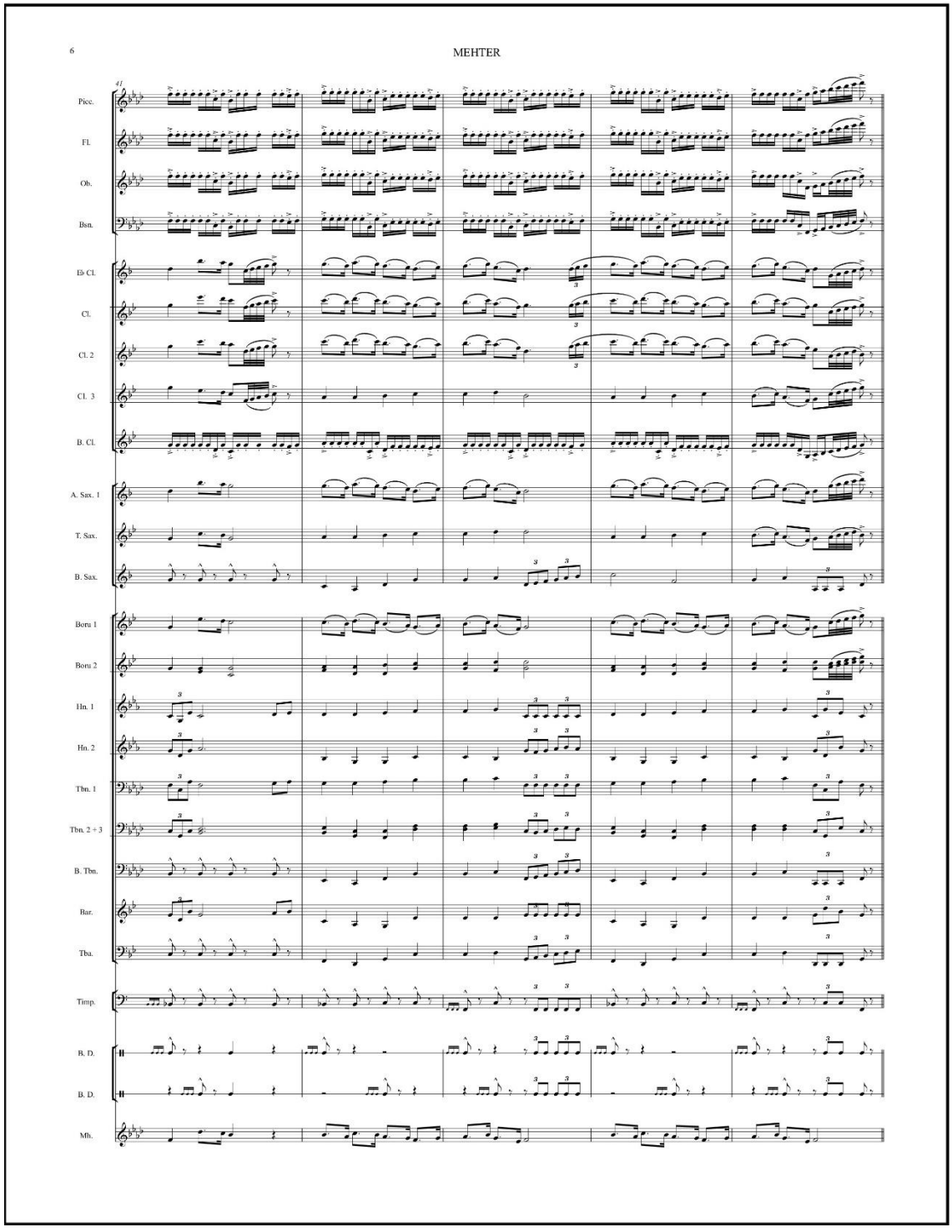
Örnek 12: Mehter, I. Ceddin Deden 22-35.ölçüler arası

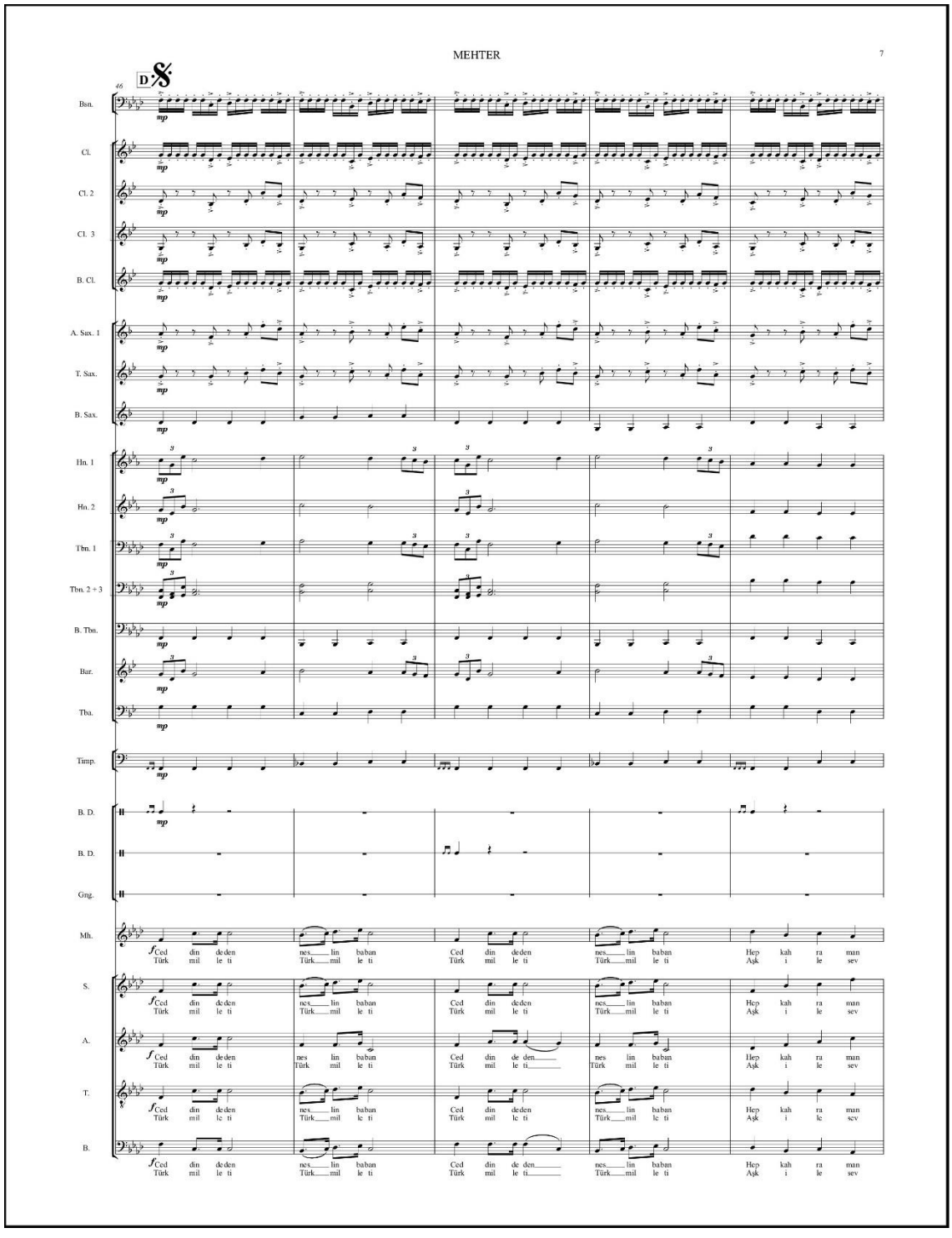
Örnek 13: Mehter, I. Ceddin Deden 36-40.ölçüler arası

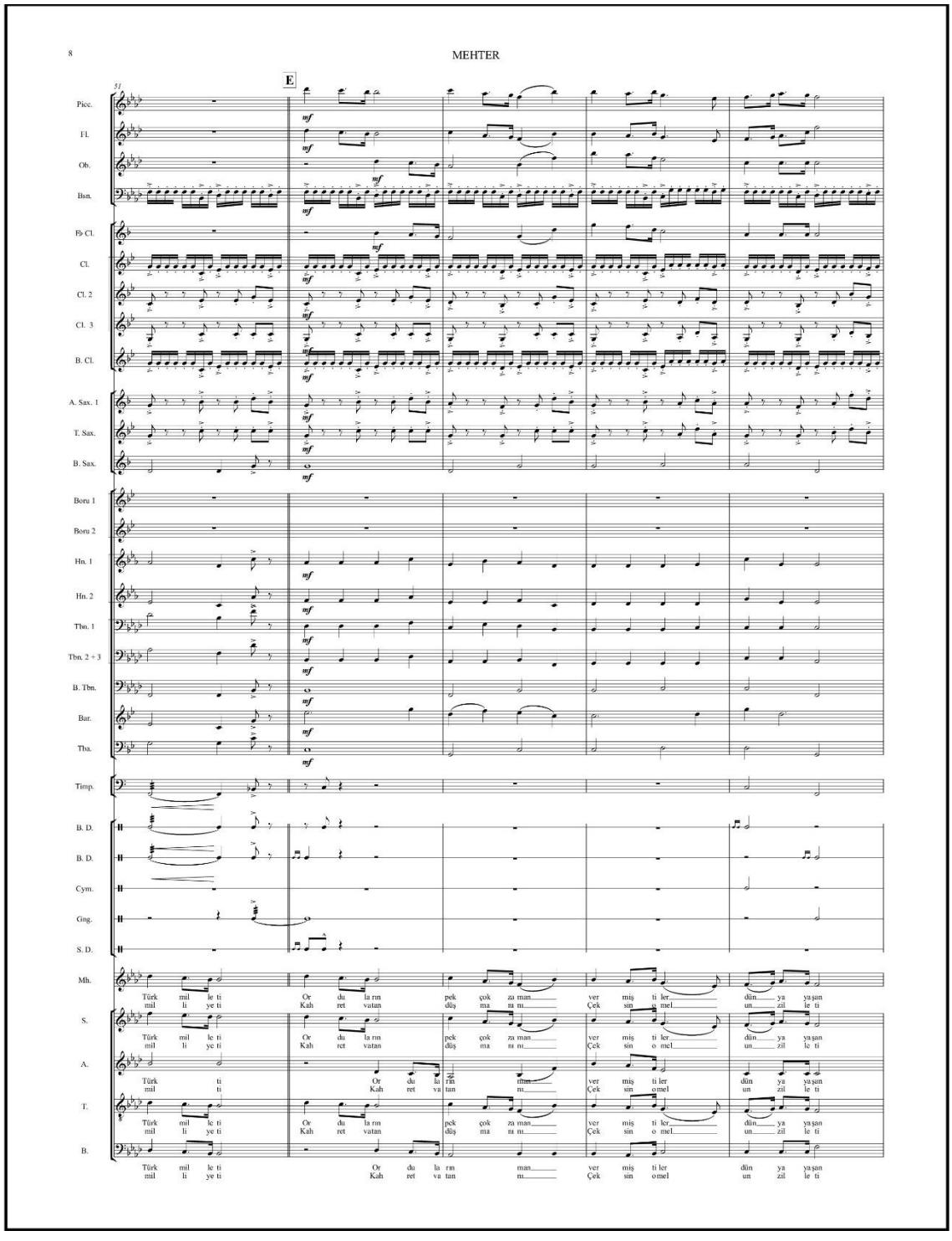
Örnek 14: Mehter, I. Ceddin Deden 41-44.ölçüler arası

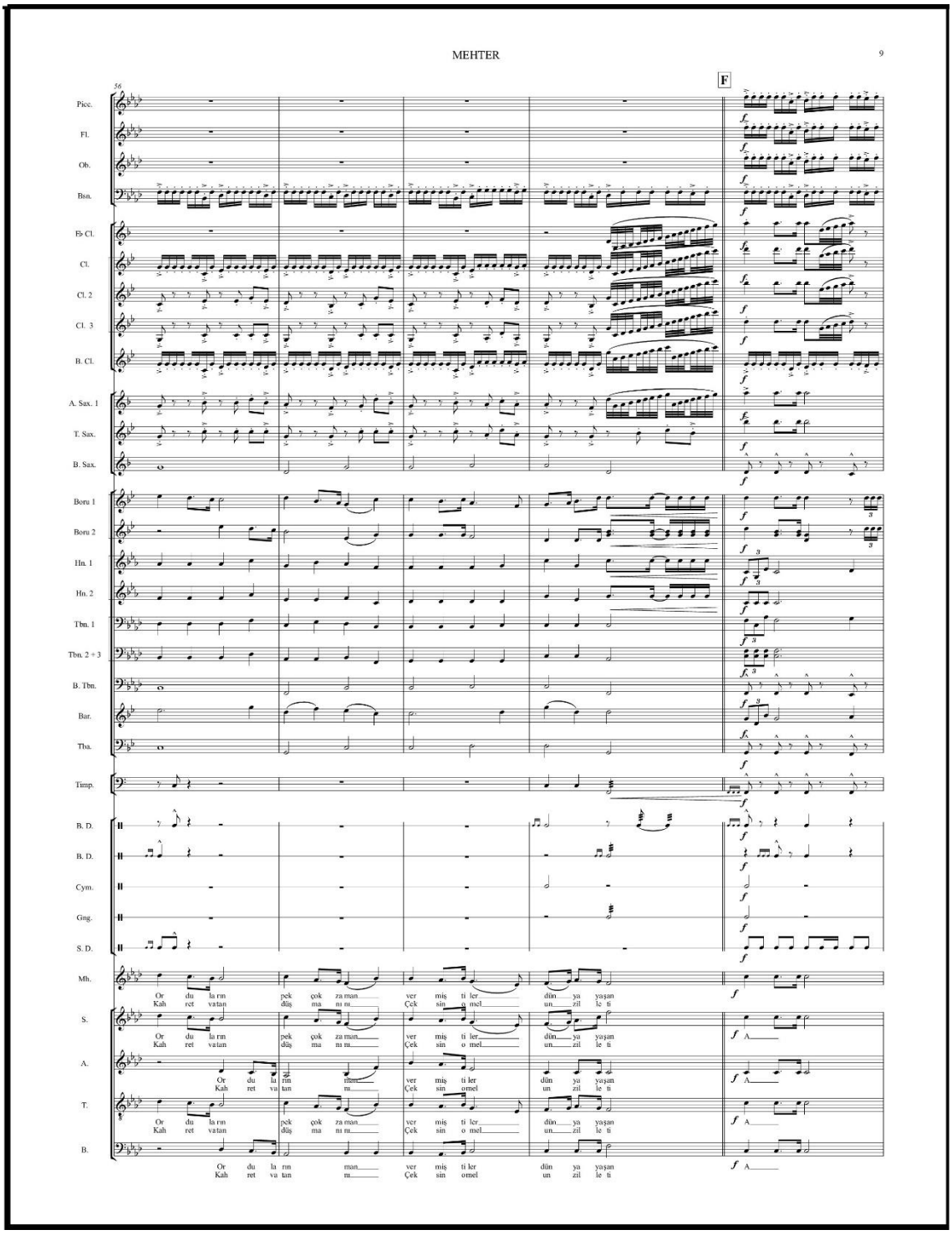
Örnek 15: Mehter, I. Ceddin Deden 46-50.ölçüler arası

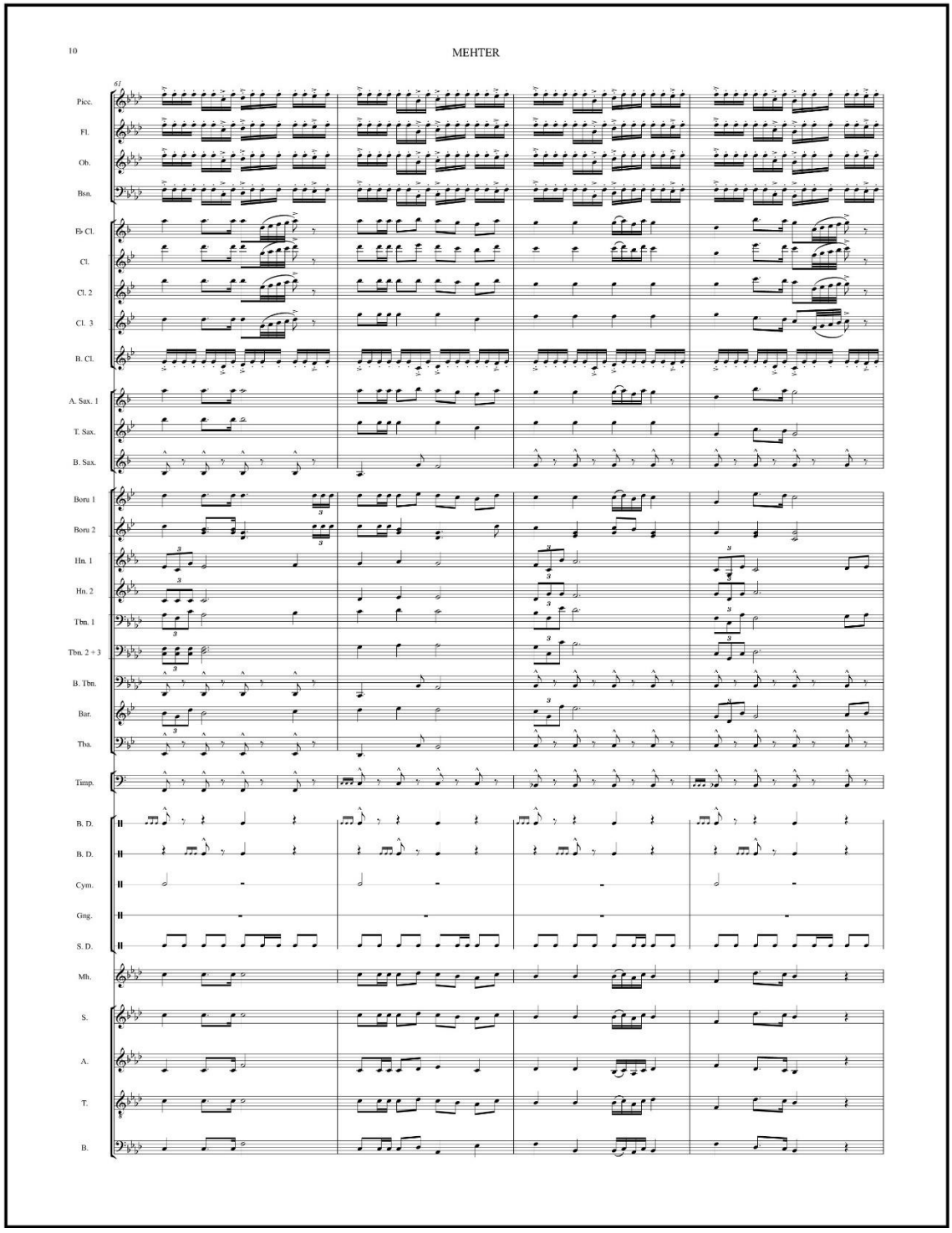
Örnek 16: Mehter, I. Ceddin Deden 51-55.ölçüler arası

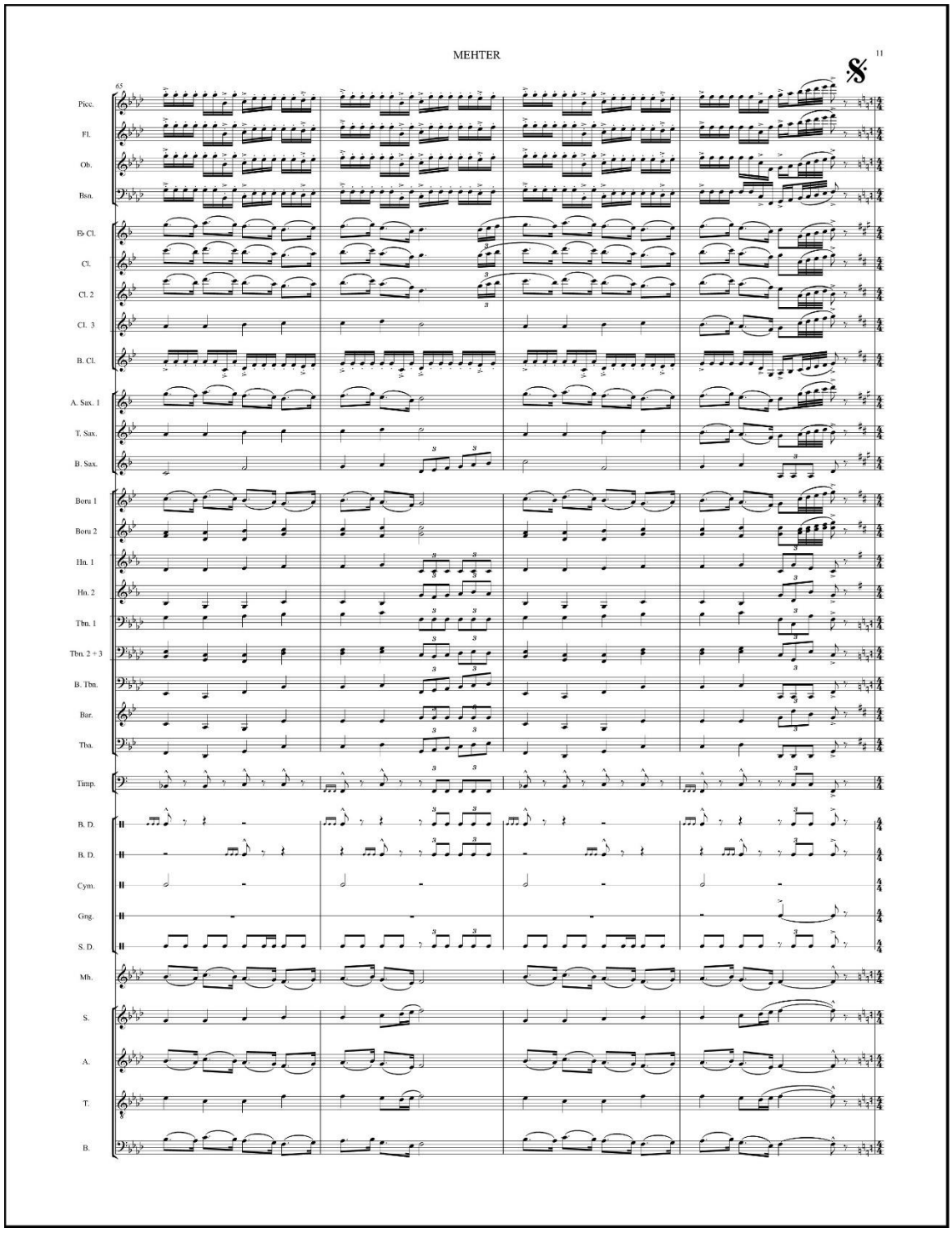
Örnek 17: Mehter, I. Ceddin Deden 56-60.ölçüler arası

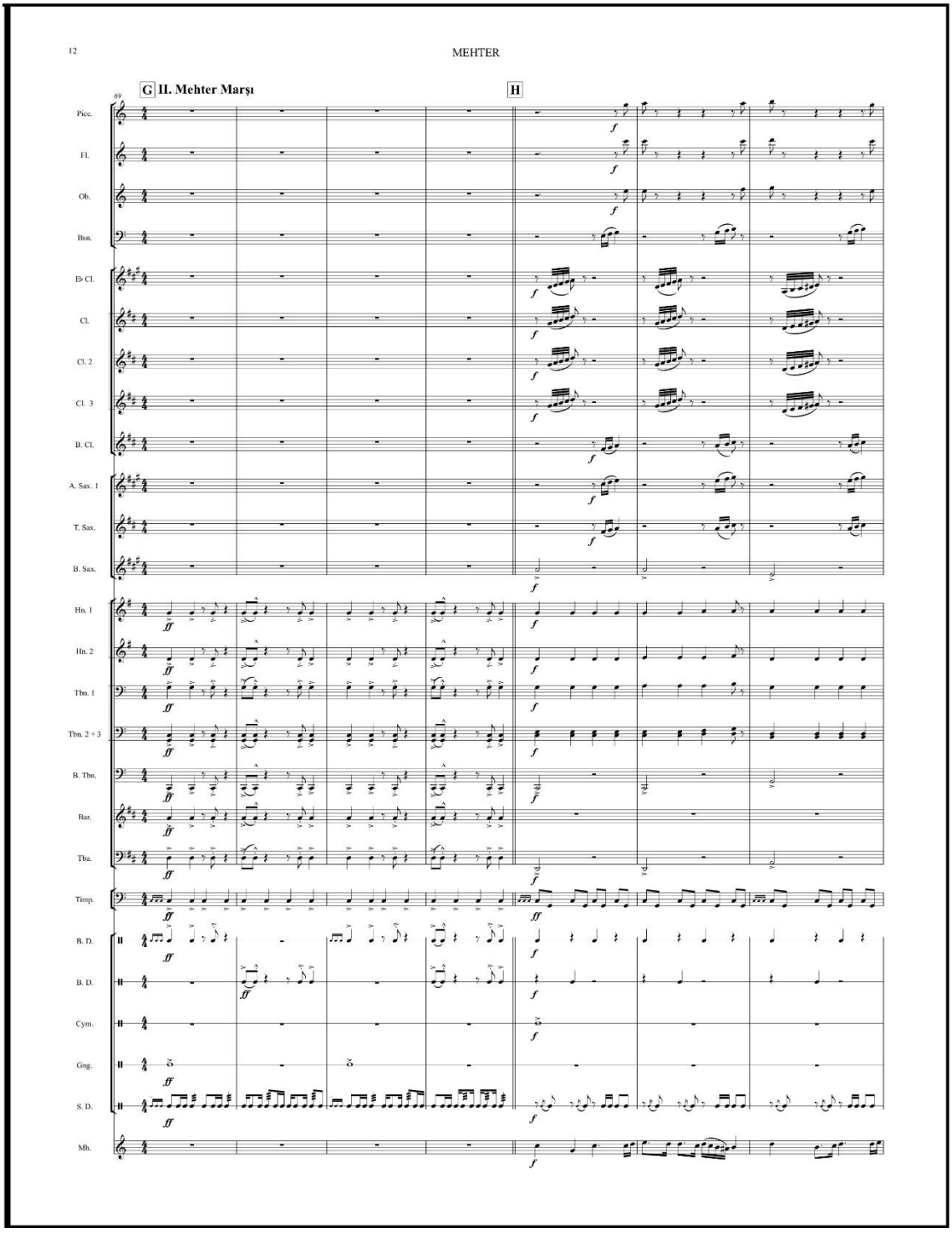
Örnek 18: Mehter, I. Ceddin Deden 61-64.ölçüler arası
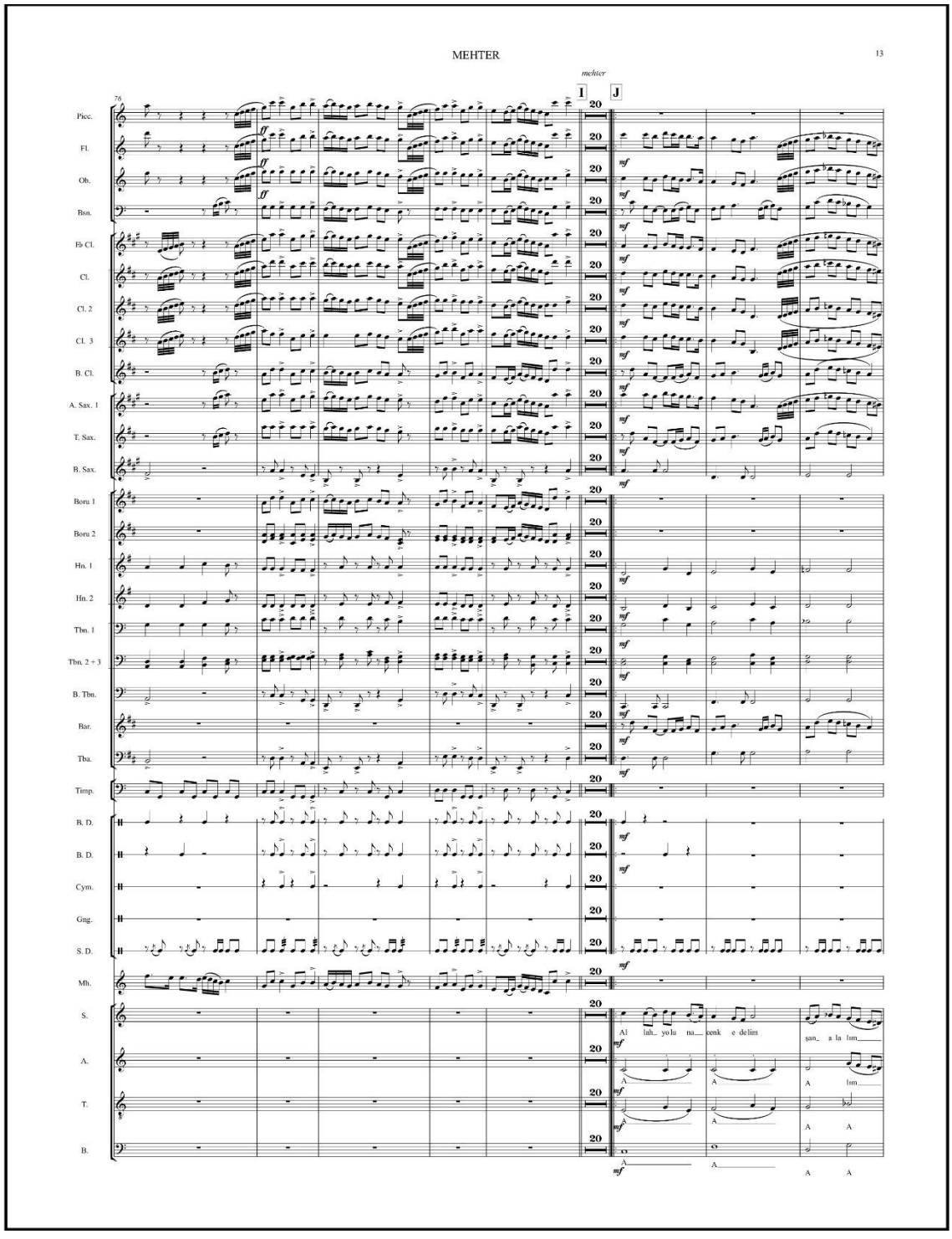

Örnek 19: Mehter, I. Ceddin Deden 65-68.ölçüler arası

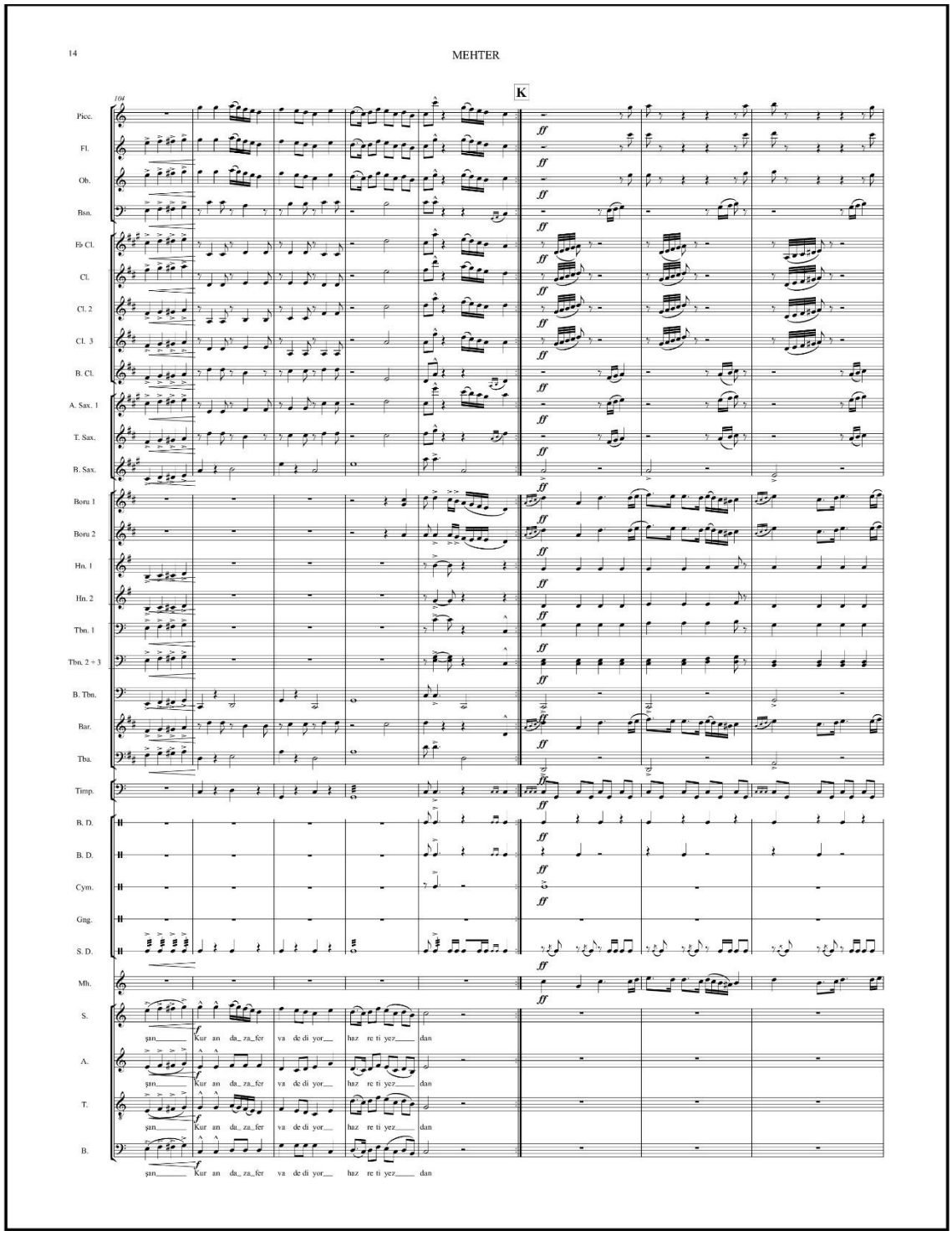
Örnek 20: Mehter, II. Mehter Marşı 69-75.ölçüler arası

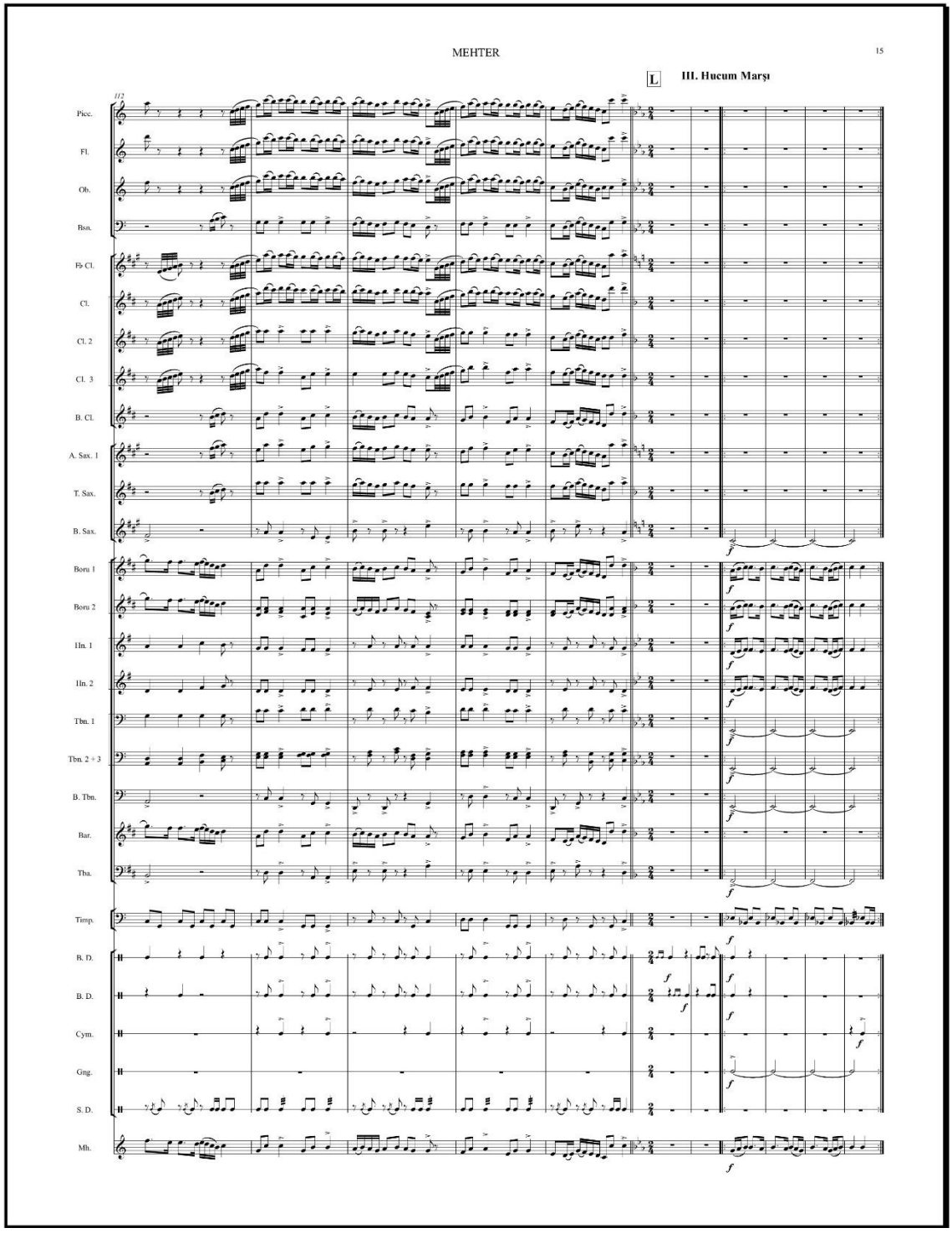
Örnek 21: Mehter, II. Mehter Marşı 76-103.ölçüler arası

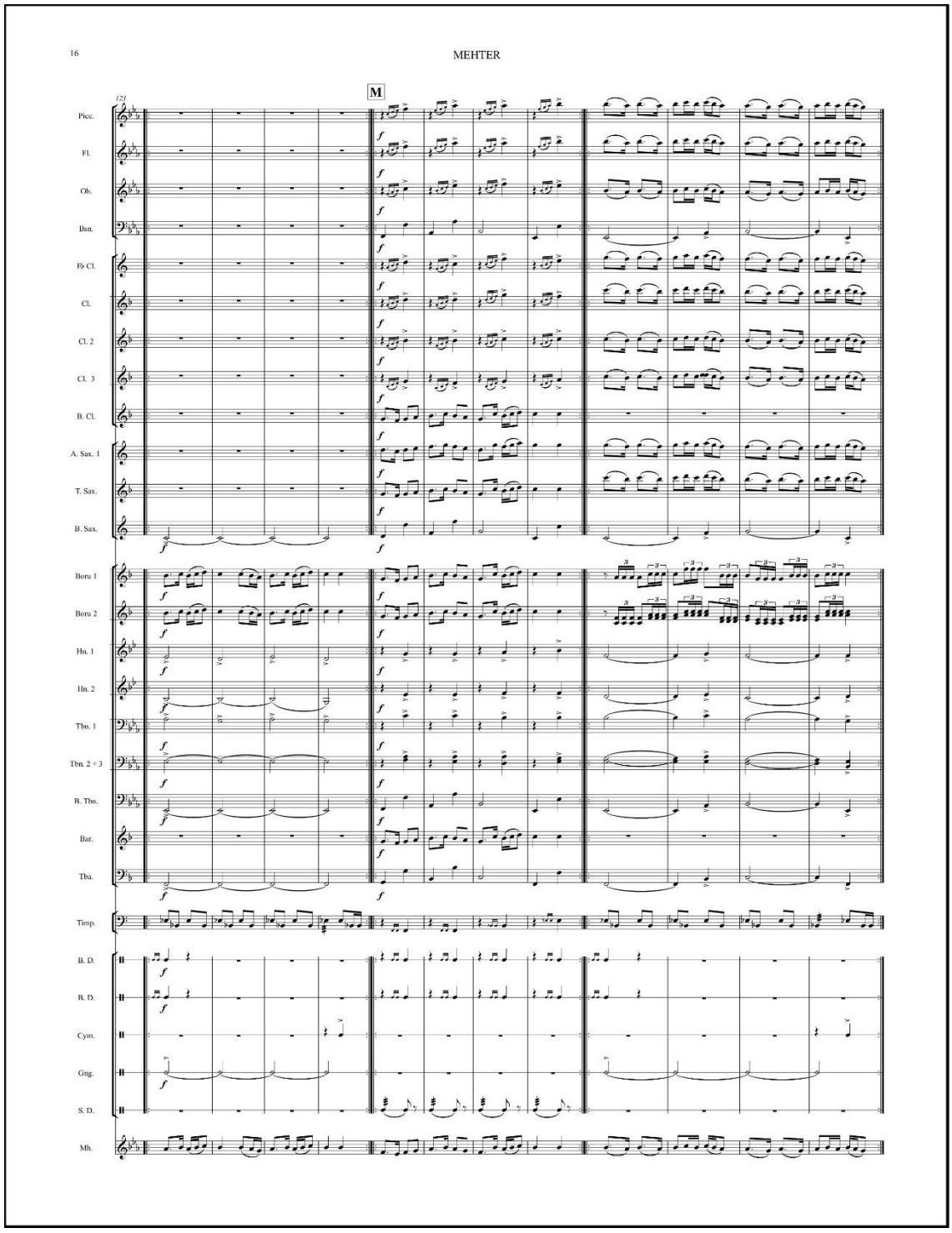
Örnek 22: Mehter, II. Mehter Marşı 104-111.ölçüler arası

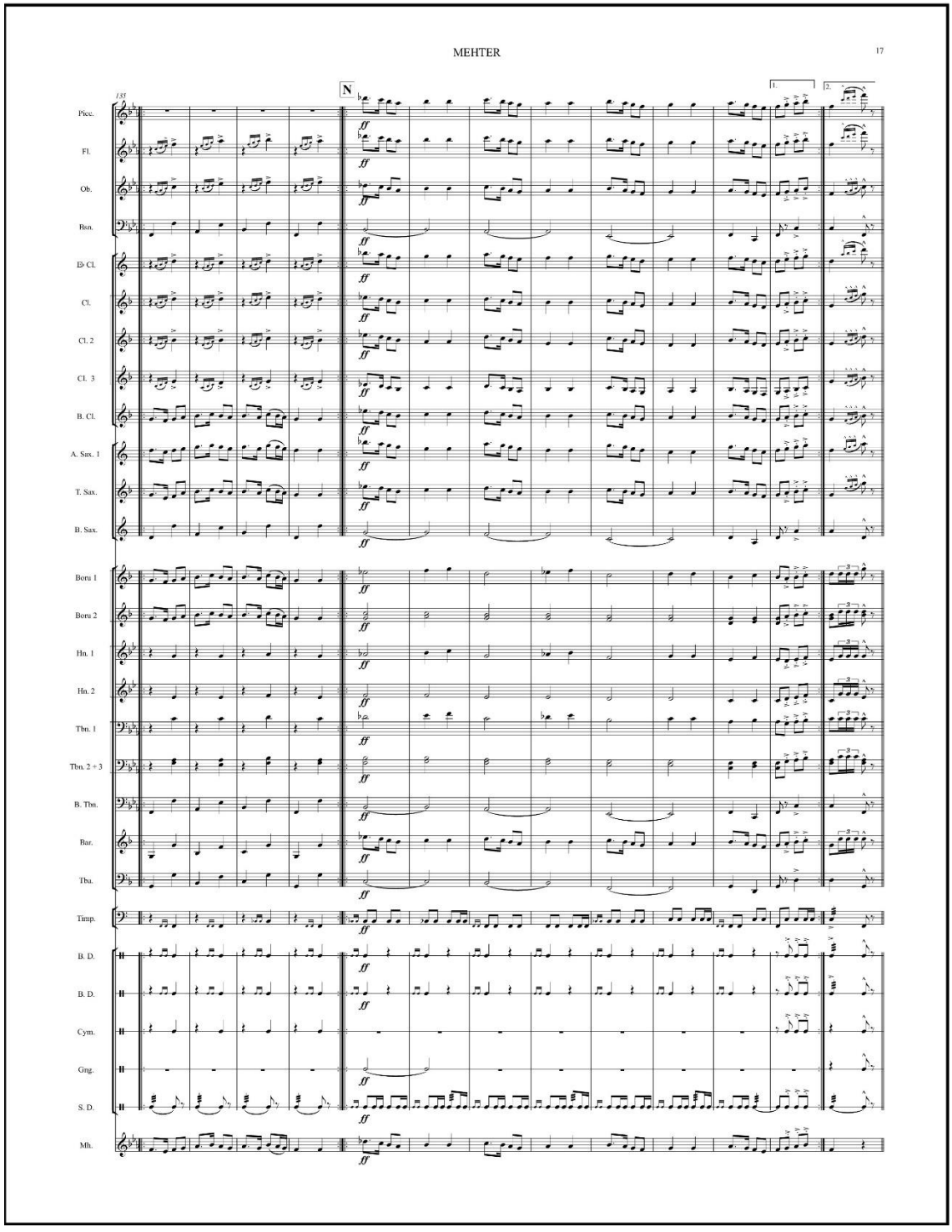
Örnek 23: Mehter, III. Hücum Marşı 112-122.ölçüler arası

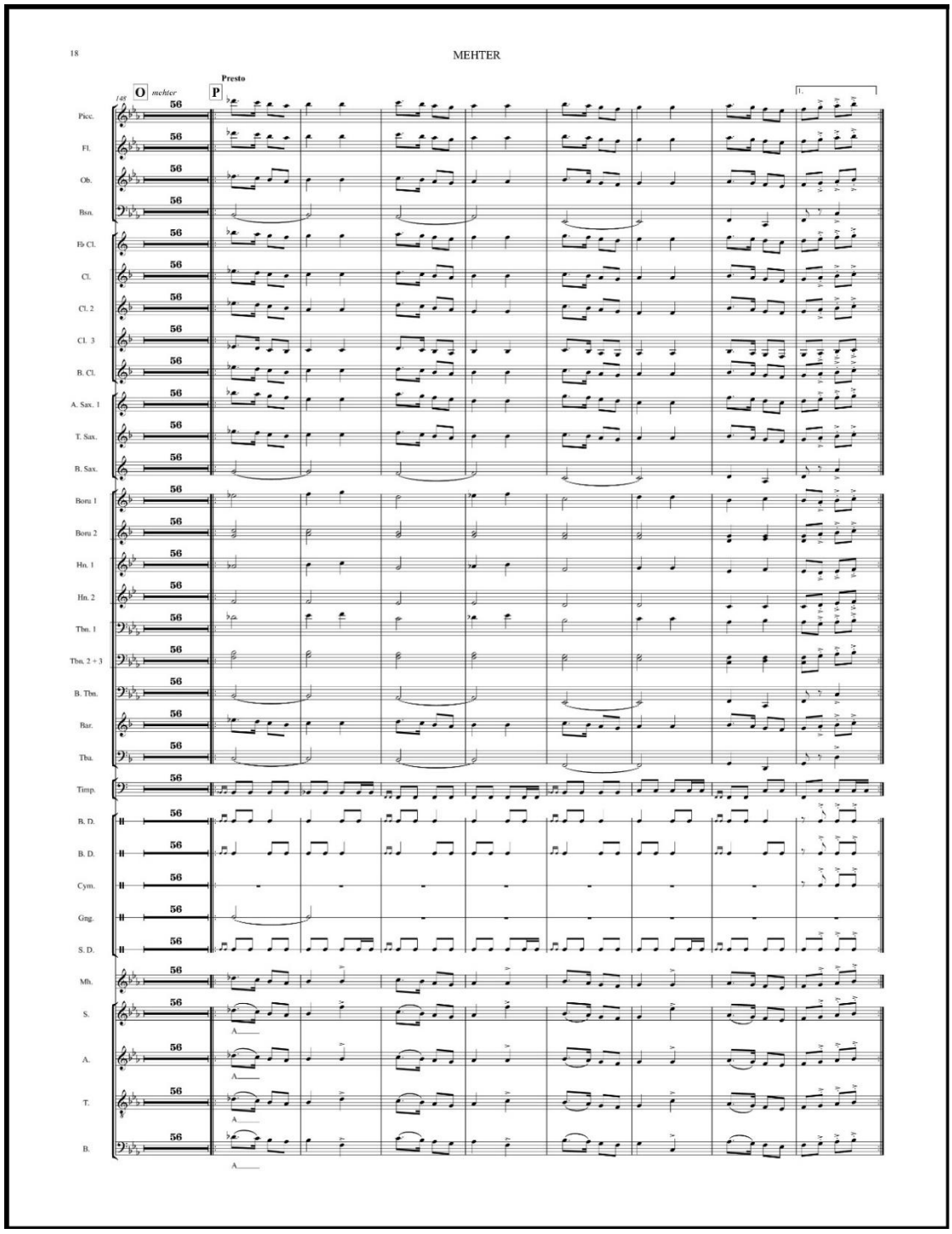
Örnek 24: Mehter, III. Hücum Marşı 123-134.ölçüler arası
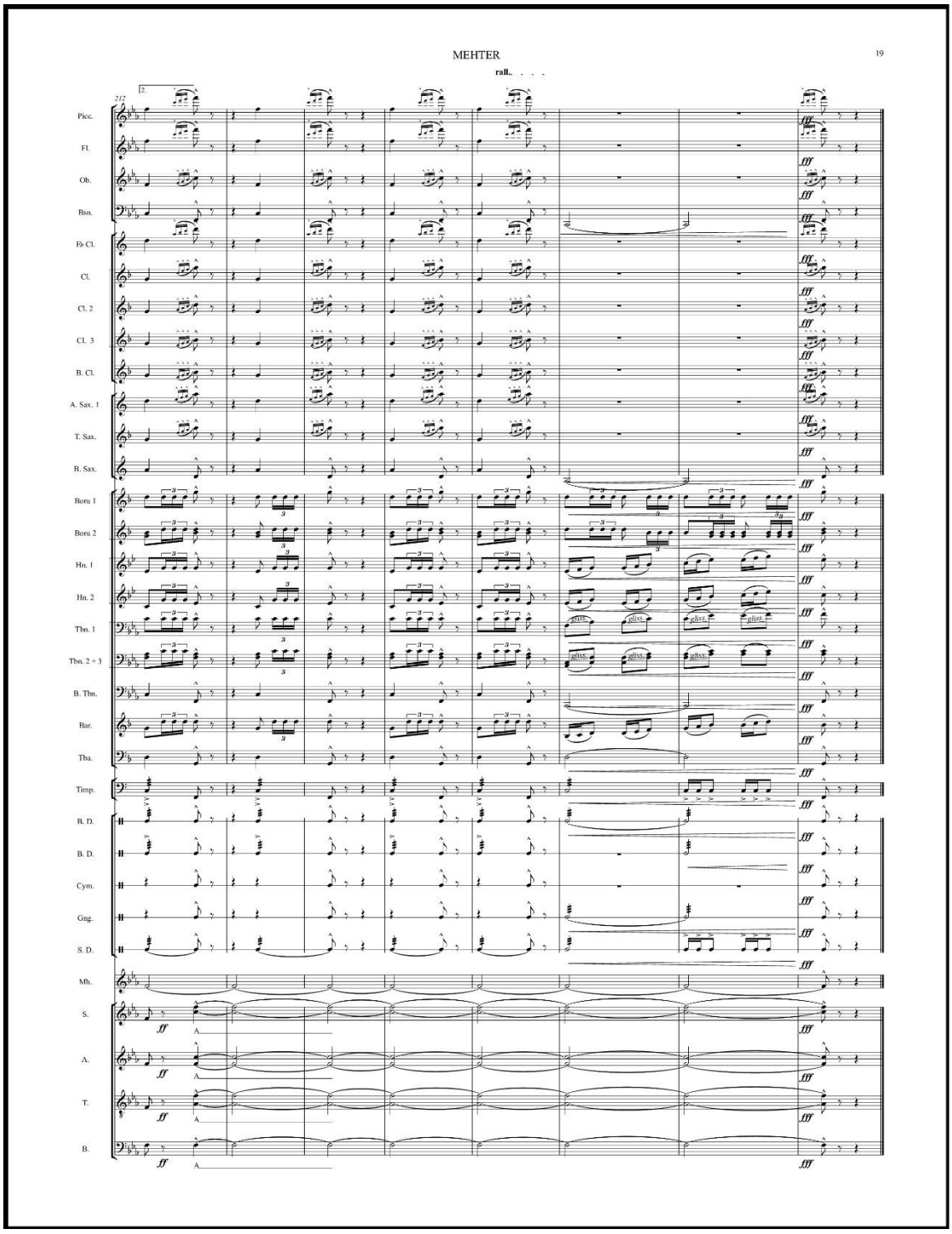

Örnek 25: Mehter, III. Hücum Marşı 135-147.ölçüler arası

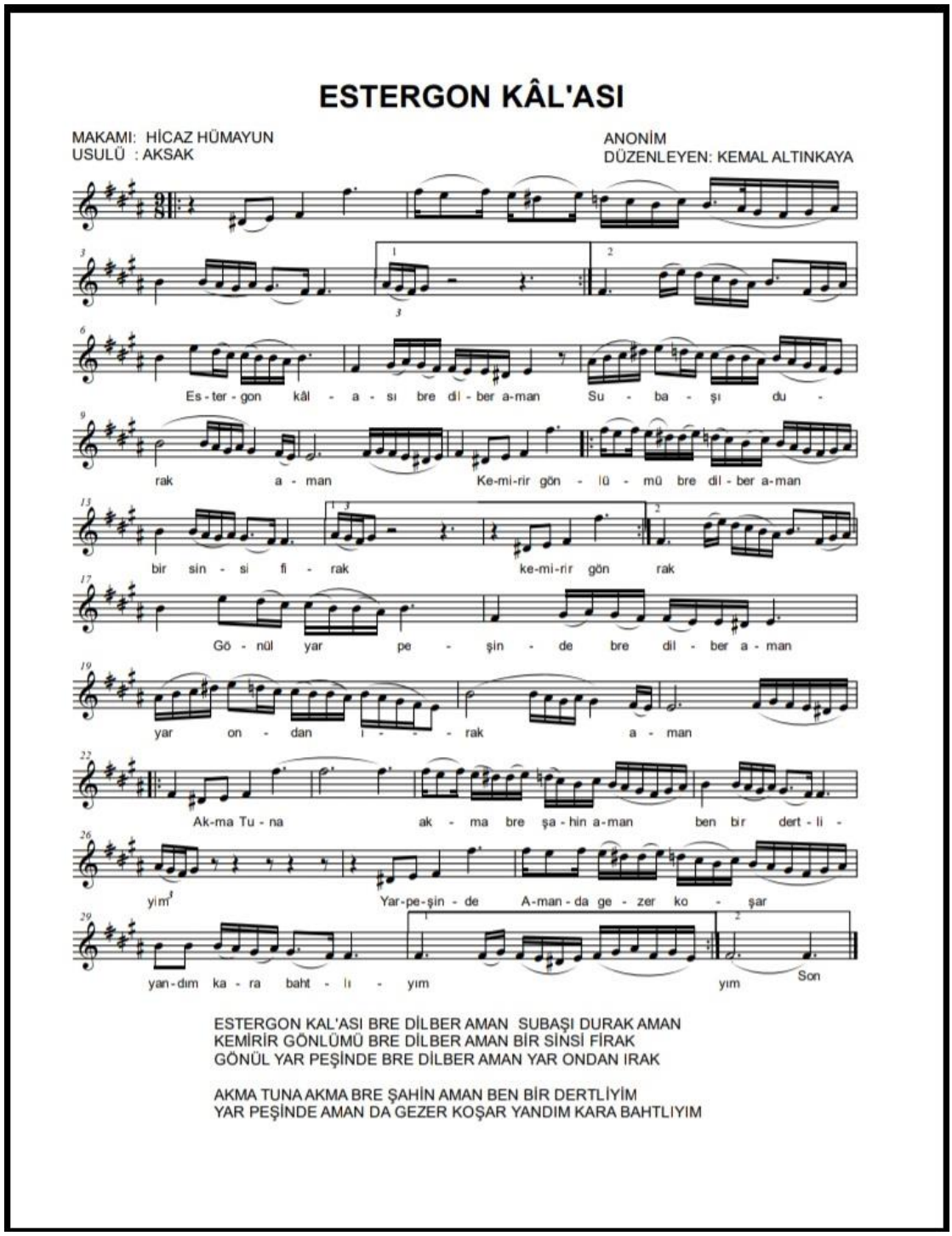
Örnek 26: Mehter, III. Hücum Marşı 148-211.ölçüler arası

Örnek 27: Mehter, III. Hücum Marşı 212-219.ölçüler arası

Örnek 28: Estergon Kal'ası Türküsü[174]

[174] Genelkurmay Başkanlığı Harbiye Askeri Müze ve Mehteran Bölük Komutanlığı repertuarından alınmıştır. Boru için düzenleme, Kemal Altınkaya tarafından yapılmıştır.

SONUÇ

Boru, izlerine M.Ö. 1400'lerde rastlanan en eski üflemeli çalgılardan biridir. Arkeolojik kazılarda Mısır'dan Çin'e, Güney Amerika'dan Avustralya'ya, İskandinavya'dan Asya'ya kadar kalıntılar bulunmuştur. Tüm ulusların müzik geleneğinde önemli bir yer tutan borunun, farklı kültür coğrafyalarında farklı formlarda kullanıldığı görülmektedir. Genel olarak borunun gür ses özelliğinden dolayı güç simgesi olarak kullanıldığı görülmüştür. Dünyanın hemen tüm bölgelerinde kullanıldığı görülen borunun, Türk Askeri Müzik kültüründeki yeri de çok önemlidir. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada borunun Türk Askeri Müzik Topluluklarındaki kullanımı, formu ve gelişimi incelenmiştir.

Tarihsel araştırmalar, buluntular ve yazıtlardan elde edilen bilgilerin ışığında borunun; haberleşme, av, uyarıcı, tören ve dini ritüellerde sık kullanılan bir üflemeli çalgı olduğu anlaşılmaktadır. İlkel boruların, hayvan boynuzu veya kabuklu deniz hayvanı kabuğu benzeri materyaller kullanımı ile ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Konik yapılarıyla bu materyallerin üfleyerek ses çıkarmaya oldukça uygun olduğu gerçeği bu tezin doğruluğunu desteklemektedir. Mezarlardan çıkan borular aynı zamanda mağara duvarlarına çizilen resimler bu savı kuvvetlendirmektedir. Doğal hayvan uzuvları dışında, ahşap materyallerden de ses çıkarma davranışı öğrenilmiş, medeniyetin gelişmesi ile metalin kullanımı borunun işlevini çok daha etkili kılmıştır. Tunç Çağında koçboynuzunun metal şekli üretilmiş ve adına **'lur'** denmiştir. Pirinçten üretilen, tek ve çift versiyonları bulunan bu çalgının ses hacmi şaşırtıcı derecede yüksek olup, sıra dışı işçiliği dikkat çekicidir.

Mısır, borunun etkin bir çalgı olarak kullanıldığı ve üretildiği uygarlıklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kral mezarlarında yer alacak kadar kutsal sayılan bu çalgının, özellikle dini törenlerin vazgeçilmezlerinden biri olduğu bilinmektedir. Yunanlılar ve Romalılarda daha çok askeri bir formda kullanılan boru; sinyal, haberleşme, sevk ve idare konularında önemli bir figür haline gelmiştir. Öyle ki,

savaşlarda stratejik hamleleri gerçekleştirmede borunun kullanıldığı ve bu şekilde düşmana karşı zafer kazanıldığı yazıtlardan günümüze ulaşan bilgilerdir. Bu sebeple, boru kadar boru çalan askerler de önemli bir hale gelmiş ve ordunun kritik personeli sayılmıştır. Büyük arenalarda yapılan törenlerin vazgeçilmez çalgıları, açılışların en önemli figürleri olan borular çalgı yapım boyutuyla da gelişimini sürdürmüştür. Roma İmparatorluğunun ihtişamı ile paralel giden boru, geçmişteki şekline göre farklılaşmış, boyu uzatılmış, kıvrımları belirginleşmiş ve üfleme teknikleri üzerine metotlar yazılmaya başlanmıştır. Bu gelişim, Roma'nın dağılması ile birlikte bir süre için durmuş, Haçlı Seferleri sırasında Türklerle ve onların güçlü davulları yanında korkunç derecede güçlü ses çıkan borularıyla karşılaşana kadar yeni bir gelişim göstermemiştir.

Türk Askeri Müzik geleneğinin Asya Hunlarına kadar uzandığı yine tarihi kaynaklardan gelen bir bilgidir. Bu dönemden itibaren kurulan bütün Türk devletlerinde askeri müzik ve askeri müzik toplulukları büyük öneme sahip olmuştur. Ordu-millet geleneğinden gelen Türklerde savaş ve barış zamanlarında bu topluluklar yaşayışın ve kültürün ayrılmaz bir parçası olmuşlardır. Büyük davullar ve borularla başlayan askeri müzik geleneği, Hunlardan Osmanlıya kadar kesintisiz bir biçimde uzanmış ve günümüze miras olarak alınmıştır. Selçukluların Haçlı ordularıyla karşılaşmalarında büyük köslerle birlikte yırtıcı boru sesleri düşmanda hem şaşkınlık hem de korku yaratmıştır. Türk Askeri Müzik geleneğinin gerek göç ve fetihlerle gerekse kurdukları devletler yoluyla Çin'den Avrupa'ya kadar ulaştığı bir gerçektir. Bu dönemde tablhane, nakkarehane gibi isimlerle anılan askeri müzik toplulukları, sayısal çoğalmanın yanı sıra çalgı çeşitliliği açısından da gelişim içindedir.

Haçlı Seferleri ile yaşanan bu etkileşimle birlikte Avrupa'da borunun gelişimi yeni bir evreye girmiş, özellikle ordu içinde yeniden etkin bir kullanım dönemi başlamıştır. Neredeyse tüm Avrupa ordularında Türklerin kullandığı tipte ve güçte çalgıların kullanımı yaygın hale gelmiş, bu ivme doğal trompetlerin üretilmesine kadar sürmüştür. Bu dönemde askeri müzik topluluğunun adı mehterdir. Orta Çağı kapatıp Yeni Çağ'ı açan Fatih Sultan Mehmet, ordusuyla İstanbul'u çevreleyen surlara dayandığında, üç yüz kişilik bir mehterin O'na eşlik ettiği, büyük davullar ve borulardan çıkan seslerin

düşmana korku, Türk birliklerine ise cesaret verdiği tarihçi ve seyyahların anılarında yer almıştır.

Orta Çağ'da kapalı ve baskı altında yaşayan Avrupa'da çalgı gelişimi Rönesans ile birlikte hız kazanmış ve boru bu dönemde yeniden önemli hale gelmiştir. Müzikal dönemlerin içinde ayrı bir yeri olan Barok dönemde özellikle tiz ses yüksekliğine ulaştırılan borular, bu haliyle hemen tüm dönem bestecilerinin üzerine eser yazdığı bir popüler çalgı durumuna gelmiştir. Bu dönemde Avrupalı birçok bestecinin mehter müziği etkisiyle eser yazdıkları bilinmektedir. "Alla Turca" stilini dünya ile tanıştıran mehter müziğinde boru yine etkin ve önemli bir çalgı durumundadır. Bu dönemde bir şekilde görevli ya da tutsak olarak Osmanlı sarayında bulunan, sonrasında ülkelerine döndüklerinde anılarını yayınlayan seyyahlardan borunun kullanım şekli, gelişimi ve askeri müzik geleneği içerisindeki yerini pekiştiren bilgiler edinilmiştir.

Borunun çalgı yapımındaki asıl dönüşümü 18. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Çok uzun bir süre düz bir borunun, ucundaki kalak bölmesi ile buluşmasından ibaret olan boru çalgısı, önce boruların oval bir şekilde dönerek uzaması, ardından perde sisteminin geliştirilmesi ve en önemlisi valf/piston sisteminin bulunması ile günümüzdeki trompet ailesini ortaya çıkarmıştır. Kromatik ses üretme özelliğini kazanan bu yeni sistemle boru, artık ses sınırları ve çalma özellikleri yüksek yeni bir çalgıya dönüşmüştür. Özellikle Avrupa merkezli çalgı yapımda yaşanan gelişmeler, bir süre sonra bu dönüşümü endüstriyel bir alan, ekonomik bir pazar haline getirmiştir.

Boru Türk Askeri Müzik geleneğinin her zaman önemli bir parçası olmuş, tablhane, nakkarehane ve mehterhanede savaş ya da barış zamanlarında etkin olarak kullanılmıştır. Sultan II. Mahmut döneminde atılan adımlarla yüzünü Batıya dönen Osmanlı İmparatorluğu, teşkilat ve kurumlarını da bu anlamda değiştirme ihtiyacına girmiştir. Ordu, bu değişimden en çok etkilenen kurumlardan biri olmuş, Yeniçeri teşkilatının varlığına son verilmiş, kıyafeti, donanımı ve eğitim şekliyle yeni bir ordu düzeni kurulmuştur. Bu düzenle farklı yapıda olan mehter de dönüşümden nasibini alarak kapanmıştır. Yeni ordunun yürüyüş düzenine eşlik eden boru ve vurmalı çalgılar grubu

ile başlayan askeri müzik topluluğu bir süre sonra yine Avrupa'dan mesleki yeterliliği bulunan bir ustaya (Giuseppe Donizetti) teslim edilmiş ve Muzika-i Hümayun adıyla yoluna devam etmiştir. Yeni bir ses sitemi, notasyon ve müzikle ülkemize gelen Osmanlı Muzikaları Baş Ustakarı, Enderundan yetişen genç müzisyenleri, yeni sistemin ilk öğrencileri olarak eğitime almıştır.

Boru bu süreçte iki şekilde kullanılmaya devam etmiştir: Birincisi; boru trampet takımlarında perdesiz ve pistonsuz şekliyle, ikincisi ise yeni kurulan bando düzenindeki pistonlu trompet haliyle. Orijinal şekliyle yer aldığı boru trampet takımları TSK bünyesinde uzun yıllar gerek müstakil gerekse bando ile görev yapmış, milli bayramların ve törenlerin önemli bir parçası olmuştur. Bu haliyle özellikle ortaokul ve liselerin hala sürdürdüğü bir geleneğin öncüsü olmuştur. Boru askeri günlük yaşantının da sık kullanılan bir figürü olarak yürüyüş eğitimlerini desteklemiş, günlük hizmetlerin başlama ve bitişlerini hatırlatıcı unsur olmuştur. Günümüzde TSK bünyesinde yalnızca Harp Okulu öğrencilerinin geleneksel törenlerinde yer almak üzere öğrencilerden kurulu olarak sürdürdüğü boru trampet takımları bulunmaktadır. Tüm ülkelerin tarihi/geleneksel müzik topluluklarına sahip çıktığı bir dönemde, ordu içinde doğan ve binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan borunun yaşatılmaması düşündürücüdür.

Borunun evirilerek dönüştüğü trompet ailesi ise armoni orkestralarında (bando) bakır çalgılar grubunun melodik çizgisini üstlenen kornet, köşeli ve görkemli ezgileri seslendiren trompet ile yumuşak tınısıyla tahta nefeslileri destekleyen büğlü bu toplulukların önemli bir parçası olmuştur.

KAYNAKÇA

Altınölçek, Haşmet, 1999, *Askerî Musiki Geleneği ve Mehterhanenin Bir Kurum Olarak Yerleşme Süreci*, Cilt:10, Balkan Yayınevi, İstanbul, 1999.

Aracı, Emre, *Donizetti Paşa Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu***,** Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Askoy, Bülent, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki,* Pan Yayıncılık, 2003.

Bobovius, Albertus, *Topkapı Sarayı'nda Yaşam*, Çev: Ali Berktay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009.

Demir, Ümit, *Türk Askeri Müzik Kültüründe Boru (Trompet) Geleneği Ve Günümüz Mehterhanelerindeki Makamsal İcra Teknikleri (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

Erendil, Muzaffer, *Dünden bugüne Mehter*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992.

Gazimihal, Mahmut Ragıp, *Türkiye - Avrupa musiki münasebetleri-1,* Nümune Matbaası, İstanbul, 1939.

Güner, Süleyman Sırrı, *Osmanlı Musikisi ve Mehter. Karadeniz Araştırmaları,* Sayı:14, 2007.

Kara Kuvvetler Komutanlığı Marşlar Albümü, K.K. Basımevi Müdürlüğü, Ankara, 2016.

Menavino, GiovanAntonio, *Türklerin Hayatı ve Adetleri Üzerine Bir İnceleme*, Çev: Harun Mutluay, Dergah yayınları, İstanbul, 2011.

Myers, Herbert W., *Early Music, Vol. 17, No. 3,* Oxford UniversityPress, 1989.

Ögel, B.,*Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,* Cilt:8, Ankara, 1986.

Özcan, N., *Mehter*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003.

Öztürk, Okan Murat,*Mehter Musikisi*,Academia, 2012.

Popescu-Judetz, Eugenia*, Türk Musiki Kültürünün Anlamları, (Çev. B. Aksoy), Pan Yay., İstanbul, 1996.*

Rienn, Richard, *Strike uptheBand*, *Campaigns,* 1949.

Sachs, Curt, *TheHistory of Musical Instruments*. New York: W.W. Norton &Co., Inc, 1940.

Say, Ahmet, *Müzik Sözlüğü,* Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 2002.

Sertkaya, Osman F., *Eski Türkçede Musiki Terimleri ve Musiki Alet İsimleri*, Doçentlik Tezi, 1982.

Sevengil, Refik Ahmet,*Saray Tiyatrosu*, İstanbul Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

Stanley, Sadie,*The New Grove Dictionary of Music andMusicians*, London: MacmillanPublishers, Limited, 1980.

Tarr, Edward, *Trumpet*, London: Batsford, 1988.

Tekin, Erhan,*Yirminci Yüzyılda Mehter, (Basılmamış Doktora Tezi),* İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017.

Thevenot, Jean, *Thevenot Seyahatnamesi*, Çev: Ali Berkay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009.

Tuğlacı, Pars, *Mehterhane'denBando'ya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1986.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı,*Osmanlı Tarihi*, I.Cilt, Türk Tarih Kurumu,1988.

Vural, Feyzan Göher, *İslamiyet'ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik - Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri*,Ötüken Neşriyat Yayınevi, 2016.

Yaldır, Aysun, *Askeri Müzik Topluluğu Mehter, Geleneksel Kıyafet ve Müzik Enstrümanlarının Plastik Açıdan Seramik Sanat Objelerine Dönüşümü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir, 2009.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.ancient-origins.net/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://ancient-insane.weebly.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://brassego.at/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://www.britannica.com (erişim tarihi 09.09.2019)

https://caslabs.case.edu/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://www.collectors.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://www.encyclopedia.com (erişim tarihi 20.09.2019)

https://www.flickr.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://www.hasofer.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

http://hearingshofar.blogspot.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://imgbin.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://islamansiklopedisi.org.tr (erişim tarihi 04.10.2019)

http://www.kkk.tsk.tr (erişim tarihi 20.09.2019)

http://www.kultofathena.com/ (erişim tarihi 04.10.2019)

http://www.middlehornleader.com (erişim tarihi 20.09.2019)

https://osmanlica.ihya.org (erişim tarihi 04.102019)

https://ozoutback.com.au/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://tr.pinterest.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)

http://www.tdk.gov.tr (erişim tarihi 04.10.2019)

https://trevorjonesltd.co.uk/ (erişim tarihi 09.09.2019)

https://www.trumpet-history.com (erişim tarihi 09.09.2019)

https://www.trumpetland.com (erişim tarihi 09.09.2019)

https://www.turkbitig.com/eskiturkcesozluk.html (erişim tarihi 04.102019)

https://en.wikipedia.org/ (erişim tarihi 20.09.2019)

https://www.wikiwand.com/ erişim tarihi 20.09.2019)

https://www.wulflund.com/ (erişim tarihi 09.09.2019)